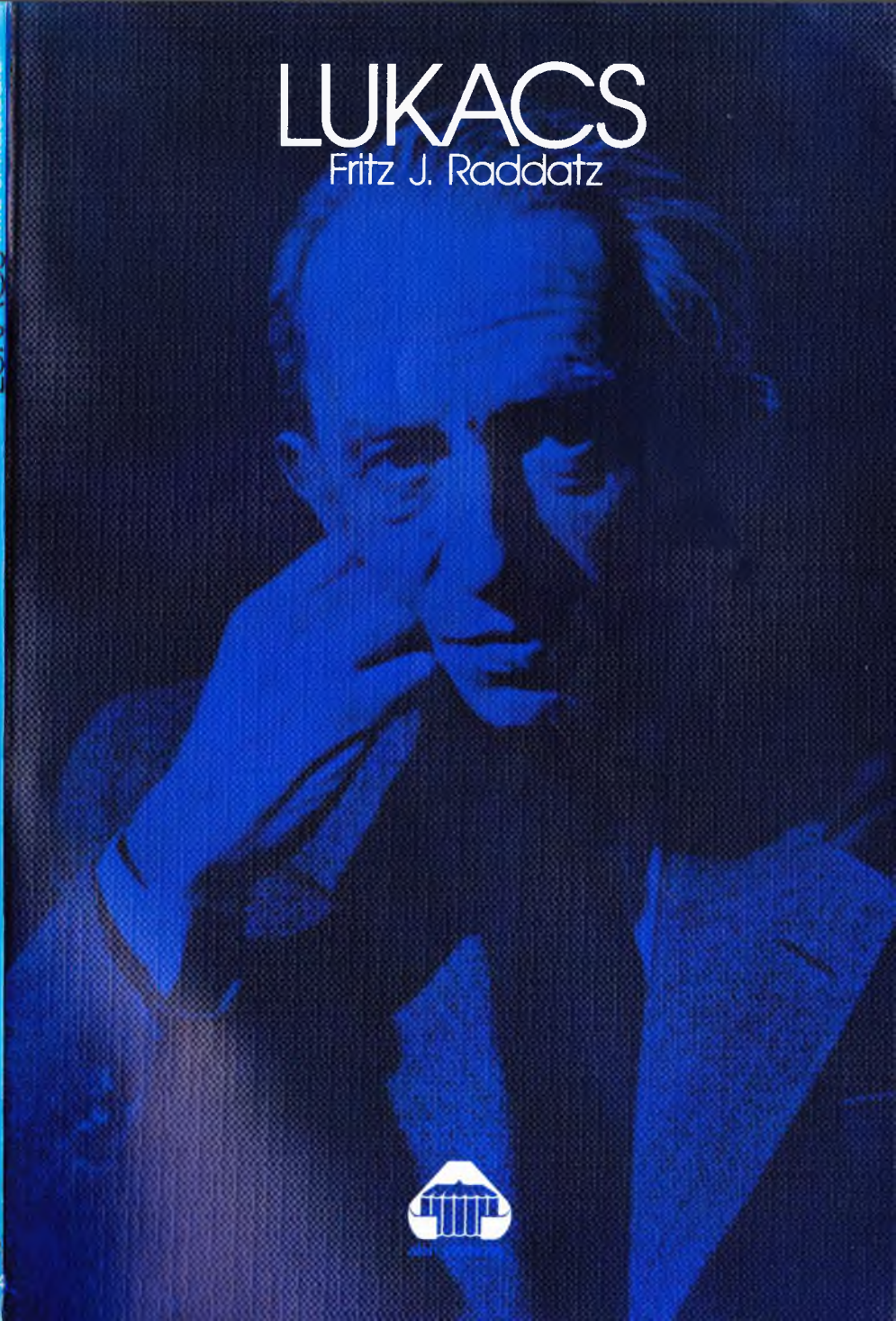
LUKACS

Fritz J. Raddatz

LUKACS Fritz J. Raddatz

3/24

alan yayıncılık

Alan
Yaşam İncelemeleri
Dizisi 3

Georg Lukács

Fritz J. Raddatz
Türkçesi:
Ender Ateşman

" Kafka, Gerçekten Sorgulanmış "

ALAN YAYINCILIK : 25
Yaşam İncelemeleri Dizisi : 3

(C) **Rowohlt Taschenbuch Verlag**
Bu çevirinin tüm yayın hakları
Alan Yayıncılık Tic. Ltd. Şrk.ne aittir.

Almanca'dan çeviren
Ender Ateşman

Birinci Baskı Haziran 1984

Dizgi : Can Matbaa
Baskı Er-Tu Matbaası

Kapak Hazırlama : Aslan Kahraman
Kapak Filmleri : Pano Grafik
Kapak Baskı : Orhan Ofset

alan yayıncılık
ticaret limited şirketi
Başmuhasip Sk. Tales Han
No. 302 Cağaloğlu/İSTANBUL

LUKACS'A ÖNYARGISIZ YAKLAŞMAK

Ahmet CEMAL

Türkiye'de ünlü Macar düşünürü Georg Lukács'ın yaşamını konu alan bu kitabın yayımlanması, özel bir önem taşıyor. Çünkü ülkemizin son on yıllık düşünce yaşamında, kişiliği ve görüşleri Lukács kadar çarpıtılmış, bilinçli olarak yanlış tanıtılmaya çalışılmış, kötüye kullanılmış bir yabancı düşünce adamına daha rastlayabilmek, hemen hemen olanaksız. Bu durumun nedenleri ise — başka çok sayıda alan ve konu açısından da geçerli olduğu üzere — tüyler ürpertici bir bilgisizlik, bu bilgisizliği sürdürme istenci ve politik bilinçsizlikten kaynaklanmıştır, kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde sözünü ettiğimiz **bilinçli yanlış tanıtma** için çeşitli yollara başvurulmuştur. Lukács'ın politik yaşamının içinden belli parçaların **bağlamdan koparılması**, böylece bütünü göz önünde tutmadan — dil bilmeyen Türk okuruna da bu bağlamı tanıma olanağını vermeden — türlü suçlamalara gidilmesi, yazın toplumbilimi ve estetik alanlarındaki yaratısı içersinden yine işe gelen bölümlerin alınması, Lukács'ın sonradan değiştirdiği kimi görüşlerinin, sanki yaşamının sonuna değin o görüşte kalmış gibi sunulması, bu yolların yalnızca birkaçıdır. Bu arada yine ülkemizde, Lukács'ı yerin dibine batırabilmek için bir başka büyüğün, çok büyük bir sanat ve düşünce adamının, Bertolt Brecht'in de kötüye kullanıldığına ne yazık ki çok rastladık ve rastlamaktayız. Bu yapılırken, genellikle Brecht ve Lukács arasında geçmiş olan gerçekçilik tartışmalarından yararlanıldı — ama ne yazıktır ki Batıda Marksist düşünceye yeni boyutlar kazandıracak bir düzeyde ele alınmış, değerlendirilmiş olan bu tartışmalar, bize neredeyse bir sokak kavgası düzeyinde getirildi; bu yapılırken, örneğin Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin en ileri gelen bilim adamlarından Werner Mittenzwei gibi, gerek Brecht, gerekse Lukács üzerine yetkin çalışmalarıyla tanınan bir düşünürün Lukács'a

ilişkin görüşleri bile bağlamından koparılarak, eksik çevrildi ve iletildi.

Bütün bu girişimler hiç kuşkusuz, Lukács'a değil, ama ülkemizin düşünce ve sanat yaşamında Marksist yazınbilimin ve estetiğin başlangıçlarına hiç kuşkusuz büyük zararlar verdi.

Tanınmış Alman araştırmacı Hans-Jürgen Schmitt, Lukács tartışmalarını konu alan kitabının önsözüne şu tümceyle başlar: «Lukács ile hesaplaşma bahanesiyle kendilerini temize çıkarma çabasında olanlar, başarıya ulaşamazlar.» Biraz yukarda adını andığımız Werner Mittenzwei ise, Lukács'a ilişkin ve başlangıçta epey «sert» olan görüşlerini değiştirirken — bunu yaparken de, başlangıçta bazı yanılgılara düştüğünü kendisi söyler iken! — şöyle demektedir: «Lukács'ı incelerken polemikten uzaklaşmak, onu tarihsel açıdan daha iyi anlamak demektir.»

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere Lukács, Batıda da gerek sosyalist ülkelerde, gerekse öteki ülkelerde farklı değerlendirmelere hedef olmuştur. Bunun başlıca nedeni, Lukács'ın bir düşünür, sanat kuramcısı, politikacı ve yazınbilimci olarak çokyönlü bir kişiliğin taşıyıcısı olmasıdır. Bu kişiliğinin etkisiyle, yaşamının uzun bir bölümünde dogmatizmden, bağnazlıktan uzak kalmış oluşu Lukács'ın düşman toplamasına yetmiştir.

Lukács çevresinde kümelenen gerçekçilik tartışmaları, 1930' larda gerek yazın politikasıyla ilgili, gerekse felsefe ve estetik düzeyindeki tüm tartışmaların odak noktasını oluşturur. O yıllarda Ernst Bloch, Bertolt Brecht, Hanns Eisler, Walter Benjamin ve Anna Seghers gibi çok önemli sanatçı ve düşünürler, faşizme karşı çıkma bakımından Lukács'la aynı safta olmalarına karşın, Lukács'ın modeline karşılık kendi yazın ve sanat anlayışlarını — kimi zaman oldukça şiddetli biçimde — savunmak gereğini duymuşlardır. Özellikle Lukács'ın «klasik mirasa» sahip çıkışı ve genelde köktenci tutumları yadsıması, bu tartışmaları daha da alevlendirmiştir.

Bugün bizim için önem taşıyan nokta, bu tartışmaların içeriği kadar düzeyidir; ilgili kaynaklardan kolayca saptanabileceği üzere (1), adlarını saydığımız karşıtlarının hiçbiri, aralarındaki derin görüş ayrılıklarına karşın, bir düşünür olarak Lukács'ın önemini yadsımadıkları gibi, yine bu karşıtların pek çoğu sonra sonra tartışmalar sırasında kendilerinin «bağnazlığa» düştüklerini belirtmekten çekinmemişlerdir.

Lukács'ın gerek politikacı gerekse sanat kuramcısı kişiliğine ilişkin olarak bu kitapta yeterince bilgi var. Bu bakımdan ben — gelecekteki değerlendirmelere yararlı olabilir umu-

duyla — biraz olsun Lukács'ın ülkemizde neden yanlış değerlendirildiği üzerinde durmak istiyorum.

Kanımca bu nedenler, şöyle sıralanabilir:

1 Diyalektik materyalizmin ele alınışında kaynak eksiklikleri: Gerek diyalektik yöntemin, gerekse diyalektik maddeci felsefenin üzerinde duruluşu, ülkemizde, görünüşte kısa sayılmayacak bir geçmişe dayanmaktadır. Bunun gibi yine görünüşte, çevrilmiş olan yapıtların sayısı da hayli kabarıktır. Gerçekte ise bu konuda temel diye nitelendirilebilecek yapıtların pek çoğu henüz dilimizde bulunmadığı gibi, bulunanlar da çoğu kez parçaparça, bağlamından koparılarak alınmış malzemeden oluşmaktadır. Özellikle Hegel'le başlayan gelişme gereğince anlaşılamadığı zaman da, Marksist düşüncenin en büyük temsilcilerinden biri sayılan Lukács'ın gereğince değerlendirilemeyeceği ortadadır.

2 — Lukács'ın kendisinin yeterince değerlendirilebilmesi için çok derinlere uzanan bir bilgi birikiminin varlığını gerektirmesi: Batıda bu düşünürün bazı yanlarının geç anlaşılabilmesi, çalıştığı her alandaki gelişme evrelerinin tümünün bir arada değerlendirilmesi gereğinden doğmuştur. Özellikle felsefe ve estetik alanlarında, ele aldığı her konunun üstüne gerçekten şaşırtıcı zenginlikte bir bilgi donanımıyla giden Lukács, bu nedenlerden ötürü okurlarından da çok çaba istemektedir.

Hiç kuşkusuz Lukács da hiç yanılmamış, hiçbir yanlış yapmamış bir düşünce adamı değil; ama bizim için önemli olan, onu önyargısız ve yeterince anlamak. Bunu yapabildiğimiz gün, bugün Batıda olduğu gibi, bizde de gerçekçiliğe ilişkin türlü tartışmalar çok daha başka boyutlar içersinde değerlendirilebilecektir (2).

---

(1) Bu tartışmalar için temel kaynaklar olarak bak.: Hans-Jürgen Schmitt: **Der Streit mit Georg Lukács**, Suhrkamp, Frankfurt 1978; Werner Mittenzwei: **Dialog und Kontroverse mit Georg Lukács**, Leipzig 1975; Jutta Matzner: **Lehrstück Lukács**, Suhrkamp, Frankfurt 1974.

(2) Lukács için ayrıca bak: George Lichtheim: **Georg Lukács**, dtv, Münih 1971; Lucien Goldmann: **Lukács und Heidegger**, Luchterhand, 1975.

TİNSEL YAŞAM BİÇİMİ OLARAK BUDAPEŞTE

«Pravda» 4. sayfaya beş satırlık bir not düştü. «Neues Deutschland» (*) haberi onbir kısa satıra gizledi. Buna karşın, «Le Monde» tam sayfa baskı yaptı. «L'Humanité» baş sayfasında Fransız yazar André Wurmser'in övgülerini yayınladı. Almanca yayınlanan bütün Batı gazeteleri olaya tam sayfa ayırdı. Hem dostu hem de düşmanı olan Ernst Bloch, yüz yıllık yaratım gücünün bir tansığını (Tizian'da olduğu gibi) bir kez daha yaşayamamanın üzüntüsünü dile getirdi: Seksenaltı yaşındaki Georg Lukacs'ın 4 Haziran 1971 günü ölümü, yalnızca bir (kuramsal) sanat döneminin sonu değil, aynı zamanda bir yaşamın ters biçimde toplamıydı. Çünkü bu toplam, sonunun getirilmesine katkıda bulunmak istediği, eski dünyada kazandığı alkış ve övgüydü. Zamana karşı bir yaşamdı bu.

Georg Lukacs'ın Budapeşte'de dünyaya geldiği 1885 yılında Goethe'nin torunu Walther ölmüş ve varlığını Weimar'a bağışlamıştı. Babasının adı henüz Josef Löwinger idi. Szeged'li küçük esnaf olan babası 1890 yılında İçişleri Bakanının bir kararıyla Lukacs soyadını aldı. Aileye daha sonra (1901) Habsburglar soyluluk sanı verdi. Bu arada babası Macaristan'ın en büyük bankası «Budapester Kredi-

(*) Sosyalist Birlik Partisi yayın organı en büyük Demokratik Alman gazetesi. (çev.)

tanstalt»ın müdürlüğüne yükselmişti. Bu yahudi-tüccar evini, doğuştan Wertheimer soylusu olan annesi yönetiyordu. Lukacs, bu yaşantının «Budapeşte'de yalıtılmış olarak yaşayan ve Almanca konuşan büyük burjuva» yaşantısı olduğu savına yeri geldikçe karşı çıkacaktı.

Ayrıca belirtilmelidir ki, bu tanım 1870'lerin Budapeşte gerçeğine uygun olsa da, benim gençlik dönemimde önemli ölçüde aşılmıştı. Olsa olsa iki dili de konuşan aileler vardı. Annem doğuştan Viyana'lı olduğu için ailem de bunlardan biriydi. Bu nedenle «yalıtılmış» değildik. Gençliğimin en tatsız anıları arasında, Macarlar da dahil olmak üzere çok değişik toplum katmanlarından gereksinimlerimi aşan aile ilişkilerine girmek zorunda kalmam da yer alır ki, «yalıtma»dan kesinlikle söz edilemez (1).

Bazı araştırmacılar Lukacs'ların evindeki bu dostluk ilişkilerine 1913-1922 yılları arasında Thomas Mann'ın da katıldığını, ancak daha sonra kendisinin yorumcusu olacak evin oğluyla tanışmadığını yazarlar (2). Lukacs, kendisi gibi bankacı olmasını isteyen babasına kesinlikle karşı çıkar. Masasının üzerine, günlük yaşam çabasından elini ayağını çekerek iç dünyasına dalmış ve kendisini yahudi öğretisinin yorumuna adamış amcasının resmini koyarak babasının isteğini kınar.

Georg von Lukacs, onyedi yaşında yazdığı gazete yazılarında edebiyat ile ilgili konuları işledi. Berlin'deki «Freie Bühne»yi örnek alarak, Sandor Hevesi ve Laszlo Banoczy ile birlikte, Henrik İbsen gibi çağdaş yazarları yeni izleyici topluluğuna tanıtmak amacıyla (1904 yılında) Budapeşte Thalia Tiyatrosunu kurdu. Aynı yıl, köktenci burjuva aydınları dergisi olan «Yirminci Yüzyıl»ın (Huszadik Szazed) yayıncısı, hukukçu ve toplumbilimci Gyula Pikler'in 1901 yılında kurduğu «Toplumbilim Derneği»ne üye oldu. 1906 yılından başlayarak «Yirminci Yüzyıl»da ve Macar edebiyatının yenilenmesine önemli katkıları olan «Nyugat»da (Batı) çalıştı. Özellikle çağdaş tiyatro üzerine yazılar yazdı. Budapeşte Üniversitesindeki doktora çalışmalarına (1909 yılında

felsefe doktoru oldu) koşut olarak sürdürdüğü kapsamlı araştırmalarını *Çağdaş Tiyatronun Tarihsel Gelişimi* adı altında bir yapıtta topladı. Dergilerde yer alan yazılar bu yapıtın ön çalışmalarıydı. Novalis, Stefan George, Richard Beer-Hofmann ve Sören Kierkegaard üzerine yazdığı denemelerini ilerde ayrı bir kitapta toplayacaktı. Çağdaş tiyatro üzerine yaptığı araştırmalar, kitabın yayınlanmasından üç yıl önce —1908 yılında— Kisfaludy Derneğinin Krisztina ödülünü aldı. (Bu yapıt, Lukacs'ın bugüne dek Almancada yayınlanmamış tek yapıtıdır.) 1909/10 Güz Döneminde Berlin'de öğrenime başladı. Yapıtlarını bu tarihten sonra genellikle Almanca yazdı ve adının Almanca yazılış biçimini kullandı. Egon Fleischel yayınları arasında 1911 yılında *Ruh ve Biçimler* adıyla çıkan kitabında Georg von Lukacs adı yer alıyordu. Bu yapıt, Macarca yayınlamayı düşündüğü bir kitap için 1910 yılında derlediği yazılarının Almanca çevirilerinden oluşmuştu. 1911 tarihi iki açıdan önemlidir. Kitabın yayınlanması Lukacs'ın bir dönemini kaparken, Berlin'de «özel öğrencisi» olduğu Georg Simmel'in derslerini izlemeye başlaması ona yeni bir dönemin kapılarını açar.

Leo Popper'e yazdığı ve kitaba giriş olarak alınan Floransa, Ekim 1910 tarihli mektupta sözünü ettiği özgün biçimsel çözümlemesi *Denemenin Özü ve Biçimi*'nde eleştirel konumunu şöyle açıklar: Üstün ve gerçek gerçeklik, ruh ve biçimlerin gerçekliğidir. Görgü kargaşadır, işlenmemiş maddedir. «Kötü gerçekliğe» yaklaşma olanağı, hele onun bilinebilirliği -bir paradoks olarak- sırt çeviriştir. *Çünkü, yaşamı yaşam yapan yazarda bilince ulaşır. Gerçek yazar yaşam karşısında hiçbir sınır tanımaz. Kendi yaşamıyla ilgili olarak asla hayale kapılmaz. İşte bu nedenle yaşam, yazar için yalnızca bir hammaddedir. Karmaşadan netliği, maddi olmayan görüngülerden simgeleri çekip çıkarabilecek, binlerce dallanmış ve ergimişe biçim —sınır ve anlam— kazandırabilecek olan yalnız ve yalnızca onun kendiliğinden işleyen güçlü elleridir* (3).

Bu düşünceye göre yazar, dünyada acı çeken, onu ancak «biçimlendirebilen», yani estetize eden «sorunlu bir

insan»dır. Lukacs'ın denemelerinin kişileri —Kassner, Kierkegaard, Novalis, George, Philippe ve Beer-Hofmann— hep acı çeken kişilerdir. Karşılarında karmaşa, *antiruh*, düzensizlik; yani dünya vardır. Yaşamları ölüme yöneliktir. Novalis hakkında şöyle denir: *Romantizmin trajedisi yalnızca Novalis'in yaşamının edebiyat yapıtı olabilmesidir. Onun başarısı bütün ekole verilen ölüm cezasıdır. Çünkü, romantiklerin yaşamı ele geçirmek için yararlandıkları şeylerin tümü, ancak güzel bir ölüm için yeterli olabilirdi. Onların yaşam felsefesi, yalnızca ölüm felsefesi, yaşama sanatları ise ölmenin sanatıydı* (4).

Kierkegaard'ın genç Lukacs üzerindeki etkisi büyüktür. Lukacs, Heidelberg'de bulunduğu yıllarda, Kierkegaard'ın Hegel eleştirisini konu alan özel bir monografi yazmayı bile düşünmüştür. Gerçi Lukacs, henüz lise öğrencisiyken Marks'ı okumuş, 1908 yılında Kapital'i incelemişti ama —1967 yılında kendisinin de yazdığı gibi— daha çok Simmel ve Max Weber'in *yöntembilimsel gözlüğü* (5) ile gördüğü «toplumbilimci» Marks'la ilgileniyordu. Schopenhauer, Nietzsche ve Kierkegaard'a yakındı. Lukacs'a göre çağdaşlığın belirtisi, Marks'ın da (6) sözünü ettiği ve «en güzel şekilde gelişmiş», «...sonsuz dürtünün bir daha asla geri gelmeyecek olan aşaması» olarak tanımladığı, «insanlığın tarihsel çocukluğunun»; yani antik çağda ve hatta hıristiyan ortaçağda görülen uyumun sona ermesiydi. Lukacs yaşamı boyunca Marks'ın şu sorunu ile uğraştı: «...güçlük, Yunan sanatı ile destanının belirli toplumsal gelişim biçimlerine bağlılığını kavramakta değildir. Asıl güçlük, bunların bize hâlâ sanat zevki vermesinde ve bazı bakımlardan norm ve erişilmez örnekler olarak değerlerini korumalarındadır» (7).

Şimdi durum açıklığa kavuşmuştur: Lukacs'ın dünyayı düşman çevre olarak algılayışı, sanatçıyı sorunlu birey olarak görüşü ve sanatı yaşamın düzen ilkesi olarak ele alışı bu soruyu yanıtlama çabalarının ilkidir. Ütopya ve toplumsal uyumsuzlukların çözümü olarak biçim konusunda şöy-

le der: *Yaşam hiçbir şeydir, yapıt herşeydir; yaşam rastlantılar yığınıdır, yapıt ise zorunluluğun ta kendisidir* (8). İtalyan edebiyat bilimci Alberto Asor Rosa genç Lukacs'ın bu anlayışını şöyle çözümler: «Lukacs'ın anlayışına göre bir ikili hareket vardır. Yaşamdan sanata ve sanattan yaşama yönelik bu ikili hareket, ne diyalektik olarak bir bireşimde ifadesini bulur ne de birbirini izleyen çevrimsel evreler biçiminde gelişir. Bunlar, sürekli birbirine koşut olarak, yani aynı anda iki yöne doğru ilerler. Bir yanda, günlük karmaşadan biçimlerin tansığına, düzensizlikten düzene, görgül varlıktan öze doğru bir yükseliş hareketi; öte yanda biçimlerin karmaşayı, düzenin düzensizliği, özün varlığı iyeliğine alış hareketi gerçekleşir. Geçişlerin ve gelişmelerin düzenli çizgesi bu modele uymaz. Çünkü, her türlü geçiş ruhun yaşayan güçlükleriyle karşılaşır» (9).

SANAT VE YAŞAM
HEIDELBERG YILLARI

Varlığın yapısındaki bu ikiye bölünmüşlük, (sonraları daha derinlemesine incelenecek ve içselleştirilmeyip, adını kendisinin verdiği *şeyleştirme* kavramı altında materyalistçe kavranacaktır) hemen bir yazarın ilgisini çeker. Bu yazar Thomas Mann'dır. Lukacs'ın, çağdaşlık sorununun nedeni olarak tinlerin üretkenliğini ileri sürüşü; kaçışın, yani idilin, yalnızca trajedinin (yani çözülemeyenin) başka bir biçimi olduğuna ilişkin (Storm denemesinde) kanıtlar getirişi... Tüm bunlar «Venedik'te Ölüm» yazarını —1911 yılında— o kadar ilgilendirdi ki, Mann novelini yazarken Lukacs'ın Philippe denemesinden bütün bölümler halinde alıntılar yaptı ([10]). Zürich Thomas Mann arşivinde bu novele ilişkin belgeler arasında bulunan, «II. Bölümün V. Bölümle İlişkisi» başlıklı yazıda şunlar yer alır:

Sokrat kendi özlemine felsefe biçimi vermişti. Bu felsefenin doruk noktası, bütün insan özlemlerinin en yüce ereği ve sonsuza değin erişilmez olandır; yani anlıksal görüdür. Onun özlemi, çözülemeyen son çelişkiye eriştiğinde, yaşam için çelişkisiz hale gelir. Özlemin tipik bir görünüş biçimi olan sevgi, bu sistemin bir parçası, dünyayı açıklamanın bir aracı ve dünyasal ilişkilerin bir simgesi olmuştur. Eros, aşk tanrısı olmaktan çıkmış, evrensel bir ilkeye dönüşmüştür. Sokrat, bir insan olarak, felsefesinin ardın-

da kaybolmuştur. Ama böylesi bir yükseliş, insanlara ve yazarlara bir kez daha nasip olmayacaktır... Onların yükselişleri her zaman trajiktir... Yaşamda özlem sevgi olarak kalmalıdır. Bu, onların mutluluğu ve trajedisidir (11).

Bu metin, 1911 yılı Şubat ayında «Neue Rundschau» dergisinde kısaltılmış olarak yayınlanan *Özlem ve Biçim Üzerine* adlı denemeden alınmış bir Lukacs metnidir. Thomas Mann, S. Fischer yayınları arasındaki bu derginin sürekli izleyicisidir. Alıntıdan sonra kendi düşüncelerine yer verir. Ama, bunlar da alıntıyla çok yakından ilgilidir. Bu ilişki, sanat ve yaşam karşısındaki sözkonusu tavrın novele yansıması kadar açıktır.

«Thomas Mann'ın noveline aldığı Lukacs sözcükleri bunlardır. Ama Thomas Mann bu sözcüklerin taşıdığı düşünceyi biraz değiştirmiş, geliştirmiştir. Eros, sanatçıyı aydın tavra ve tinsel güzelliğe götüren yolu gösterir. Sanatçıda en yüceye giden yol duygudan geçer. Başka bir yol olmadığı gibi, bu yol çekici ve tehlikeli bir yoldur; yanılgı ve günah yoludur. Onurun biricik kurtarıcısı ölümdür. («Trajedi», «Deniz») O, tüm yüce sevgilerin çözümü, kurtuluş ve çıkış yoludur» (12).

Bu sorun, Thomas Mann'ın tüm yapıtlarının temel ögesi olmakla kalmayacak, Lukacs'ın estetik konusundaki tüm oylumlu yapıtlarına da yansıyacaktır. Lukacs'ın, Thomas Mann'ın düzyazı yapıtlarını sürekli izleyişinin ve yorumlayışının nedeni budur. Aynı tavır Kierkegaard denemesine de yansır. Bu deneme, yorum aracılığıyla, feragat etmenin, vazgeçmenin, kararlılığın ve onurluluğun örnek davranış biçimini sergiler. Kierkegaard'ın çok sevdiği Regine Olsen'den ayrılışı, mutlağa ait ölçütleri yaşama zorla kabul ettirme denemesidir. Mutlağı arayış burada da (Novalis'de olduğu gibi) kişiyi yaşamdan uzaklaştırır. Gerçek mutlak ölümdür. Kierkegaard'ın olağanüstü yorucu çabası, yaşanmayan yaşamda, yıllarca süren ölüm halinde son bulur. Ölümün kutsanması ve tanrısallaştırılması bu tür yaşamın yalnızca bir

sonucu değil, onun uzantısı ve bir üst biçimidir; gerçekleşmenin tek yoludur. Yüksek burjuva sanatı toplumsal eylem oşluğuna çok şey borçludur. Bu sanat, Adem'in ilk günahı gibi bir işlev görür.

Georg Simmel'in Lukacs üzerindeki etkisi artık iyice belirginleşmiştir. Lukacs, *Marks'a Yolum* adlı özyaşam öyküsünde bu toplumbilimci ve filozofu önceden tanıdığını yazar. Yani, Berlin Üniversitesinde öğrencisi olmadan önce Simmel'in yazılarını okumuştur.

Özel öğrencisi olduğum Simmel'in benim üzerimdeki etkisi, Marks'ın bana o dönemde kazandırdıklarıyla bir dünya görüşü «kurmamı» sağladı. «Edebiyat Sosyolojisi» için Simmel'in «Paranın Felsefesi» ve Max Weber'in Protestanlık Yazılarını örnek aldım. Bu anlayışta gerçi bazı Marksçı unsurlar da bulunuyordu ama iyice törpülenmiş olduklarından pek göze çarpmıyorlardı. «Toplumbilimi»ni, Simmel örneğine göre çok soyut olarak ele alınan ekonomik temelden olabildiğince ayırırken, «toplumbilimsel» çözümlemede, daha sonra yapacağım gerçek bilimsel estetik araştırmanın yalnızca bir ön aşamasını görüyordum. («Çağdaş Tiyatronun Gelişim Tarihi» 1909, «Edebiyat Tarihinin Yöntemi» 1910. İkisi de Macarca.) 1907-1911 yılları arasında yayınlanmış denemelerim, bu yöntem ile gizemci öznelcilik arasında gidip gelir (13).

Simmel'in «yaşam» kavramı, yaşam biçimleri ile sanat biçimleri arasında ilişki kurma denemesi ve bu biçimleri bir yanda birbirine bağlı olarak görürken öte yanda birbirlerinin karşısına çıkarma çabası Lukacs'da daha da az diyalektiktir. Lukacs bu dönemde biçimin öncelliğini savunur. Simmel, «Rembrand İncelemeleri»nde «karanlık, tözel, sürekli kendinde varlık»tan ve onun «biçim değiştirerek sürekli akışı»ndan (14) söz eder. Yaşam ve biçim; bu metafizik karşıtlıklar «tek başlarına varolan yapının özünü aralarında paylaşırlarken, bir araya geldiklerinde varlığın temel ögesiyle, ya da oldukça güç ifade edilebilen temel kavramıyla çelişkili görünürler» (15).

Peter Ludz bir incelemesinde Simmel ile Lukacs arasındaki benzerlik ve ayrılıkları göstermiştir. «Öte yanda Simmel'de biçim, 'zamandan bağımsız', 'gelişimsiz', 'tek ve son kez oluşum geçiren görüngüler dünyası' içinde akmakta olan yaşam sürecinden kesin çizgilerle ayrılır. Simmel iki ayrı biçim kavramı kullanmaktadır. Bunların ilkinde, varlığın temel tözünün biçimi doğrudan yaşama bağlanır. İkincisinde biçim, kaynağı ve hareket ettiricisi aynı töz olan yaşamdan ayrılır. Lukacs'da bu iki biçim kavramı yer değiştirmiştir... Marksizm öncesi döneminde Kant'ın etkisinde kalan Lukacs, —Simmel'den farklı olarak— biçime kesin öncellik tanır. Yaşam, zaten biçimlenmiş bir şeydir. Öte yandan, tarihsel-bireysel olarak biçimlendirilmiş yaşam, (yaşam biçimi) Lukacs'da da —biçimin önceliğine rağmen— yaşam biçiminin karşısında yer alacak yapı olan (sanat biçimi) varlığın irrasyonel olarak akan ilk sürecinden (ve sanat yapısından) ayrılır» (16).

Lukacs, Simmel'in kuramını «ileri götürmüştür». Ve bunu, Hegel'i inceleyerek yapmıştır. Varolan ile olması gereken arasındaki kaldıraç yasası olarak ele alınan, gerçekliği aşmada gerekli, Simmel'in «güç» kategorisi, Lukacs'ın *Gerçeklikteki Olanak* yapıtında —açıkça Hegel'in etkisiyle biçimlendirildiği—, *nesnel olanak* kavramında görülür. Bu kavram, onun yalnızca estetik düşüncelerinde değil, politik anlayış ve önerilerinde de önemli rol oynayacaktır. Simmel'de kurtuluş anlamına gelen şey, —suçluluk ve acıyı aşma süreci— Lukacs'da *özgürlük* adını alacaktır. Bu, sınıf savaşının bir sonucu olarak proletaryanın özgürlüğüdür. Ama, aynı zamanda tüm insanlığın *gerçek kurtuluşudur;* eğitim sürecidir. Lukacs'ın düşüncesindeki, ileride inceleyeceğimiz demokratik devrim ve seçkinler modeli, bu dönemde ve burada oluşmuştur. Adı bile çok şey anlatan *Taktik ve Ethik* yazısında —ve diğer yapıtlarında— proletaryanın sınıf savaşının amaç koyma ve gerçekleştirme olduğunu söylerken ve «sınıf bilinci»ni tanımlarken Max Weber'in sözcüklerini kullanır: «sınıf bilinci, üretim sürecinin belirli tipik bir anında ortaya çıkan... akla uygun, yerinde tepkidir» (17).

Artık Lukacs'ın yoğun öğrenme yılları başlamıştır. Floransa ve Berlin'de uzunca süreler kalmak koşuluyla 1910 yılından sonra gerçekleştirdiği Almanya, İtalya ve Fransa gezileri onun yönlendiricisi olmuştur. 1913 yılında Heidelberg'e yerleşir. Max Weber ile ilişkisini geliştirir, Emil Lask'ı inceler. Heidelberg dönemiyle ilgili çelişkili anlatımlar vardır. Bazı kaynaklar Lukacs'ın Georg Çevresi'ne katıldığından, orada Friedrich Gundolf ve Ernst Bloch ile dostluk kurduğundan, Lask ve Weber'in derslerini izlediğinden ve Dostoyevski üzerine hazırlamak istediği doçentlik tezinin yarım kaldığından söz eder. Lukacs üzerine yazılmış tüm yapıtlar (kendi yayınevinin en yeni verileri ve kronolojilerine dek) bu savları onaylar. Bu nedenle aşağıda Georg Lukacs'ın kendi kaleminden bir düzeltme sunuyoruz:

a) Heidelberg'de öğrenim görmedim. Budapeşte ve Berlin Üniversitelerinde okudum, 1909 yılında Budapeşte'de doktoramı verdim.

b) Bu nedenle, 1912 yılında Heidelberg'e geldikten sonra ne Lask'ın ne de Weber'in öğrencisi oldum. Max Weber'in öğrencisi olmam zaten olası değildi, çünkü Weber herkesin bildiği gibi, Heidelberg'deki öğretim görevini 1903 yılında sağlık nedeniyle bırakmıştı. Öğretim görevine çok sonraları ve Heidelberg'den başka bir yerde başlamıştı.

c) Bloch ile «orada» tanışmadım. 1910 yılı kışında Budapeşte'de tanışmıştık. Yani, 1912 yılında Heidelberg'de yeniden buluştuğumuzda, dostluk ilişkilerimiz zaten kurulu bulunuyordu.

d) George Çevresi ile hiç ilişkim olmadı. «Önbilici» George'u bilinçli olarak küçümsediğim için yazım kabaca geri çevrildi. Gundolf ile aramda kibar-soğuk bir ilişki vardı. Bu ilişki, ortak dostumuz Weber çiftinin karşılıklı eğilimlerimizi izleyerek, yaptıkları isteğin sonucuydu. «Dostoyevski'nin Yapıtlarında Estetik ve Ethik» üzerinde hazırlamayı plânladığım doçentlik tezim, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle yarım kaldı.

Ayrıca belirtmeliyim ki, böyle bir plân hiçbir zaman var olmamıştır. Savaştan önce kendi Estetiğim üzerinde çalışıyordum. Bu çalışmamın yazgısını «Estetiğin Özgün Yapısı»nın önsözünde anlattım. Savaşın ilk yılında «Roman Kuramı»nı yazdım. Bunu izleyen çalışmam Dostoyevski'nin edebi yapıtlarının tarih felsefesi açısından incelenmesine giriş olarak düşünülmüştü. 1915 yılında askere alındığım için bu çalışmayı yarıda kesmek zorunda kaldım. Hiçbir zaman yeniden ele alma olanağı bulamadım [18].

Lukacs sözcüğün tam anlamıyla sürekli «yoldadır». Bir yanda Simmel ve Dilthey doğa bilimlerinin pozitivizmine karşı mücadele eder, «tarih» için çalışırlar. Dilthey'in damgasını taşıyan «ortak duyumsama», «yorum», «anlam» ve nihayet «tinsel bilimler» sözcükleri bu mücadele içinde alınan tavırlardan doğmuştur. Öte yanda Lukacs, -daha sonraki yazılarında-psikolojizmi reddeder. Wilhelm Dilthey da Wilhelm Hindelband, Heinrich Rickert ve Georg Simmel gibi doğa ile kültürü kesin çizgilerle birbirinden ayırır. Bu kişiler özellikle, doğal gelişme yasalarının olanağını şiddetle yadsırlar. Emil Lask'ın başyapıtı «Felsefenin Mantığı ve Kategoriler Öğretisi», Yeni Platonculuğun mantıksal savunma denemesidir. Lask'ın değer ile gerçeklik arasında kurduğu ilişki, Simmel'in tarih ethik'i ve Weber'in toplumbilimsel yöntemi ile girdiği açık «diyalog»da gözlenir. Lask'm toplumsal olayların ya da toplumsal süreçteki bireyin rolü üzerine, «yorumu», aynı zamanda bunların ön çalışmalarına dayanır. Lukacs'ın gelişimi biraz da bu ilişkinin sonucudur. Hem Simmel'in «Paranın Felsefesi»nden hem de Weber'in Protestanlık Yazılarından etkilenmiştir. Soyut olsa da ekonomik tabana oturtulmuş çözümleme ile gerçek bilimsel estetik araştırması arasında bir yerdedir. Bu konuda Morris Watnick şunları söyler: «Sonraki 'özeleştirisi'nin öznel idealisti olmadan çok önce, Heidelberg'de iken daha çok Emil Lask'ın yarı-görüngübilimsel tavrının etkisi altında kalmıştı. Bu etkide onu Hegel'in nesnel idealizmine yöneltti» [19].

Roman Kuramı, bu yıllarda—1914 yaz aylarında tasar-

lanmış ve 1914/15 kış aylarında yazılmıştır— ortaya çıkar. Ernst Bloch'un «Ütopyanın Ruhu», Oswald Spenglers'in «Batının Batışı» ve Rosa Luxemburg'un «Spartakus Mektupları» da aynı tarihlerde yayınlanır. *Roman Kuramı,* Georg von Lukacs soylu adı altında yayınlanmış son kitaptır. (İlk kez 1916 yılında Max Dessoirs'ın «Estetik ve Genel Sanat Bilimi Dergisi»nde yayınlanır. Yapıtın, Paul Cassirer yayınları arasında 1920 yılında Berlin'de çıkan kitap şeklindeki basımında, bugün de geçerli Georg Lukacs adı ilk kez kullanılır.) Aynı zamanda bu kitap, Lukacs'm marksist olmadan önce yazdığı son yapıttır. Yapıt, *büyük ethik'in biçimleri* konusunda tarih felsefesi denemesidir. Bir gelişim döneminin, en küçük kişisel ayrıntısına dek sona erişidir. Örneğin; yapıt, bir süre sonra ayrılacağı ilk karısı Jeljena Andrejewna Grabenko'ya adanmıştır. 1962 yılında yapılan yeni basısının önsözünde, kitabını şöyle değerlendirir:

Yapıt, dünyanın gidişi konusunda sürekli varolan kuşkular ortamında yazıldı.

O sırada, tinsel bilimler yöntemi denilen yöntem karşısındaki tavrımı hiç değiştirmeksizin Kant'tan Hegel'e geçiş süreci içinde bulunuyordum. Bu tavrım, Dilthey, Simmel ve Max Weber'in çalışmalarından edindiğim gençlik izlenimlerime dayanıyordu.

«Roman Kuramı» işte bu nedenle tipik bir tinsel bilim örneğidir. Onun yöntembilim sınırlarını aşmaz. Buna rağmen, bu yapıtın başarısı. — Thomas Mann ve Max Weber kitabı beğenen okurlardandır— büsbütün rastlantısal değildir.

Bildiğim kadarıyla «Roman Kuramı», Hegelci felsefenin estetik sorunlara somut olarak uygulandığı ilk tinsel bilim yapıtıdır.

Hegel'in... miraslarından biri de estetik kategorilerin tarihselleştirilmesidir. Hegel'in estetik alanında getirdiği yeniliklerin en önemli sonuçları buradadır.

«Roman Kuramı»nın yazarı... estetik kategorilerin ve yazın biçimlerinin özünde yer alan, varlığı kanıtlanmış ve

tarihsel olarak kesinleşmiş, türlerin genel diyalektiğini arar ve kategori ile tarih arasında sıkı ilişkiler kurmaya çalışırken, bunları Hegel'de hazır bulur.

Ama onun yöntemi, çoğu kez somut toplumsal-tarihsel gerçeklikten kopuk ve en önemli sorunlarda olabildiğince soyut kalıyordu.

Bu sorunlar yumağını kavrayabildiğim kadarıyla, «Roman Kuramı», köktenci bir devrime yatkın sol ethikin, saymaca-geleneksel gerçeklik yorumu ile birarada bulunduğu ilk Almanca yapıttır ([20]).

Sanat-yaşam karşıtlığı bu kitapta başka bir «çözülüm» bulur. Burada Lukacs'ın «ana sözcüğü» bütünsellik'tir. Artık sözü edilen şey, bütün çatışmaların —ister dünyasal, ister bireysel olsun— bir biçime kavuşturularak üstesinden gelinmesi değil, *çelişkilerin çözülmesidir.* Artık biçimlerden değil, tek bir biçimden, romandan; yani bir yazın türünden söz edilir. Bundan önceki denemeler kitabında, her özgün sanat anlatımının özhakkı ve her sanatçının kendi «şansı» vardı. Buradaki sanat eleştirisi düşüncesini, yine yeni bir kavram taşır. Bu kavram *ethik*'tir. Daha sonraki «öfkeli» Lukacs'da korkuya dönüşecek olan her türlü kaygısını açık bir dille, ama çekinerek ortaya koymak koşuluyla, Lukacs'ın bu savıyla ilgilenen ve onda kendisini gören kişinin Thomas Mann olması şaşırtıcı değildir. «Apolitik Kişinin Gözlemleri»nde yalnızca, kardeşi ve uygarlık yazarı Heinrich Mann'a yönelik taşlama değil, ethik'e öncellik tanıyan Lukacs'ın görüşüne övgü de vardır. Çünkü, Thomas Mann bu görüşte b u r j u v a ethik'inin özelliklerini görür. Bunlar, geleneksel Alman «düşünüş ve davranış biçimlerinin» Romen sanatına karşı dayanaklarıdır. Lukacs daha sonra bunları *dekadan* (*) olarak niteliyecektir.

Öyleyse, yazın türü, bir yanda «çözüm» öte yanda görev olarak, tür ve tin arasında bir eşitlemedir. Yaşamın giz-

---

(*) **dekadan**: Kültürel ve ahlaksal düşkünlük, çöküş. (çev.)

li bütünselliğini ortaya çıkarma ve inşa etmenin aracı olarak roman; Lukacs'ın varsayımı budur. *Gizli*'nin anlamı, *üzeri örtülmüş, yabancılaştırılmış olmadığı gibi; inşa etmek de örnek olacak biçimde kurmak* anlamını henüz almamışdır. Ama bu görüşte, Lukacs'ın sonraki anlayışının tohumları yatar. Edebiyat -ve felsefe- Lukacs'ın *Roman Kuramı*'nda bir özlem ilişkisi olarak ele alınır. Franz Mehring'in Schiller'in duygusal yazın kavramına olan kendine özgü bağımlılığında olduğu gibi, uzlaşmaz çelişkilerin umut verici «bir odak»ta toplandığı görüşü, Lukacs'ın savaş öncesinde sahip olduğu görüşlerden biridir.

Novalis, «Felsefe gerçekte bir yurt özlemidir», der. «Her yerde özyurtta olma çabasıdır.» İşte bu nedenle felsefe, hem yaşam biçimi, hem edebiyatın içerik ve biçim belirleyicisi olarak, içsel ile dışsal arasındaki ayrılığın belirtisi, ben ile dünya arasındaki öz ayrımının işareti, ruh ile edimin çakışmazlığıdır. Yine aynı nedenle mutlu dönemlerin felsefesi olmaz. Ya da bir başka deyişle, böylesi dönemlerde bütün insanlar, filozoftur ve felsefelerinin ütopik amaçlarına ermişlerdir.

Varlığın bütünselliği ancak, biçimler tarafından ele alınmadan önce herşeyin benzeşik olduğu, biçimlerin zorlama değil, bilince ulaşma ve özellikle içte belirsiz özlem olarak biçimlendirilmeyi bekleyen şeyin yalnızca dış yüzeye çıkışı olduğu, bilginin erdem ve erdemin mutluluk olduğu, güzelliğin dünyanın anlamını görünür kıldığı yerde mümkündür ([21]).

Denemeler kitabının mesihliği dünyasala dönüşür. Kültürel kurtuluş görünüşüne saplı kalmayıp, dünyayı değiştirmenin gerçek olanaklarını araştırır. Lukacs artık Hegel'den Marks'a, Rimbaud'nun «refaire savie» (*) sinden Marks'ın 11. Feuerbach tezine giden yola adımını atmıştır. *Son birleştirici ilkeye, yaratıcı öznelliğin içeriği açıklığa kavuşmuş*

(*) Yaşamın yansıması

ethiği ([22]) adını verdiğinde, bunu şiirsel sözcükler arasına gizlenmiş politik bir istem olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Denemelerinde «kahramanlarını» birbirlerinin karşısına çıkarırken, —örneğin, Novalis'i Goethe'ye karşı— yeni bir yazın kuramının doğuşunu haber verir. Şimdiki çalışmalarının kahramanı artık Goethe'dir.

...Ve Novalis, Goethe'nin buradaki öznelden çıkan, nesneye mümkün olduğunca dokunmayan ve alaylı biçimde dalgalanan bir denge bulma yolunu yadsıdığı için, kendisine nesneyi somut varoluşu içinde şiirselleştirmekten ve böylece güzel, uyumlu, ama sürekli aynı kalan, ilişkisiz bir dünya yaratmaktan başka bir yol kalmıyordu. Bu, hem gerçek kılınan, nihaî bir aşkıncılık, hem de sorunlu içsellik ile epik yerine, dönüşlü ve uyumlu bir biçimde bağlantılı olduğu için, gerçek bütünselliğe ulaşması mümkün olmayan bir dünyadır ([23]).

Lukacs'ın bunalımı, burjuvazinin bunalımıydı, çözümü değildi. *Marks ile ikinci kez ilgilenişim* savaşın başladığı 1914 yılına rastlar.

«Politik Ekonominin Eleştirisine Katkı»nın o büyük «Önsöz»ünü de büyük bir istekle incelememe karşın, o zamanki ilgim, gençlik döneminin felsefe yazılarına yönelikti. Bu kez önümde Simmel'in değil, Hegel'in gözlükleriyle gördüğüm Marks vardı. O artık toplumbilimci, ekonomist ve «bağımsız, olağanüstü bilim adamı» Marks değildi. Benim gözümde büyük düşünür ve diyalektikçi Marks yeni «doğuyordu». Yine de diyalektiğin sorunlarını somutlaştırma, normlaştırma ve tutarlı kılmada materyalizmin önemini henüz kavrıyamıyordum. Yalnızca içeriğin biçime —Hegelci— öncelliğine kadar gelmiştim. Ağırlıkla Hegel temeli üstünde yükselen bir «tarih felsefesi» içinde Hegel ile Marks'ın sentezini yapmaya çalışıyordum (24).

Lukacs 1915 yılında Budapeşte'ye geri döndü. Askerlik hizmetinden çürüğe çıkarıldığı için mektup sansüründe çalıştı. 1917 yılında Budapeşte'ye yerleşinceye dek Heidelberg ile Budapeşte arasında birçok kez gidip geldi. Budapeşte'ye yerleştikten sonra, toplumbilimciler Karl Mannheim ve Arnold Hauser ile ilerde kendisinin mücadele arkadaşları ve

karşıtları olacak Ervin Szabo ve Bela Fogarasi tarafından kurulan «Tinsel Bilimler Özgür Okulu»nda ders verdi.

Bu arada uzun süren tartışmalardan sonra Macar Sosyal Demokrat Hareketi içinde bir bölünme hareketi başgösterdi. 21 Kasım 1918 tarihinde Béla Kun'un önderliğinde Macaristan Komünist Partisi kuruldu. Bir ay sonra Georg Lukacs partiye girdi. Béla Kun'un Sovyet Cumhuriyetinde 1919 yılı Mart ayında eğitim işleriyle görevli halk komiserliği yardımcılığına, yazın ise tek yetkili halk komiserliğine getirildi. Daha sonra 5. Kızıl Tümende siyasi komiserlik ve Laszlo Rudas'ın «Kızıl Gazete»sinde («Vörös Vjsaj») yazarlık yaptı. Budapeşte «Tarihsel Materyalizm Araştırma Enstitüsü»nün kurucuları arasında yer aldı.

Parti hiyerarşisinde böylesine hızlı tırmanış, Lukacs'a bütün yaşamı boyunca eşlik eden sayısız çelişkilerden biridir. Çelişki, onun politik görüşünde; *demokratik diktatörlük* kuramı ile aşırı sol tavrının garip birliğinde yatar. Sendikalizm, anarşizm ve seçkinler kuramına ait değişik unsurlar, neredeyse ayrılmamacasına içiçe geçmiştir.

Lukacs gibi burjuva kökenli ve yahudi olan marksist Ervin Szabo, Macar sol sosyal demokrat hareketinin teorik beynidir. E. Szabo, Viyana'daki öğrenimi sırasında Proudhon, Nietzsche ve Kropotkin'i incelemişti. Bu iki öğe —Marks'ın sınıf savaşı düşüncesi ile devrimci sendikalizmin ahlak tarafından yönlendirilen anarşizmi— Szabo'nun düşüncesini biçimlendirmiştir. Lukacs, Budapeşte Toplumbilim Derneğinde ve «XX. yüzyıl» dergisinde Szabo ile birlikte çalışmıştır. Lukacs'ın yazdığı ikinci köktenci dergi «Bugün»ün yayıncısı Lajos Kassak, dürtü ve düşüncenin bu birlikteliğini şöyle tanımlar: «Onlar, devrimin taze akınlarına kendini kaptıran, ama sonraki çatışmalara dayanamayan filozof, yazar ve estetikçilerdi. En sonunda inat ederek sabit doktriner düşüncelerinin dipsiz, cıvık çamuruna geri battılar. Dışarda tehlike vardı, ama onlar ...Sovyetlerin bahçesinde toplandılar ve sonu gelmeyen acı tartışmalar başladı. Ara-

larında eski Heidelbergli filozof Györg Lukacs, eski banka memuru ve estetikçi Josef Révai, Hıristiyanlığın Tolstoycu yorumuna bağlı yazarlardan genç Erwin Sinko ve Lukacs'ın Rus eşi Elena Andrewna Grabenko da vardı. Ayrıca birkaç şaşkın ideolog da bunlarla beraberdi. Hegel, Marks, Kierkegaard, Fichte, Weber, Jean Paul, Hölderlin ve Novalis alıntıları havalarda uçuyordu» ([25]).

Lukacs, kendi ethik'inin rigorizminde Szabo ile (Onunla *Tarih ve Sınıf Bilinci* yapıtının *Parti ve Sınıf* bölümünde de tartışmıştır.) ortak noktalar bulur. Bu, eski reformist sosyal demokrasiye ve Szabo'nun deyimiyle «sınıf yutan» parti bürokrasisine cephe alıştır.

Lukacs'ın o dönemdeki ortak mücadele arkadaşları arasında şu kişiler de yer almaktadır: Sonradan Lukacs'a karşı çıkan Laszlo Rudas ve Alman Komünist Partisi içinde 1920'lerde yayın yoluyla yürütülen «sol sapma» tartışmalarına etkin olarak katılacak olan Gyula Alpari «Ayaklanma» ve «doğrudan eylem» düşüncesi yalnızca Szabo'nun tavrında önemli rol oynamaz, Lukacs'ın da o dönemdeki kuramsal tavrı bütün real politik taktik anlayışlarının karşısındadır. Estetikçi Lukacs'ın ahlâksal itkileri, Macar Sovyet Cumhuriyetinin yenilgisinden sonra, proletaryanın çıkarları için uzlaşmak gerektiğinden söz eden devrimci ahlakçıda yeniden ortaya çıkar. İki nokta çok açıktır: Birincisi, Lukacs, kendi klasik uyum idealini —yani estetik anlayışını— politik düşüncesine uyarlamak ister. Bunun sonucunda, Jozsef Lengyel'in deyimiyle ([26]) «Tolstoy Damgalı Ahlak Sosyalizmi» ortaya çıkar. İkincisi, Lukacs artık proletarya örgütünün başka bir biçimini savunmaya başlamıştır. Leninist anlamda örgütlü bürokratik öncü değil de, aydın lider grubu olarak gördüğü «öncü»nün ve bilincin rolüne daha çok önem vermeye başlar. Bu iki düşünce içiçe geçmiştir. Sık sık Georges Sorel'den alıntılar yapması raslantı değildir. Kendiliğindenciliğe yönelik, (kendiliğindencilik, daha sonraları bozgunculuğa hizmet etmiştir) oldukça belirgin seçkinci bir eğilim göze çarpar.

Komünist Partisinin Ahlaksal Buyrukları adlı yazısında yer alan temel cümle, daha sonra birçok kez değişik biçimlerde yinelenir: *Komünist Partisi, proletaryanın devrimci iradesinin örgütsel ifadesidir* (27).

Lukacs, partiyi proletaryanın iradesi *altına yerleştirir* ve bürokrasinin öncüsüne bu «yeri gösterirken», ad koymaya varana dek herşey tavrındaki ahlakçılığını ortaya koyar. Bu tavrıyla Lenin'den çok Rosa Luxemburg'a yakındır. Bir yanda, kitle bilinci ile aydın öncü grubun bilinci arasındaki özgün diyalektik özdeşlikten sözederken, öte yanda devrimci-proleter devrim yerine sosyalist-demokratik devrimi savunur. İkinci tür devrim ona daha az parlak ve daha yavaş, ama temele daha derin işleyişi ve toplumun özünü temelden değiştirici görünür. Bu görüşler «sağ sapma» gibi görünseler de Lask ve Simmel'in öğrencisi için, onların anladığı anlamda, yapabilmek ile gereklilik, olanak ile gerçeklik arasındaki dengeyi gözden kaçırmamak koşuluyla, olası ve mantıklıdır. Ama Lukacs, pratikte bunun tam tersini yapar. 1919 yılının ilk aylarında Bela Kun cezaevindeyken, birkaç omuzdaşı ile birlikte «İkinci Merkez Komitesi» denilen (Bela Kun'un Merkez Komitesine üye değildir) Merkez Komitesinin denetimini ele geçirerek partiyi aşırı sol bir çizgiye sürükler ve (Karolyi hükümetinin geri çekilmesiyle sona eren) silahlı Mayıs Ayaklanmasını (1919) hazırlar.

Lenin'in yoldaşı Angelica Balabanof'un arkadaşı ve 1917-1920 döneminin «devrimci kuryesi» İlona Duczynska, Rosa Luxemburg'un yoldaşı Paul Levi'nin yayınladığı «Unser Weg» (Yolumuz) dergisinin Mart 1922 sayısında, Komünist Partisinin tinsel önderliğini yapan etkin bir kuramcının (yani Lukacs'ın) bir zamanlar kendisine şöyle dediğini yazar: «... komünist ahlâk, en yüce görevin kötüyü omuzlamak olduğunu söyler. Bu, devrimin bizden istediği en büyük özveridir. Bu diyalektik kuram... anılan kuramcı tarafından hiçbir zaman yayınlanmamıştır. Ama...bu gizli öğreti...yayınlanmasından hiç de aşağı kalmayacak ölçüde yaygınlaşmış, gerçek komünizmin yarı resmi ilkesi haline gelmiştir» (28).

Lukacs'ın Lenin karşısındaki tavrı, hemen düzeltilmesine rağmen, parti içindeki kariyerinde olumsuz izler bırakmıştır. Lukacs bu tavrını, Lenin'in «Sol Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı» adlı broşürünün yayınlanmasından üç ay önce, Viyana'da kendisinin çıkardığı «Komünizm» dergisinde yer alan bir yazısında ortaya koyar. Bu yazının özellikle 1960' larda —Parlamento Dışı Muhalefet yıllarında— yeniden güncellik kazanması raslantı değildir. Sayısız korsan baskıları yapılmıştır. Ve Lenin'in «karşı yazısı», Cohn-Bendit kardeşlerin kitabının yalnızca —saldırı noktası olarak anlaşılan— adını belirlemekle kalmamıştır. Lukacs, anılan yazısında Rosa Luxemburg'un kitle grevinin devrimci sürecin kendisi olduğu tezini tanıtlar. Bu tezi kendisi de savunur. (Yeri gelmişken bu tezin, IV. -Troçkist- Enternasyonal, özellikle teorik önderi Ernst Mendel tarafından 1960 ve 1970'lerde savunulan tez olduğunu belirtelim.)

Lukacs'ın sol radikalizmi, yazısındaki anti-parlamentarist çizgide ortaya çıkar. *Eğer, sık sık komünist taktiğin çok esnek olduğu (en azından kastedildiği anlamda) söyleniyorsa, bu önermenin doğru anlaşılması için unutulmamalıdır ki, komünist taktiğin katı olmaması, doğrudan doğruya komünist ilkelerin katılığının bir sonucudur* ([20]).

İlginç olan, düşünürlerin tam da seçime katılma ve parlamentarizm sorunlarında birbirlerine girdikleri bir dönemde, Paul Friedlander'in 1920 yılının Haziran ayında —Lenin' in Sol Komünizm broşürünün yayınlandığı tarihlerde ve aynı dergide— ilke olarak anti-parlemanterist strateji ile seçimleri boykot taktiğinin aynı şeyler olmadığını ileri süren bir yazı yayınlamasıdır. Friedländer, Ernst Reuter'in parti adıdır. Ama daha önce Anton Pannekoek, Henriette Roland-Holst ile birlikte yayınladıkları «Vorbote» (Haberci) adlı uluslararası marksist dergide, Lukacs'ın tezine yakın bir tez savunmuştur. Lukacs bu Hollanda'lı sosyalistten çok etkilenmiştir. Lukacs'ın tezlerine karşı Lenin'in savunması, kısa, sert ve düşmancadır. Lukacs'ın yazısına Bela Kun'un yaptığı eleştiri övülür. «G.L.'nin yazısı çok radikal ve çok

kötü bir yazı. O yazıdaki marksizm, yalnızca boş sözlerin marksizmidir. 'Savunma' ve 'saldırı' taktikleri arasındaki ayrım ustaca uydurulmuş. Belirli tarihsel koşulların somut çözümlemesi eksik. Burjuvazinin kitleler üzerinde etkinliğini kurma vb. araçları olan bütün kurumların ve çalışma alanlarının ele geçirilmesi ya da ele geçirilmesinin öğrenilmesi gerekliliği gibi en belirleyici noktalar gözönüne alınmamış» ([30]).

Bu tartışma gerçekte hiçbir zaman sonuçlandırılmadı. Lukacs geri çekildi. Yalnızca 1924 yılında yayınladığı Lenin broşüründe değil, bütün yaşamı boyunca Lenin'in politik ve ideolojik mirasının koruyucusu ve iyi bir Leninist olduğunu kanıtlamaya çalıştı. Ama bu tavır, temel kuramsal yapının çözümlenmesi karşısında ayakta kalamaz. Bu karşıtlık daha geniş ideolojik-eleştirel ilişkiler içinde incelenmelidir.

Lenin, en büyük felsefe yapıtı «Materyalizm ve Ampriokritisizm'i 1908 yılında yayınlamıştı. Bu kitap materyalist Ernst Mach'a bir saldırıydı. Mach ve çağdaşı pozitivistlerde, şeyler dünyasının materyalist yansısını düşünme süreci içine yerleştirme, yani şeylerin nesnel gerçekliğini yadsıma ve fiziksel tasarımları öznel duyumlara bağlama çabası vardı. Bu öznelci öğe, değişik çeşitlemeleriyle Georges Sorel, Pjotr A. Kropotkin gibi düşünürlerde Alexander A. Bogdanov'da ve daha sonraları Benedetto Croce, Antonio Labriola, Antonio Gramsci, Anton Pannekoek, Karl Korsch ve Georg Lukacs'da önemli rol oynar. Bunlar, Lukacs'ın politik felsefesinin «atalarıdır». Burada İtalya'daki gelişimin özel bir yeri vardır. Bunun nedeni, yalnızca faşizmin İtalya'da daha önce gerçekleşmesi değil, aydınların özgürlükçü marksizm anlayışının en uç politik sonuçlarına dek götürülmüş olmasıdır. İtalyan Komünist Partisinin —Çekoslavakya işgalini ve Robert Havemann gibi düşünürlerin susturulmasını kınamaya dek uzanan— bugünkü bağımsız tavrının tarihsel kökenleri vardır. Yıllar sonrasının Macar liberalleştirme hareketinin düşünsel önderi Georg Lukacs bu kuramsal ilişki görülmeksizin anlaşılamaz. Materyalist dü-

şünce kırıntıları, sendikalist-anarşist görüşlerin ve seçkin idealizmin bir karışımına Benedetto Croce ile Roma'lı hocası ilkel sosyalist, filozof ve hukuk profesörü Antonio Labriola'da da rastlanır. Labriola'nın sosyalizm üzerine yazdığı ilk denemelerinden biri, Georges Sorel'e yazılmış mektuplar biçimindedir. Sorel'in başyapıtı «Réflexions sur la violence» (Şiddet Üzerine) Croce'nin aracılığı ile Fransızca orijinalinin yayımlanmasından önce 1908 yılında İtalyanca yayımlanmıştır. Sorel sendikalizmin babalarından biridir. 1892 yılında kurulan Fédération des Bourses du Travail'ın sekreteri ve programında genel greve en devrimci mücadele biçimi olarak önemli bir yer veren Confédération Générale du Travail'in (1895) kurucusudur. Sorel aynı zamanda —bazen Labriola ve Croce ile birlikte— «eğitim devrimi» için mücadele eder. Bu işi Marks'ın yorumcusu ve yaygınlaştırıcısı olarak üstlenir.

Bu iki öğe —kendiliğindenci mücadele aracı ve sınıf bilinci hücresi olarak grev ve «yukarıdan gelen devrim», yani kafa aracılığı ile yapılan devrim düşüncesi— Rosa Luxemburg ile Georg Lukacs'da da görülecektir. Sovyet Cumhuriyeti düşüncesinin kaynaklandığı noktalardan biri de budur. Sorel, materyalist ya da marksist nitelikli dergilerde çalıştığı için F. Engels, Karl Kautsky, Eduard Bernstein, August Bebel ve Jean Jaures (Örneğin «Ere Nouvelle»de hepsi birlikte çalışmışlardır.) gibi önder kuramcılarla ilişki kurmuş ve bu sayede marksizme yaklaşmıştır. «Réflexions sur la violence» adlı yapıtının 1919 yılında yapılan dördüncü basısına «Pour Lenine» (Lenin için) yazısını eklemiştir.

Anlatacağımız ilginç bir olay, karşılıklı etkileşimin bu çok yönlülüğünü sergilemeye yeterli olabilir. Döneminin en bilgili Marks yorumcularından biri olan Labriola, 1898 yılında Bernstein'a kesin tavır almıştı. Aynı anda Croce ve Sorel'den uzaklaştı. Sorel daha 1897 yılında Labriola'nın başyapıtının Fransızca çevirisi olan «Essais sur la conception matérialiste de l'histoire»a (Tarihsel Materyalizm Anlayışı Üzerine bir Deneme) önsöz yazmıştı. Bu çeviriyi 1898 yılında

Odessa cezaevinde ondokuz yaşındaki bir tutuklu okudu ve marksizmi benimsedi. Bu genç kendine Troçki adını verdi.

Georgij W. Plehanov da Labriola'yı eleştirir. Onda ansiklopedist tavır görür. Sonradan marksizmi felsefe olarak kabul etmeyip, tarihsel materyalizmin yalnızca açıklayıcı bir değer, yani araştırma yöntemi olduğunu ileri süren Croce de birçok materyalist kuramcı ile birlikte çalışmıştır. Labriola'nın en gözde öğrencisi, «Critica» dergisinin başyazarı ve Marks çevirmeni İtalyan Giovanni Gentile, aynı tarihlerde «pratiğin felsefesi» kavramını ele alır. Bu kavram, Polonya'lı Hegelci August von Cieszkowski tarafından 19. yüzyılın ortalarında geliştirilmiş ve Gramsci'nin yapıtlarının ana şifresi olmuştur («Kapital» üzerine yazdığı en önemli iki yapıtı, 1897 yılında Croce'nin isteklendirmesiyle katıldığı «Fontaniana Kraliyet Akademisi»nin ödüllü yarışması için hazırlanmıştır.)

Gramsci açıkça, marksizmin bu idealist ve aynı zamanda revizyonist yorumuna bağlıdır. Gerçekten Gramsci, sonraki yıllarda yazdıkları da dahil olmak üzere, bütün önemli yazılarında, özellikle Labriola ve Croce'ye dönüş yapar. Ortodoksluğa ve mutlaklaştırmaya (bu, Stalin' hakkında varolan kuşkuların ifadesidir) karşı tekrar tekrar ortaya çıkan tavır alış, ilk biçimlenişinden Gramsci'nin ölümüne dek bütün yapıtlarında yer alır. Ve bunun doğal sonucu olarak komünizmin İtalya'daki gelişimini belirler. Bu kuramsal çıkış noktası Gramsci'nin birçok yazısında belirgindir. Gramsci, başyapıtına «Pratiğin Felsefesi» adını vermesine rağmen, (tek neden kitabın cezaevinde yazılması değildir) aynı yapıtta teorinin, yalnızca pratiğin tümleyicisi ya da eklentisi, hele pazarlandığı yer olmasına kesinlikle karşı çıkar. Gramsci'ye göre tarihsel süreç iki aşamada gerçekleşir: Kitle düşüncesinde -ki, bu eylemdir-, ve aydın eyleminde -bu da düşüncedir-. Teori ile pratiğin bu biçimde eşitlenmesinde aydın önderliğinin belirgin öncelliği vardır. Gramsci'nin politik anlayışmdaki açık seçkincilik eğilimi yadsınamaz. Parti örgütünü bile üç basamaklı olarak görür. Bu anlayışa göre disip-

linli partililer kitlesi ve orta grupta yer alan sorumluların üstündeki parti yönetimi, açıkça seçkin aydın grubu ile özdeştir. Örgüt yapısını pratikte ancak bu grup gerçekleştirebilir.

Gramsci damgalı marksizm, hem anlıkçı hem bireycidir. Karl Korsch'un yayınladığı «Komünistische Politik» dergisinde çıkan bir imzasız yazıda özellikle Henri Barbusse'dan alıntılar yapılması raslantı değildi. Barbusse, Uluslararası Yazın Bürosu Fransa kolunun sekreteriydi. Kendisinin yayınladığı «Le Monde», 1932 Moskova Kongresinde —özellikle Alman solu ve Lukacs'ın sürgün arkadaşı Andor Gabor tarafından— sert saldırılara uğradı. Anılan yazıda şöyle deniyordu: «Her ikisinin de, 'İçgüdüsel sınıf bilinci ile ilkel devrimci' proletaryaya inişleri gözönüne alındığında, 'Ordine Nuovo'nun 'otso-novist' idealizmi ile bugünkü Fransız komünist hareketi içindeki şu Barbusse'un yaradancı idealizmi arasında belirli benzerlik ve yakınlıklar olduğu görülür. Materyalist diyalektiği ayırabildiği için Marks ile Hegel'i birbirine karıştıran (Prof. Benedetto Croce ile tam uygunluk içinde) idealist ve volontarist ordinovizm, başlangıçta kendini, seçimleri boykot, işyeri komiteleri vb. gibi aşırıcılığa özgü bazı süslerle bezedi» ([31]).

II. Enternasyonalin çoğu tartışmalarında olduğu gibi, bu tartışmada da iyi zamanlıyamama olgusuyla karşılaşılır. Birbiriyle çelişkili değişik anlayışlar birarada bulunur, hem eleştirilir hem de sürdürülür. Örneğin, Korsch'un eleştirel kategorileri Gramsci tarafından üstlenilir. Gramsci de Korsch gibi, —bazen Lukacs gibi— marksizmin, eğer kendi düşünce sistemi eleştirel revizyon bakımından incelenecek olursa, ancak üstyapının bir parçası olarak yanlış bilinç anlamında bir ideoloji olabileceğini, yani geriye yalnızca «pratiğin felsefesi»nin kalacağını savunur. Gramsci'nin, bu konuda yazılmış en önemli yapıtlardan Lukacs'ın *Tarih ve Sınıf Bilinci*'ni ve Korsch'un «Marksizm ve Felsefe»sini (1923 ve 1924 yıllarında yayınlanmıştır) tanıyıp tanımadığı belirlenmiş değildir. Rus-Fransız Komintern görevlisi Victor Serge anıların-

da Lukacs ve Gramsci ile olan dostluğundan sözeder. Lukacs'ın adı Gramsci'nin «Quaderni»si kıyısında geçer.

Christian Riechers «Antonio Gramsci-İtalya'da Marksizm» adlı yapıtında, Gramsci ile Korsch'un, Bucharin'in gelmiş geçmiş bütün felsefeleri yargılayışına karşı çıkarlarken aynı kanıtları kullandıklarını gösterir. Gramsci, gelenekten kopuşa şiddetle karşı çıkar. Geleneğin bu yorumuna göre politik gelenekler de bilinçli olarak sürdürülmelidir. Gramsci'nin politik anlayışı, jakobenci devrim anlayışıdır. Gramsci, Bogdanov'un görüşlerini üstlenir. Bogdanov'a göre sosyal devrimden önce kültürel devrim yapılmalıdır. Hatta kendisi «Proletarya Ansiklopedisi» çıkarmayı plânlamıştır. 18. yüzyıl Fransız aydınlanması, Alman Reformasyonu ve klasik Yunan kültürü ile İtalyan Rönesansının izlerini taşıyan yeni entegre kitle kültürü; Gramsci'nin ideali budur. Bu, Robespierre ile Kant'ı bir sentezde birleştiren kültürdür. ✶

İdealist çizgi çok belirgindir. Robespierre ve Ansiklopedistlerden söz eder, ama asinyadan ve yeni toprak düzeninden sözetmez; Luther ve Kant'tan sözeder, ama köylü savaşlarından ya da küçük Alman devletçiklerinin ortadan kalkışından sözetmez.

Lenin'in 1908 yılında Gorki'ye yazdığı bir mektupta Bogdanov'un bu düşüncelerine karşı olağanüstü düşmanca bir tavır takınması hiç de rastlantı değildir:

«Sibirya'da incelediğim 'Doğanın Tarihsel Kavranışı' adlı enerjist (*) yapıtından beri, Bogdanov'un felsefe yazılarını izlerim. Onun bu tavrı, yalnızca başka felsefelere geçişti. Onunla 1904 yılında tanıştım. Birbirimizi anlamamız uzun sürmedi. O sırada Paris'de bulunan Bogdanov'a Cenevre'den bir mektup yazarak, (1904 İlkbaharı ya da yaz başları) kendi yazılarıyla, beni, görüşlerinin yanlış olduğu-

(*) Enerjizm: Varlığın temeli ve özünün enerji olduğunu ileri süren felsefi görüş. (çev.)

na ve Plehanov'un doğru görüşleri savunduğuna inandırdığını bildirdim.

Plehanov ile sık sık Bogdanov üzerine konuşurduk. Plehanov, Bogdanov'un yanlış görüşlere sahip olduğunu söyler, ama bunların hiç de korkulacak kadar büyük sapmalar olmadığını ileri sürerdi. Bogdanov, 1906 yılının ilk aylarında cezaevinde bir kitap daha yazdı. Sanırım, «Ampriomonizm» in üçüncü bölümüydü. Yaz aylarında kitabı bana yolladı. Ve dikkatle okumaya koyuldum. Bitirdikten sonra çok öfkelendim. Onun temelden yanlış, Marksist olmayan bir yolda bulunduğunu daha iyi kavradım. O zaman oturup, ona bir 'aşk ilanı' yazdım. Bu, üç broşürden oluşma felsefe üzerine küçük bir mektupçuktu. Görüşlerine karşı çıktım. Felsefe konusunda yalnızca sade bir marksist olduğumu, ama amacını en iyi biçimde ortaya koyan açık ve basit bir dille yazılmış yapıtının, özde kendisinin haksız, Plehanov'un haklı olduğuna beni kesinlikle inandırdığını yazdım.

Hayır! Bu asla Marksizm olamaz! Okuyucuya, dış dünyanın gerçekliğine 'inanmanın' 'gizemcilik' olduğunu anlatmak; materyalizmi ve Kantçılığı en zararlı biçimde birbirine karıştırmak; Bilinemezciliğin (Ampriokritisizm) ve idealizmin (Ampriomonizm) bir çeşidini göklere çıkarmak; işçilere, 'dinsel tanrıtanımazlığı' ve en yüksek insan gücünün 'tanrılaştırılmasını' öğretmek; Engelsçi diyalektik öğretisinin gizemcilik olduğunu açıklamak; hepsini şeytan götüresi, bilmem hangi Fransız 'pozitivistinin', bilinemezcinin ya da metafizikçinin kokuşmuş kuyusundan 'Simgeci bilgi kuramı' ile bir şeyler çekmek... Hayır, bu kadar ileri gidilmez! Doğal olarak, biz sade marksistler felsefe konusunda çok bilgili değiliz. Ama marksizmin felsefesi diye böyle bir şeyi neden önümüze sürerler?» ([32]).

Burada Georg Lukacs'ın teorik ve taktik-politik düşünceleriyle bağlantılar görmek olasıdır. Hollanda'lı sendikalist dostlarının anlayışlarında da bu «basil» vardır. Pannekoek'in şu cümlesi Lukacs'a da ait olabilirdi: «Nasıl ki, do-

ğa bilimlerinin kazanımları olmaksızın kapitalizmin teknik yapılanması mümkün olamazsa, toplum bilimlerinin kazanımları olmaksızın da komünizmin organik yapılanması mümkün değildir» (33). Bu cümle Pannekoek'in Lenin ile tartışmaları sırasında kullanılmıştır. Pannekoek, Lenin'in «burjuvalaşmış» devriminden ayrılır. Lenin'in «Ampriokritisizm»ine karşı ciddi bir polemik olan «Filozof olarak Lenin» adlı yapıtı, Sovyet devriminin politik ve düşünsel yapısında —Sovyetler Birliğinde demek istiyor— neden gerçek diyalektik ve kendi konumunun «marksistçe gözden geçirimi» bulunmadığı üzerine bir araştırmadır. Tek sözcükle: Stalinizmin kökleri nerede yatmaktadır? Gerçi Lukacs, Stalin'e karşı —onun yaşadığı dönemde gizli, daha sonra açık— polemikler yürütmüştür, ama bazen— ileride gösterileceği gibi— Stalin'in politikasını teorik olarak savunmuştur. Ancak Pannekoek gibi «köklerine dek inen» bir yoruma asla sahip olamamıştır. Yine de Pannekoek'in tavrı ona yabancı olamaz. Bu, kendiliğindenci örgüt biçimlerinin otoriter savunusuna karşı olduğu kadar, kapitalist pratiğin sosyalist ideoloji ile bileşimine ya da öncü partinin mutlak önderliğine karşı oluştur. Pannekoek şöyle der: «Bolşevik partisinin geçmişte marksist olduğu ve Lenin'in, marksizmin büyük temsilcisi olarak, Rusya'nın pratik zorunluluklarını yerine getirerek, ülkesindeki devrimden sonra komünizmin Batı Avrupa'da anlaşılan biçiminden farklı bir şey uyguladığı ve böylece keskin ve gerçekçi marksist bakış açısına sahip olduğunu gösterdiği yolunda yaygın bir görüş vardır. Böylece yeni Rusya'nın baskıcı devlet uygulamaları ile eski bolşevizmin iyi marksist ilkelerinin karşıtlığı gösterilmek istenir. Bu düşünce doğru değildir. Lenin'in ve bolşevik partisinin marksizmi bir söylencedir. Lenin gerçek marksizmi hiç tanımamıştır. Onu nasıl tanıyabilirdi ki? Kapitalizmi yalnızca sömürge kapitalizmi olarak, sosyal devrimi ise toprak ağalığı ve çarlık despotizminin devrilmesi olarak tanıyordu. Rus bolşevizmi marksizm yolundan ayrılamazdı. Çünkü zaten hiçbir zaman marksist olmamıştır. Lenin'in ya-

pıtlarının her sayfası bunu kanıtlar. Marksizmin, teorik görüşlerin toplumsal ilişkiler ve zorunluluklar tarafından belirleneceği yolundaki tek bir önermesi bile, bunun başka türlü olamayacağını göstermeye yeter. Marksizm, aynı zamanda bu söylencenin neden gerekli olduğunu da ortaya koyar. Her burjuva devriminin bir takım hayallere gereksinimi vardır. Rus devriminin dünya proleter devriminin başlangıcı olduğu ve marksizm söylenceleri de böylesi hayallerdir. Yine de Lenin, Marks'ın öğrencisidir. Çünkü, onun Marks'ın yapıtlarından aldığı görüşleri olmasaydı Rusya'da mücadele sürdürülemezdi. Aynı anlamda, sosyal demokratlar da benzer nedenlerden ötürü Marks'ın öğrencileridir. Ayrıca, Rus devriminin birincil ve temel gücünü oluşturan proletaryanın pratik mücadelesinin; örneğin, politik genel grevin ve sovyet örgütlenmesinin çağdaş proletarya eylemi için öğretici örnekler olduğu savı da doğrudur. Hemen 1917 devriminden sonra III. Enternasyonal aracılığı ile Batı Avrupa proletaryasının «dünya devrimine» götürülmek istenmesi ve Batılı Marksistlerin uyarılarına kulak asılmaması, Lenin'in, proleter devrimin teorisi olan marksizmi anlamadığını ve en yüksek aşamasına ulaşmış proletaryanın ve burjuvazinin kapitalizmini kavramadığını gösterir. Bugünkü işçi hareketinin güçsüzlüğü ve şaşkınlığının nedeni olan, birbiri ardına gelen başarısızlık, yenilgi ve parçalanmalar o günkü yönetimin yanlış yolda bulunduğunu kanıtlar» (34).

1938 yılında J. Harper takma adıyla Amsterdam'da yayımlanan kitap, ilk kez, Paul Mattick'in Şikago'da yayınladığı «Living Marksizm» adlı dergide İngilizce olarak çıkan J. H. imzalı bir yazıda eleştirilir. Eleştirinin yazarı Karl Korsch'tur. Kitapta şöyle söylenir: «Bu yanılgının kökeni, devrimci materyalist bir teorinin mücadeleci karakterinin, kesin düşman öteki teorik eğilimlerin —bilimsel eleştiri ve araştırma yöntemleri ile savuşturulamayan— yıpratıcı etkilerine karşı her türlü araçla korunabileceği ve korunması gerektiği görüşünde yatar. Bu yanlış anlayış, Lenin'in bu tür yeni bilimsel kavram ve teorilerin kazanımları üzerine

tartışmalara girmekten kaçınmasına neden olmuştur. Kendi yargısına göre bu kavram ve teoriler, (proleter devrimci olmasa da) devrimci materyalist felsefenin denenmiş mücadele değerine zarar verir. Lenin'in marksist partisi bu felsefeyi, Marks ve Engels'ten çok, onların felsefe hocaları olan Holbach ve Feuerbach gibi burjuva materyalistlerinden ve idealist karşıtları diyalektikçi Hegel'den almıştır. Varolan ideolojinin dolaysız pratik yararını sürekli değişen dünyadaki teorik gerçekliğinin üstüne yerleştirirken de kendi anlayışına bağlı kalır. Ayrıca, Lenin'in bu doktriner tavrı, politik pratiğine koşut olarak ilerler. Bu tavır, onun sarsılmaz jakobenci inancına uygundur. Yani, geçmişte burjuva devriminin amaçları için yararlı olmuş hazır politik biçime (parti, dikta ya da devlet), proleter devrimin amaçları açısından da güvenilebilir. Hem devrimci materyâlist felsefesi hem de devrimci jakoben politikası böyle der. Lenin, kendi Rus devriminin, zaman zaman batıdaki proleter sınıfların eşzamanlı hareketiyle birleşerek önündeki güçlükleri aşmaya çalışmasına rağmen, gerçekte, geçmişin büyük burjuva devriminin gecikmiş bir uzantısı olmaya mahkum olduğu tarihsel gerçekliğini kabul etmez» ([35]).

Naphta, hem bilinç düzeyinde hem de eleştirel çalışmalarında Lukacs'la özdeştir. Lukacs, adı bile çok şey anlatan *Taktik ve Ethik* (1919) yazısında parti ile sınıf arasındaki ilişkiyi *diyalektik karşıtlık* olarak tanımlar. Bu karşıtlık, ancak *topluma egemen sınıf durumuna gelmiş birleşik proletaryanın üst düzeydeki birliğinde ortadan kalkar* ([36]). Bu düşünce gene Rosa Luksemburg'a çok yakın bir örgüt anlayışıdır. Rosa Luksemburg'un Lenin ile tartışırken ileri sürdüğü görüşe göre, örgüt, devrimci sürecin önkoşulu değil, sonucudur. Proletarya sınıf örgütünü devrim sürecinin içinde ve sayesinde kurar (bu devrimin asal ateşleyicisi ise daha bilinçli bir tabaka, yani aydın seçkinler tabakasıdır).

Lukacs pek çok yapıtında bu anlayışın değişik çeşitlemelerini ortaya koyar, ölmekte olan kapitalizmin negatifi olarak gördüğü her türlü parti bürokrasisine duyduğu aşağısamayı dile getirir ve birincisi örgüt, ikincisi *tarihsel yapı ve sınıf bilincinin eylemli taşıyıcısı* ([37]) olmak üzere ikili parti tanımı geliştirir. Bu tanım, 1923 yılında Malik Yayınevince Berlin'de yayınlanmasından başlayarak etkisini günümüze dek sürdüren *Tarih ve Sınıf Bilinci* adlı yapıtının temel kavramlarından biridir. (Martin Heidegger'in bu kitapla polemik yapmak amacıyla kaleme aldığı «Tin ve Zaman» adlı karşı yapıtı ile Karl Korsch'un —partiden ihraç edilmesine neden olan— «Maksizm ve Felsefe» adlı yapıtı ile karşılaştırılabilir.)

Yapıtın özellikle geniş kapsamlı *Marksist Rosa Luksemburg* başlıklı bölümünde, *sınıf bilincinin proletaryanın ahlakı* ve *proletaryanın gücünün ahlaksal olduğu* (38) savını sık sık yineler. Burada estetik anlayış artık politik anlayışa dönüşmüştür. Kavramlar aygıtı —yani temel düşünceler— değişmeden kalmıştır. *Bütünsellik* gene odak sözcüktür. *(Bütünsellik kategorisinin egemenliği bilimdeki devrimci ilkenin taşıyıcısıdır)* (39). Ve sorunlu insan, yani sanatçı, *partizan* olmuştur. Bu «ünvan» Lukacs'ın ideolojisinde bundan böyle önemli bir rol oynayacaktır. Peter Ludz bu yeni kategoriyi şöyle tanımlar:

«Lukacs'ın parti ve sınıf anlayışı, devrimci süreçteki «önder»in rolü konusunda varolan belirli bir anlayışla çakışır. Bu anlayış, —İkinci Dünya Savaşını izleyen dönemde— partizan kavramında doruğuna ulaşır. Bu düşüncenin kökenleri Lukacs'ın marksizm öncesi dönemine dek uzanır.

Lukacs, proletaryanın dinamik özgürleşme sürecinde işçi sınıfının politik önderlerine, hiç değilse kurumlaşmış parti önderleri, yani parti yöneticilerine ikincil bir rol tanır: «Önder'ler [1919 yılında Macar Komünist ve Sosyal Demokrat Partilerin önderleri kastedilmektedir. P.L.] birleşik ve birliğe yönelik iradenin yalnızca uygulayıcısıydılar. Onlar bu iradeye, sonradan proletaryanın eyleminde ortaya çıkan bir teorik biçim verdiler.» Görüldüğü gibi bu anlayış ile Lenin'in «öncü» anlayışı arasında bir bağ yoktur. Daha çok Szabo'nun «her toplumsal ilerlemenin... eleştirici düşünceye sahip kişilerin bir kazanımı» olduğu savına yakındır.

Lukacs'ın işçi hareketinin her türlü kurumlaşmasını, ethik-rigorist anlayışının güçlendirdiği ve asla tam olarak terketmediği sendikalist-anarşist görüşlerine dayanarak yadsıyışı; yani her türlü yerleşik politik egemenliğe karşı oluşu ile seçkinlere karşı çıkışı arasında bir ilişki yoktur. Lukacs'a göre parti yöneticileri, yani politik seçkinler, Lenin' de olduğu gibi devrimci sürecin taşıyıcısı ve «gerçek» yaratıcısı değildir. Çünkü onlar, parti bürokrasisine öylesine bağlıdırlar ki, Bela Kun örneğinde de yaşandığı gibi, dev-

rimci süreci bütünlüğü içinde göremezler. Öyleyse, devrimin önderliğine, kendiliğinden-devrimci kitleleri yalnızca kendiliğindencilikten «kurtaracak» ve bilinçli eyleme, böylece sosyal sürecin kollektif denetimine götürebilecek tinsel seçkinler geçmelidir (40).

Lukacs'ın kitabın yeni baskısı için 1967 yılında yazdığı önsözde partizan sözcüğünü sık sık kullanması boşuna değildir. Daha önce sözü edilen eşzamansızlığı ve düşünce ile eylem arasındaki çelişkiyi bu kavram altında toplamak hoşuna gider: «*Burada parti içi mücadelenin en önemli ve çoğu zaman teorik olarak ilginç ayrıntılarına bile girmeksizin yalnızca şunu belirtmek isterim: Düşüncemde varolan yöntembilimsel çelişki teorik-pratik çelişkiye yükselmiştir. Partinin yönetimindeki bir üyesi olarak Kun sekterliğine sonuna dek karşıyken, önemli uluslararası sorunlarda en uç sol eğilimlere taraftar oldum. Ülke içinde, Landler'i izleyerek aktif antisekter politikayı savunurken, uluslararası alanda Mart Eyleminin teorik taraftarıydım. Böylece karşıt eğilimlerin eşzamanlılığı doruğuna ulaşmıştı*» (41).

Tarih ve Sınıf Bilinci hemen kâfir birinin yapıtı olarak tanındı. Hegel'in kategorilerini aşması, dış nesnel gerçeklik ile bir grup - hayır, bir sınıf - aracılığıyla oluşan öznel yansıma arasındaki çelişkiyi çözümlemesi; bu yeni özne-nesne özdeşliği anlayışı, kendisinin de yararlandığı Marks ve Engels'in Kant ve Hegel yorumları kadar kâfirceydi. Lenin, Engels'in Kant ile ilgili tezlerini olduğu gibi almıştı. Fichte'yi okumak gerekmediğine kesin inanıyordu. Öğrencileri ve politik mücadele arkadaşları, Lukacs'ın ne *burjuva devriminin ideolojik biçimi* (42) olarak aydınlanma materyalizmi tezini ne de tarihsel bütünsellik (ki böylece teori ile pratik arasındaki ayrım ortadan kalkacaktır) kavramını kabul edemezdiler. Onun tarih teorisi bir ahlak sorununun çözüm denemesiydi. *Şeyleştirme* sözcüğü bu bağlamda Lukacs'ın damgasını taşır. (Marks'ın gençlik yazılarının ve «yabancılaşma» kavramının yeniden bulunmasından on yıl önce.) Bunda hâlâ sendikalizmin, sovyet cumhuriyetinin ve hatta Yeni

Kantçılığa özgü kategorik buyruğun öğeleri görülür. Tarih, evrensel tinin türeyişi olarak ele alınmasa da, insansal tinin kendini yaratması olarak değerlendirilir. Tarih, bilincin m a d d i biçimidir.

Bu da taktiksel konuma aykırıdır. Lenin, 1923 Mart ayında geçirdiği krizden sonra on ay felçli yatar. 1924 Şubat ayında ölür. Marksizmin Avrupa'da bağımsız gelişimi Lenin'in ardıllarının (yalnız despotizmi konusunda uyarıda bulunduğu Stalin'in değil, tümünün) işine gelmez. Dünya devriminin kapıda beklediği biçimindeki yanlış teoriden sonra «tek ülkede sosyalizm» tezi giderek yerleşir. Bu, politik ve ideolojik önderlik demektir. Avrupa komünist partilerinin «bolşevikleştirilmesi» önce en büyük ve en etkin parti olan Alman Komünist Partisi ile başlar. Lukacs, Korsch ya da Antonio Graziadei gibi bağımsız teorisyenler ya yola getirilmeli ya karalanmalı ya da dışlanmalıdır. Sovyet filozofları bu iş için «felsefe cephesinde» sapmacılara karşı savaşı başlatırlar. SBKP'nin teorisyeni ve Lenin'in ardılı Nikolaj I. Buharin, Komünternin 1924 yılı Haziran ve Temmuz aylarında yapılan 5. Kongresinde «eski Hegelciliğin canlandığından» sözeder. Aynı Kongrede Bela Kun'un hocası G. Sinovyev uyarıcı ve tehdit edici bir konuşma yapar: «Yayılmaya başlayan ve uluslararası sorun durumuna gelen aşırı sol politikanın gelişmesine engel olacağız. Bu, teorik revizyonizmdir. Yoldaş Graziadei İtalya'da bir kitapla ortaya çıkar ve bu kitabında henüz sosyal demokrat ve revizyonist olduğu dönemde kaleme aldığı eski yazılarını yayınlayarak marksizme tavır alırsa, bu teorik revizyonizm bizde cezasız kalamaz. Eğer Macar yoldaş G. Lukacs aynı şeyleri felsefe ve toplumbilim alanında yapmak isterse buna da göz yumulmaz. Lukacs'ın da içinde yer aldığı fraksiyonun önderlerinden yoldaş Rudas'dan bir mektup aldım. Rudas mektubunda, revizyonist Lukacs'a karşı çıkma girişiminde bulunduğunu yazıyordu. Fraksiyonu onun bu girişimini yasakladığı için Marksizmi sulandırmak istemediğinden fraksiyondan ayrılmış. Bravo Rudas! Aynı tür bir akımı Alman

Komünist Partisi içinde de görüyoruz. Yoldaş Graziadei profesördür. Korsch da öyle. (Dinleyiciler arasından: Lukacs da profesör!) Böyle birkaç profesör daha çıkar ve herkes kendi Marksist teorisini yaratmaya kalkarsa durum iyice kötüleşir, şeytana çağrı çıkar. Bu tür teorik revizyonizme Komünist Enternasyonalimizde göz yumamayız. Onları cezasız bırakamayız!» ([43]).

Lukacs'ın hem politik eylemi hem de teorik çalışmaları için aynı ölçüde önemli bir ideolojik bağlantıyı açıklamak amacıyla zamanda biraz ileriye gittik.

Macar Sovyet Cumhuriyeti 1920 yılında sona erdi. Amiral Nikolaus von Horthy, Avrupa'nın daha sonra büyük çapta yaşayacağı faşist terörün tatbikatını Macaristan'da yaptı. 5000 devrimci öldürüldü. 75.000'i hapsedildi. 100.000'in üzerinde insan sürgüne gitmek zorunda kaldı. Yayınevleri ve tiyatroların sosyalizasyonundan sorumlu Halk Komiserliği görevini yürüten, ama yayınladığı bir genelge ile Halk Komiserliğinin *resmi olarak hiç bir parti ya da eğilimin edebiyatını desteklemeyeceğini, Komünist Kültür Programının yalnızca iyi ve kötü edebiyatı birbirinden ayırdığı...* ([44]) kararını duyuran Lukacs, eski siyasi polis şefi ve yazar Otto Korvin ile birlikte yeraltına indi. Korvin Ağustos (1919) ayında yakalandı ve 1920 yılında asıldı. Georg Lukacs Viyana'ya kaçtı.

Avusturya makamları Macar hükümetinin iade isteğine uyarak Lukacs'ı tutukladı. Bunun üzerine Lukacs'ın serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla bir kampanya açıldı. Pek çok Alman gazetesinde yayınlanan «Lukacs'ı Kurtaralım!» çağrısı, Lukacs'ın Avrupa düşün dünyası içindeki yerinin göstergesidir. Çağrıyı imzalayan kişiler arasında şu adlara rastlanır: Richard Beer-Hofmann, Richard Dehmel, Paul Ernst, Buruno Frank, Maximilian Harden, Alfred Kerr, Heinrich ve Thomas Mann:

«Politikacı değil, insan ve düşünür Georg v.Lukacs savunulmalıdır. O, sorumluluk yüklü düşünme görevini yeri-

ne getirmek için doğuşta hazır bulduğu rahat yaşama sırt çevirmiştir. Politikaya atıldığında, tamamlamayı umduğu reformcunun yapıtına en değerli şeyini, düşünce özgürlüğünü adamıştır. Macar hükümeti, gözetim altında tutulduğu Avusturya'dan onu geri istemektedir. Politik karşıtlarını öldürttüğü ileri sürülmektedir. Bu suçlamaya inanmak için gözlerini kin bürümüş olması gerekir. Lukacs'm kurtarılması bir parti sorunu değildir. Kişisel ilişkilerinde arılığını tanıyan, felsefe ve estetik yapıtlarında üstün düşünce yaratıcılığını değerlendirebilen herkes onun kurtarılması için çalışmalıdır!» (45).

Thomas Mann daha da ileri giderek Lukacs'a sığınma hakkı tanınması için (1929 yılında) açık mektupla Avusturya Başbakanı Ignaz Seipel'e başvurur. 1919 yılı Lukacs ve Thomas Mann'ın ilk karşılaşmalarının gerçekleştiği yıldır. (Yalnızca iki kez karşılaşmışlar, ikinci karşılaşma Thomas Mann'ın Schiller kutlamalarına katılmak amacıyla gittiği Demokratik Almanya Cumhuriyetinde, 1954 yılında gerçekleşmiştir). Bu iki insanın karşılaşması farklı açılardan çok ilginçtir. Heyecan, karşılıklı övgü, gönül borçluluğu, soğukluk, değerini kabullenme; kısaca herşey vardır. Birinci karşılaşma hakkında «Buddenbrooks» yazarı şöyle der: «Bir saat süreyle bana ...teorisini anlattı. Söylediklerinde haklıydı. En sonunda geriye korkunç bir soyutluk izlenimi ile birlikte, arılık ve soylu entellektüel yüreklilik kaldı» (46).

Thomas Mann'ın, «Tılsımlı Dağ» romanının kişilerinden Naphta için Lukacs'ı örnek alması yalnızca bu düşüncelerinin sonucu olan bir «aktarım» değildir. Bu hem doğrudur, hem de doğru değildir. Hans Mayer bu tür kişilik benzetmelerini «beğeni yoksulluğu» (47) olarak görür. Buna karşın Thomas Mann, Maks Rychner'e yazdığı 24 Aralık 1947 tarihli mektupta, Lukacs'ın «Naphta'da kendisini tanıyamadığını» (48) söyler. Thomas Mann'ın burada portre çizmek amacında olmadığı, entellektüelliğin ve kanıtlar yapısının bir biçimini, davranış türü göstermek istediği, karşı çıkılmaz bir gerçektir. Anlatılmak istenen bir din adamı ile bol-

şeviği yanyana getirerek yapılan Robert Musil alaycılığı değildir. Aynadaki ters görüntü biçimindeki Naphta-Lukacs benzerliği; teorik içeriğin özdeşliği, ya da dış görünüş benzerliği değil, davranış biçimlerindeki benzerliktir. Kararsız, çekingen kent soylusunun, yapıtlarını yorumlayan kişinin entellektüel yapısında, ondan çekinmesine neden olacak bazı şeyler sezmemesi mümkün değildir. Bunlar hoşgörüsüzlük ve savaşçı sınır tanımazlıktır. Aksi halde, dakik, yazmada çalışkan ve kibar romancının yaşamı boyunca Lukacs'a tek bir mektup bile yazmamış oluşunu açıklamak zorlaşırdı. Yazılarında ya da günlüklerinde Lukacs'ın yorum sanatını sık sık över: «Yetmişinci doğum günüm nedeniyle Georg Lukacs'ın «Internationale Literatur» dergisinde yayınladığı yazı, Nouvelles Littéraires'deki yazıyla aynı tarihlerde elime geçti. «Burjuva mirasını» yüreğinde taşıyan, Raabe, Keller ya da Fontane üzerine yerine oturan etkili yazılar yazabilme yeteneğindeki bu komünist, emperyalist dönem Alman Edebiyatı üzerine yazdığı yazılar dizisinde benimkilerle ilgili olarak söylediği onurlandırıcı sözlerle, bir eleştirmende kesinlikle bulunması gereken, söz ile varlık (ya da varlıktan doğan davranış) arasında ayrım yapabilme ve geçer akça olarak birinciyi değil de ikinciyi alma yeteneğine sahip olduğunu kanıtlar... Sonuç olarak, bu doğum günü denemesi... varlığımın ve yapıtlarımın toplumbilimsel-ruhbilimsel ifadesi olmuştu. O güne dek böylesi büyük biçemle karşılaşmadığım için en içten teşekkürlerimi sundum. Teşekkürümün nedenlerinden biri, gözlemcinin benim olanı, yalnızca «tarihsel» olarak değerlendirmesi değil, tersine onunla Alman geleceği arasındaki ilişkiyi göstermesidir» (40).

Ama Thomas Mann bir kez bile olsa sözü ona yöneltmedi. Lukacs'ı tanıyanlar onun yaşamı boyunca bu duruma çok üzüldüğünü söylerler. Lukacs, Thomas Mann'ın 22 Mart 1949 tarihinde karısına gönderdiği mektubu bekletmeksizin, ama biraz da dediğinde direnerek yanıtladı. Mektubu Budapeşte'den 29 Mart günü postaya verdi. *«Mektubunuzun beni ne kadar sevindirdiğini ve hoşnut ettiğini an-*

latamam. Eleştirmen olarak bütün çalışmalarım süresince yazarlara karşı tavrımda şunu ilke edindim: «Seni beğeniyorsam bundan sana ne!» Bütün yaşayanlar için değerli, benim için daha da değerli olan bir yazarı, tarihsel görüngü olarak ele almaya, onun gücü ve biçim verme yetisi ile bugüne ve yarına neler katabileceğini ortaya çıkarmaya çalıştım. Bu işi başarabilmek için eleştirilerimin «nesneleri» üzerindeki sonuçlarını düşünmemem gerekiyordu» ([50]).

Lukacs'ın Naphta olmadığı ortadadır. Ama bu, Marksist gerçeklik içindeki cizvit olasılığıdır. Naphta, Lukacs'da bir gizli güç olarak vardır. Settembri'nin karşıt kutbunun oturduğu ev, Lukaçek adlı bir kadın terzisine aittir...

Politik ve ekonomik nedenlerle daha sonra Moskova' da evleneceği ikinci karısı Gertrud Bortstieber'le birlikte yaşadıkları Viyana yılları, politik tartışma yıllarıdır. Lukacs sürgündeki MKP'nin yönetici üyesi olarak Landler fraksiyonuna bağlıdır. Karşıt fraksiyonda yer alan Bela Kun ve Matyas Rakosi, Moskova'da yaşamaktadırlar. «*Üstün... zekaya... sahip, en içten inançlarını kitlelerin yaşamına olan derin bağlılığının belirlediği adam*», Landler'i *Tarih ve Sınıf Bilinci*'nin Önsözünde göklere çıkarır ([51]).

Lukacs aynı dönemde Komintern'in en önemli organı «Kommunismus»un yayıncısıdır. Girdiği ideolojik tartışmaların Bordiga ve Graziadei gibi İtalyan komünistleri ile tanışmasını sağladığı, Croce ile uğraştığı kesin olan bu dönemde Viyana'da yaşamakta olan Gramsci ile karşılaşması henüz kanıtlanmış değilse de karşılaşmamış olmaları mümkün değildir. En yeni ve başarılı yayınlardan birinde bu konuyla ilgili olarak, Lukacs'ın «o dönemde komünistler içinde belki de yalnızca Gramsci'nin izleyebileceği Marks yorumculuğunun üst düzeyinde» bulunduğu yazılıdır ([52]).

1921 yılında (yani parlamentarizm tartışmalarından bir yıl sonra) yapılan III. Komintern Kongresinde Lenin ile buluşması bile Lukacs'ı saldırılardan koruyamamıştır. Lenin

broşürü ile *Tarih ve Sınıf Bilinci* için yaptığı özeleştiriye rağmen (Evet, uluslararası yayın piyasasında on yıl süreyle baştacı edilen kitabını geri almasına rağmen.) partiyle ikinci derin ayrılığı başlar.

Lukacs, yeraltındaki MKP'nin 1928 yılında yapılan II. Kongresi için parti içinde kullandığı Blum adıyla bir yazı hazırlar. *Blum Tezleri* olarak tanınan bu yazıdaki politik öneriler, yazarının becerisini ortaya koyar. Bu yazar, kurnaz politik taktikler ve teorik çalışmaları sonucu kendisine olağanüstü bir konum yaratmıştır.

Parti bürokrasisi içinde yer yer «Profesör» denilerek alay edilen Lukacs, Horthy yönetiminden doğrudan devrimci proletarya diktatörlüğüne geçilebileceği yolundaki Kun teorisini yadsırken yoldaşlarından üstün politik anlayışa sahip olduğunu da kanıtlar. Lukacs'a göre önemli olan kısa süreli taktik kazanımlar değildir. *Blum Tezleri*, Lukacs'ın ideolojik yapısının, politik ve estetik anlayışının odak kategorileridir. Kendine özgü model tasarlamada böylesi «tek başına davranış»ın tarihsel «haklılığı» partizan teorisine dayanır. Partizan, Lukacs'ın anlayışında yazar, felsefe eleştirmeni, halk adına karar veren kişi ya da parti önderi olabilir. Bunların hepsi de kendisini partinin tarihsel görevi ile özdeş gören, *bu özdeşlik içinde sorumluluğunu üstlenerek kendine özgü araçlar ile kendisini ortaya koymak zorunda olan* ([53]) kişilerdir. Lukacs, parti adamı ve felsefe eleştirmeni olarak kendisini işte bu konumda görür.

* *Blum Tezleri*'nin odağı *demokratik diktatörlük* programıdır. Bu program tamamlanmamış burjuva devrimlerinin gerekleri yerine getirilirken plebyen devrimlerinin gerçekleşme olanaklarını hazırlamayı öngörür. Bu, «Halk Demokrasisi»nin ön aşamasıdır. Ama devrimci gelişmenin son durağı da olabilir. Kırkbeş yaşındaki düşünürün ulaştığı sonuçlar burada bir araya getirilmiştir: Çelişkilerin uyumlu çözümü anlayışı, gerçeklik ile olabilirlik, yapabilmek ile gereklilik, kötü gerçeklik ile açığa çıkarılmış gerçeklik arasındaki denge düşüncesi, üst-alt-diyalektiği kavramı, önder aydın seçkinler ve kendilerini önce bilinçlerinde bulan, sonra kurtaran kitle kavramları... «Demokratik diktatörlük», ezilen sınıfların güncel bilinç düzeyleri ile onların kendilerini gerçekleştirme —daha doğrusu kurtarma— olanaklarına tekabül eder. Bu, proletarya diktatörlüğü d e ğ i l d i r. Blum Tezlerinin *Demokratik Diktatörlük* başlıklı ana bölümünde Lukacs'ın düşünce kategorilerinin tüm önemli temel sözcükleri kullanılmıştır. *Öyleyse, b u r j u v a d e m o k r a s i s i n i n b ü t ü n ü y l e g e r ç e k l e ş m e s i anlamına gelen demokratik diktatörlük, sözcüğün tam anlamıyla bir savaş alanıdır. Bu alanda burjuva ile proletarya arasındaki belirleyici mücadele gerçekleşir. Demokratik diktatörlük aynı zamanda mücadelenin en önemli aracıdır. Geniş kitle-*

lere hitap etmenin, onları kendiliğindenci devrimci eyleme özendirme ve yönlendirmenin, burjuvazinin «normal koşullarda» geniş emekçi halk kitlelerini örgütsüzleştirmede kullandığı örgütsel ve ideolojik biçimleri gevşetmenin olanağıdır. Demokratik diktatörlük geniş işçi kitlelerinin burjuvazi karşısında kendi çıkarlarını gerçekleştirmede kullanacakları her türlü örgütsel biçimi yaratmanın olanağıdır. Demokratik diktatörlük önüne koyduğu hedeflerin açık sınıfsal niteliği ve doğrudan gerçekleştirmeye çalıştığı talepleri açısından burjuva toplumunun sınırları dışına taşmamasına hatta burjuva demokrasisinin tamamen gerçekleşmesi olmasına rağmen ilke olarak bugünkü tarihsel gelişim aşamasında burjuvazinin ekonomik ve toplumsal egemenliği ile bağdaşmaz. (54) (Vurgulamalar yazarına aittir.)

Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi «MKP Üyelerine Açık Mektup» ile tepki gösterir. Bu «Açık Mektup» politikası Stalin'in başı darda kaldıkça başvurduğu yöntemlerinden biridir. Alman Komünist Partisi içindeki önemli bunalım sırasında da aynı yöntem kullanılmıştır. Bu açık mektuplar düşünce alışverişinin, araçları değil, sanki çar buyrukları, aforoz belgeleridir. *Blum Tezleri* ve onun proletarya diktatörlüğü yerine burjuva demokratik devrimine yönelik rotası, tasfiyecilikle ve sosyal demokrasinin temeli üzerinde yükselen hayaller olmakla suçlanır. «Bu tezlerin bolşeviklik ile hiç ilgisi yoktur» (55) denilir.

İlahi buyruklar (!) «kökünü kazımaktan», «acımasızca yok etmekten» ve «partiye karşı işlenen ağır suç»tan söz eder. Stalin'in dördüncü yönetim yılında daha da açık bir dil kullanılır. 1928 yılında en güçlü müttefiki Landler'i yitiren Lukacs, özeleştiri yapmak zorunda kalır. Macaristan'da birkaç ay yeraltında yaşadıktan sonra 1929 yılında kesin olarak aktif parti çalışmasından çekilir. Yaşamının son yıllarında kendisiyle yapılan söyleşi ve konuşmalarda 1929 yılından sonra politik çalışmalara katılmadığını söyler.

Özeleştiri bir taktik dönüştür. Lukacs için, yaşamının yalanı olmaktan başka hiç bir anlam taşımaz. Daha sonra

sık sık tezlerinin doğruluğu üzerinde durur. *Tarih ve Sınıf Bilinci*'nin yeni baskısına da aldığı tezlerini, teorik çalışmalarının odağı olarak kabul eder.

Bela Kun'un beni «tasviyeci» olarak damgalayıp partiden attırmaya hazırlandığını öğrenince —Enternasyonal içindeki etkisini de bildiğim için— mücadeleyi sürdürmekten vazgeçtim ve bir «özeleştiri» yaptım. Gerçi tezlerimin doğruluğuna o zaman da inanıyordum, ama partiden atılmanın yaklaşan faşizme karşı aktif mücadeleye katılamama anlamına geleceğini (Karl Korsch örneğinden) biliyordum. Özeleştirimi bu mücadeleye «katılma bileti» olarak kabul ettim. Çünkü, o koşullar altında Macar Hareketi içinde yer alamazdım. Öylesi bir durumda yer almak da istemezdim.

Bu özeleştirinin ne kadar az ciddi olduğu, o andan sonraki tüm teorik ve pratik çalışmalarımı (içlerinde, tezlerimdekilere benzeyen tek sözcük bile bulunmasa da) tezlerimin temel düşüncesi yönünde yürütmüş olmamdan bellidir. ([56])

Lukacs bu içtenliksiz özeleştiri yöntemini sık sık kullanır. Bu yöntem, onun için *resmi ve yarı-resmi teorilere karşı verilen gerçek partizan mücadelesini* ([57]) saldırılardan korumanın meşru aracıdır.

Victor Serge anıları arasında şöyle bir konuşmadan sözeder: «Akşamları Votiv Kilisesinin küçük kulesi altında gezinirken Lukacs bana şunları söylerdi: «Onur kırıcı küçük bir hakareti geri çevirmenin ve meydan okurcasına oy kullanmanın zevki uğruna; kısacası yok yere, ama hiç yoktan yere kendinizi harcatmamaya dikkat edin! Şuna inanınız ki, artık hakaretlerin bizim için büyük bir anlamı kalmadı... Marksist devrimcilerin sabra ve cesarete ihtiyaçları var. Burada özsevgiye yer yok! Zaman kötü. Karanlık bir dönüm noktasında bulunuyoruz. Güçlerimizi harcamayalım. Tarih bizi göreve çağıracaktır!» ([58]) Lukacs Moskova'ya, «büyük gözaltı»na gider. Bilim adamı olarak Marx-Engels Enstitüsünde görev alır. Burada Marx'ın henüz yayınlanmamış yapıtları arasında «Ekonomi Felsefe El Yazmaları»nı in-

celeme fırsatı bulur. Moskova'da geçirdiği bir yıl, Hegel'den tartışmalı «kopuş»uyla sonuçlanır. Düşünme ve ifade etmenin yeni biçimleriyle karşılaşır. Lukacs, nesneleştirmeyi artık insanın dünyaya üstün gelmesinin —yerine göre olumlu ya da olumsuz— doğal bir biçimi olarak anlar. Teoride bir kez daha baştan başlamaya karar verir. [59]

BERLİN'DE KOMİNTERN GÖREVLİSİ

Lukacs yine de iyiniyet gösterisinde bulunmuş olmalı ki, 1931 yılında Komintern tarafından Berlin'e gönderilir. Yeni kazandığı Marksçı bakış açısıyla (ya da bu bakış açısının ön çalışmaları ve taslakları ile) ele aldığı edebiyat teorisiyle ilgili önemli çalışmalarını bu dönemde ortaya koyar. Ama Almanya'ya gönderilişi kültür politikası açısından değerlendirilmelidir. Lukacs da zaten kendisini, Viyana'da sürgün yıllarında olduğu gibi ne sadece teorik çalışmalar yapan, ne de kendi Macar Partisi için çalışan biri olarak değil, tersine olaya doğrudan katılan ve «Almanya koşulları» na olabildiğince müdahale edecek kişi olarak görür.

1924 yılı Komünist Enternasyonalin ve Alman Komünist Partisinin (KPD) genel politikalarında değişiklik yapıldığı yıldır. KPD üst yönetimi içindeki fraksiyon mücadelesi 7-10 Nisan 1924 tarihinde Frankfurt (Main)da yapılan IX. Kongre'de doruk noktasına ulaştı. Bu kongre, sonraki kongrelerde yürütülen tartışmalarda «Frankfurt'tan önce» ya da «Frankfurt'tan sonra» şeklinde tarihlendirme işlevi gördü. O güne dek sürdürülen, Almanya'nın devrim eşiğinde bulunduğu ve kapitalizmin hızla yıkılmakta olduğu tezlerine dayanan politika KPD'yi sol yalıtılmışlığa sürüklemişti. 7 Aralık 1924 tarihinde yapılan Reichstag seçimlerinde KPD bir milyonun üzerinde oy kaybetti. (2,7 milyon oy al-

dı.) Bu olay sonraki tüm tartışma ve ayrılıklarda «Alman işçi sınıfının yenilgisi» olarak anıldı. Tartışma konularının en önemlileri şunlardı: Öncü parti mi kitle partisi mi? Cephe politikası mı sosyal demokrasiye karşı sürdürülen sert politikaya devam mı?

IX. Kongrede Brandler'in yeniden seçilmemesiyle sonuçlanan bu tartışmalara Komünist Enternasyonal Avrupa Komitesi ile Genel Sekreteri Sinovyev de katılmıştı. Kongre sonunda, Alman Komünist Partisi doruğunda Ruth Fischer oturuyordu.

Stalin, Sovyetler Birliği'nde de en az Almanya'daki kadar sert yürütülen bu tartışmayı «Ekim Devrimi ve Rus Komünistlerinin Taktiği» broşürü ile bitirdi. Böylece, Sosyalizmin zaferi teorisi, tek ülkeye bağlılık özelliği kazanırken, Avrupa'ya özgü klasik devrimci düşünce kategorileri içinde yetişmiş Troçki, Radek, Sinovyev, Kamenev ve Buharin gibi teorisyenlerin yerini Stalin'in çevresindeki Molotov, Kirov ve Kaganoviç gibi politik-bürokratik düşünceli stratejistler aldı.

«Rote Fahne»nin (Kızıl Bayrak) etkinleşmesi, KPD üst yönetiminde amansız çatışmalara neden olan bu tartışma ile yakından ilgiliydi. Karl A. Wittfogel altı ay sonra (31 Mayıs 1925 tarihli) «Rote Fahne»de «Proleter Kültür Üzerine» üç bölümlük bir yazı yayınladı. Wittfogel iki kaynaktan yararlanmıştı: Buharin ve Troçki. Büyük ölçüde Troçki'nin, proleter kültürün ancak proleteryanın kesin zaferinden sonra mümkün olabileceği ve sosyalizmin kuruluş aşamasında bunun mümkün olamayacağı tezinin alevlendirdiği ve yayılmaya başlayan bu tartışma, sonraları Proleter Devrimci Yazarlar Birliğinde (PDYB) ve «Linkskurve» de sürdürülmekle kalmayacak, aynı zamanda KPD ve KPD yönetimi ile Komünist Enternasyonal Avrupa Komitesi arasındaki politik çatışmaların yansıma alanı olacaktır.

İlk Ajitprop Konferansı (Ajitasyon + Propaganda) 8 Temmuz 1925 tarihinde Torgler'in başkanlığında yapıldı. Ajitasyon ve propaganda sorununa ilk kez bu konferansta

bu kadar geniş yer verildi. Özellikle işletmelerde kitle tabanı yaratma yolundaki yeni parti politikasına uygun olarak bu alandaki en önemli konu, işçilerle iletişim sorunuydu. Açılışında Komünist Enternasyonal Avrupa Komitesinden bir temsilcinin de konuştuğu Ajitprop Konferansında genel propaganda aygıtına yöneltilen eleştirilere göre, propaganda aygıtı ajitasyon ile propagandayı, yani günlük görevler ile uzak hedefleri birbirinden ayırabilecek durumda değildi. Kendisini bildiri ve afiş basma işleriyle sınırlamıştı. Örneğin 200.000 üyeli bir partide Lenin'in «Sol Komünizm» broşüründen ancak 200 adet dağıtabiliyordu. Komünist Partisinin etkin ve etkinleştirilebilir propaganda aygıtı kurma yolundaki bu çabaları, 26 Nisan 1925 tarihinde yapılan Hindenburg Seçiminde doruğuna ulaşmış bir dizi seçim yenilgisinin sonuçlarından biriydi. Bu çabalar örgütsel olarak şu anlama geliyordu: Doğrudan Lenin'in önerisi üzerine 1921 yılı Ağustos ayında Uluslararası İşçiler Yardım Örgütü ile kurulan Münzenberg Tekelinin Almanya'da geliştirilmeye çalışılması...

PDYB'nin kuruluşu (19 Ekim 1928) bu ilişkiler içinde değerlendirilmelidir. Komünist yazarların örgütsel birliğini sağlama yolundaki çabalar 1920'lere dayanır. Haziran ve Temmuz 1924 tarihlerinde Moskova'da yapılan V. Komünist Enternasyonal Kongresinde —deyim yerindeyse Kongrenin kıyısında— Sovyet yazarlar yabancı delegeler arasında bulunan bazı meslekdaşları ile bir araya gelerek böyle bir örgütün gerekliliğinden sözederler. Bunun sonucunda Proleter Edebiyatı Uluslararası İletişim Bürosu ortaya çıkar. Enternasyonal Basın Ajansı (Inprekor) aynı yıl (1924), Lunaçarski'nin de imzaladığı bir çağrı ile Konferansa katılan delegelerin edebiyat konusundaki görüşlerini içeren bir rapor yayınlar.

Daha sonra 1926 yılında Moskova'da Uluslararası Devrimci Edebiyat Bürosu kurulur. Devrimin 10. yıl kutlamaları nedeniyle —1927 yılında— ilk Proleter Devrimci Yazarlar Kongresi Moskova'da toplanır. Bu kongrede PDYB'

nin kuruluşu tartışılır. Yani kuruluşu yönlendiren KPD değil, Moskova'dır.

PDYB'nin kuruluşuyla birlikte yayın organı sorunu gündeme gelir. Bu sorunun çözümü amacıyla «Linkskurve» (Uluslararası Savaş Karşıtlığı Günü, 1 Ağustos 1929 tarihinde) çıkarılır.

Yayın yaşamına Johannes R. Becher'in program niteliğindeki «Cephemiz» yazısıyla başlayan «Linkskurve», PDYB'nin ve KPD'nin yukarıda anlatılan politik-taktik tutumuna uygun olarak sol burjuva yazarlara sert saldırılarda bulunmaya başlar. O güne dek yoldaş olarak görülen Toller ve Tucholsky gibi yazarların, hatta Barbusse ve gazetesi «Le Monde»un karalanmasının nedeni, proleter edebiyatın burjuva kökenli sempatizan yazarlar tarafından değil, ancak proleter kökenli yazarlar tarafından geliştirilebileceği şeklindeki teorik anlayışıtır. Proleter-devrimci edebiyat sözcükleri bile bu anlayışı yansıtır. Her iki sözcük birlikte düşünüldüğünde ortaya şu program çıkar: Devrimci edebiyat proleter edebiyatıdır.

Daha önce «Rote Fahne»de Troçki'ye karşı savunulmuş, sınıf edebiyatının şimdiden gelişmekte olduğu yolundaki görüş işçi yazarların işlevini abartır.

Ernst Thälmann'm en yakın çalışma arkadaşlarından biri KPD Merkez Komitesi Ajitprop Bölümü yöneticisi Josep Lenz'dir. Lenz, derginin 3. sayısında (1930) N. Kraus takma adıyla «Edebiyat Tartışmalarında Ekonomizme Karşı» başlığıyla bir yazı yayınlar. Bu yazıda gerçi işçi yazarların sınıf mücadelesi açısından yararlılığını kabul eder ama varolan burjuva sanatını ele almaksızın bu yazarların proleter sanatın çekirdek hücreleri olarak göklere çıkarılmasına şiddetle karşı çıkar. 4. sayısından sonra (1930) «Linkskurve»nin yazı kurulunda yer alan Wittfogel «Marksist Estetik Sorunu Üzerine» yedi bölümlük bir yazı dizisini —birçok kez kesintiye uğramasına rağmen— yayınlar. Bu yazılar, burjuva mirasını ilk kez eleştirel olarak incelediği, Kant ve Hegel'in görüşlerini yansıttığı ve Thalheimer tara-

fından 1929 yılında yayınlanan Mehring'in yapıtlarını tartıştığı için Lenz'in istemlerine uygundur.

Georg Lukacs 1931 yılı yaz aylarında Berlin'e yerleşir. KPD'nin Kültürel sorunlar sorumlusu Leo Flieg aracılığı ile parti üst düzey yöneticilerinden Heinz Neumann, Ernst Thälmann ve Hermann Remmele ile doğrudan ilişkiye geçer. Heinz Neumann aynı zamanda Willi Münzenberg'in enişteşidir. Yapılmakta olan, yalnızca PDYB'nin yeni programının gözden geçirilmesi değildir. Becher'in «Dönüşüm» yazısıyla önduyurusunu yaptığı «Özeleştiri Dönemi», derginin bir sonraki sayısında (Kasım 1931) Lukacs'ın Willi Bredel'in romanlarını eleştirmesiyle gerçekleşmeye başlar.

Thälmann'ın bulup, ortaya çıkardığı bu işçi-yazara yönelik eleştiri oldukça çelişkili teorik tavrın ifadesidir. Lukacs, eleştirisinde taktiksel olarak sol bakış açısından bakmasına rağmen, ideolojik-estetik olarak tutucu bakış açısını benimser. Bir yanda sanatsal açıdan yetersiz olanı kınar, proleter edebiyatın yanlış anlaşılmaması için uyarıda bulunurken, öte yanda kendi kriterlerini ortaya koyduğu modellerde, klasik-realist anlatım örneklerini kullanır. Lukacs'm «Linkskurve»de yayınlanan önemli yazılarının tümü —paradoksal olarak— soldan sola yönelik saldırılar değildir. Bu yazılarda yeni biçimlere de karşı çıkar. Ernst Ottwalt'ın «Denn sie wissen, was sie tun» (Çünkü, Ne Yaptıklarını Biliyorlar) adlı hukuk romanına karşı yürüttüğü polemik de belirli çağdaş anlatım tekniklerinin eleştirisidir. Bu eleştirinin geliştirilmesi sonucu ortaya çıkan *Tendenz oder Parteilichkeit* (Eğilim ya da Taraflılık) adlı deneme, Lukacs'ın bu konudaki tavrının daha özlü anlatımıdır. Öncel olarak gördüğü taraflılık özelliği, montaj, söyleşi ve yabancılaştırma etkisi gibi «dışsal etmenleri» betimleyen eğilimin tersine, belli bir dönemin yapısını ve temel güçlerini aktaran gerçekçi sunum biçimiyle özdeştir. Lukacs'ın bu eleştirileri yeni edebiyatın önündeki engellerdir.

«Lukacs'ın Bredel eleştirisi, proleter devrimci edebiyatın «Linkskurve»de o güne dek açıkça belirtilmemiş olan

zayıf yönlerini ortaya çıkardı... İlk kez dergi ve gazete yazılarında, söylevlerde ve bilimsel çözümlemelerde formüle edilen politik görüşler edebiyata nasıl sokulacaktı? Proleter yazarlar bu güçlüğü şu şekilde aşmaya çalıştılar: Söylevlere ve başyazılara geleneksel anlamda olaylar eklediler. Olaylarda yer alan kişiler, bu yazı ve çözümlemeleri «konuştular»... Dışsal süredizini, olayların sürekliliğini ve kahramanların «yükselişini» aldılar, ama buna karşın olay bölümlerinin hazırlanışını ve ruhsal zincirlenişini, sürekliliğin ve «yükselişin» ruhsal gerekçelerini anlatmayı ihmal ettiler.

Bir anlatım biçiminden ötekine, olaydan «yorum»a atlanışın geleneksel mesel örtüsü altına gizlenmeyip, tersine bilinçli olarak gösterilmesi ve geleneksel gelişim romanı şemalarının atılarak bir çeşit montaj tekniği kullanılması yolundaki öneri, bu çelişkinin bir çözümü olabilirdi. Lukacs, Bredel yazısıyla proleter devrimci edebiyata bunun tam tersi bir yol gösterdi. Gelişim romanı şemasının atılmaması, tersine entegre olmamış parçaların bu şemada, «insanlararası ilişkilerde» eritilmesi tekniğini önerdi. Lukacs, buradaki «insanlararası ilişkilerin», —egemen üretim ilişkileri içindeki yerlerinin Marksçı yorumunun tersine— ruhsal etmenlerce yönlendirilmiş olması ve şaşırtılara yer verilmemesi gerektiğini savundu. Aynı tarihlerde Brecht «Mahagonny» operasına yazdığı notlarda, evrimci zorunluluk yerine, «atlayışları» desteklerken, Lukacs Ajitprop Konferansının sözcüklerini kullanarak «yaşayan insanın», «insanın gelişiminin» anlatılmasından yana olduğunu açıklıyordu. Bredel'den istediği, «cana yakın» kahramanlardan vazgeçmesi değildi. Cana yakınlığın nedenlerini ortaya koymalı ve bunu kendi içinde bütünlüğü olan bir sahnede göstermeliydi. (Bu sahne öylesine düzenlenmeliydi ki, amaç «göze batmasın», okuyucu amacın bilincine varamasın.)» (60)

BRECHT İLE TARTIŞMASI

Bu tartışmada ortaya koyduğu görüşleri, *Blum Tezleri*nin estetik alanına uygulanmasıdır. Lukacs da bu tartışmada edebiyatla ilgili olarak savunduğu görüşlerinin 1950 yılında Jezsef Revai gibi karşıtları tarafından *Blum Tezleri*nin devamı olarak değerlendirilmesinden övgüyle söz eder. ([61]) Estetik'le ilgili görüşlerinin *Blum Tezleri*yle olan ilişkisi, yaşamı boyunca sürdürdüğü en önemli edebi mücadelesinde iyice belirgindir. 1956 yılında Berlin Dorotheen Mezarlığında, Hegel'in mezarı karşısında yatan «karşıtı»nın mezarı başında yaptığı konuşmada bile bu mücadelesini «bırakmaz». Sözü edilen mücadele Bertolt Brecht ile giriştiği tartışmadır.

Brecht, Hitler'in «iktidarı ele geçirmesinden» kısa bir süre sonra «Solcu Aydınlar İçin Birleşme Temelleri» adlı köktenci görüşlere dayalı dokuz maddelik bir yazı hazırlamıştı. Bu yazıda, faşizme karşı mücadelede solcu aydınların müttefiki olarak yalnızca proletaryayı görüyordu. Burjuva devriminin klasik örnek olarak yerini koruduğu Lukacs anlayışı ile Brecht'in bu «Birleşme Temeli» taban tabana zıttı. Birbirinden tamamen farklı bu iki politik çıkış noktası Brecht ile Lukacs'ı birbiriyle kesin olarak bağdaşmayan farklı estetik anlayışlara götürecekti. Doğu Berlin'li edebiyat bilimci Werner Mittenzwei, Brecht-Lukacs tartışması üzerine yaptığı araştırmada şunları saptar: «Devrim-

ci demokrasi» anlayışından yola çıkan Lukacs, gerçekçilik anlayışının odak noktasını, burjuva yazarların ilerlemeye ve demokrasiye bağlılığında görür. Lukacs'ın ilgilendiği yazarlar, daha çok sınıfsal bağlarını radikalce koparanlar değil, düşünsel alanda «devrimci demokrasi» anlayışına bağlı kalanlardır. Lukacs'ın yeni yöntemler ve kurgu araçları karşısındaki (Örneğin, Brecht'in sosyalist edebiyatın hizmetine sunduğu yöntem ve araçlar) anlayışsızlığının nedeni burada yatar. Nasıl ki politika alanında uzun bir geçiş dönemi düşünüyorsa, gerçekçiliği de aynı şekilde 19. yüzyılın büyük ilerici akımlarının sürdürülmesi olarak anlar. Brecht'in önemle üzerinde durduğu, yeni üretim ilişkileri temelinde yeni sanat araçlarının ortaya çıkarılması ve bunların ele geçirilmesi gerektiği yolundaki görüşlerinin yerini, Lukacs'da edebiyatın dekadanlık kalıntılarından temizlenmesi gerektiği görüşü alır. (62)

Brecht önemli yazılarının birçoğunda, gerçekçilik ve yöntem konusunda düşündüklerini anlatmaya çalışır. İnsanların yeni yeteneklerini, ortaya çıktıkları an ele almayı, soyutlamayı ya da onlara hemen bir düzen vermeyi gözden kaçırmayan bir edebiyattan yanadır. Teknik olarak, iç monoloğu tabulaştırmaya ve «Tolstoy öyle yapmamış diye, Joyce'un yaptıklarını reddetme»ye karşı tavır alır. Brecht, yazılarının basit şablonlar ile ne kadar zor anlaşılır olduğunu inandırıcı bir biçimde açıklar: «Kafamın bir köşesinde, belirsiz renk tasarımları, bazı mevsimlerin izlenimleri duruyor. Sözsüz konuşma sesleri duyuyor, anlamı olmayan davranışlar görüyor, adları konulmamış varlıkların arzulanan gruplaşmalarını ve bunun gibi şeyler düşünüyorum. Bu tasarımlar, bana göründükleri kadarıyla oldukça belirsiz, çok yüzeysel ve kesinlikle etkileyici değiller. Ama onlar orada. İçimdeki «biçimci» çalışıyor.» (63)

Brecht, Lukacs'ın gerçekçilik anlayışını iğneleyici bir zevkle biçimcilik olarak niteler. Lukacs'ın anlayışı ona, Chaplin'in kapadığı bavuldan taşan herşeyi makasla kesiverişini anımsatır.

Burada, neredeyse birbirlerini tamamen dışlayan iki sanat teorisi geliştirilmektedir. Her iki teori de kendisine göre bir marksist gerçekçilik tanımına dayanır. Ama Lukacs, kendi yansıma teorisindeki çelişkiyi ortadan kaldırma isteğinde olmasa da aşmaya çalışır. Hegel'in tutarlı bir öğrencisi olarak öz ile görüntü arasında uyum sağlamak ister. Amaç; daha doğrusu sanat yapıtının başarısı şurada yatar: *Gerçekliğin bir imgesi verilmeli ve bu imgede, görüntü ile öz, bir kerelik olay ile yasa, dolaysızlık ile kavram vb. arasındaki çelişkiler öylesine çözülmelidir ki, karşıt yanlar sanat yapıtının ilk elde bıraktığı etkide kendiliğinden birliğe ulaşsın, alıcı için ayrılmaz birlik haline gelsin.* (04)

Brecht ise sanatta zevk anını yadsımaya varıncaya dek, öz ile görüngüyü bir büyük birliktelik içinde birleştirmek istemez. Onun yansıyanı, çevresindeki diğer hareketlerin ve eğilimlerin izlerini taşımalı, hatta yansıma olayının kendisindeki çelişkili süreci bile göstermelidir. «Kleines Organon»da «yani, yansılar, yansıtılanların gerisinde kalmalıdır», der. Aralarındaki karşıtlık daha açık olamaz. Lukacs, kendisinin en çok tuttuğu biçimden gerçekçi romana varıncaya dek, sanat yapıtlarında burjuvazinin büyük ve kapalı dünyasına ulaşmak ya da onu içinde bulunulan düzeye çıkarmak ister. Lukacs'a göre, giriş bölümünün açıklandığı bölüm olan tamamlanmış sonuç bölümü de gerçekçi romanın yapısına ve etkisine dahildir. O, çelişkilerin üzerine sünger çekmek ister, açık biçim tanımaz.

Brecht'in sanat zevki ise, ortaya konulan bağlantıları, görüngü ile öz arasına giren şeyleri ve karşıtlıkları tanımanın zevkidir. Brecht, zevki sanat yapıtı dışına çıkarır ve onu beklentiler için eyleme sokmak, yani uyum için savaşa sürmek ister. Ama buradaki uyum, yansıdaki değil, gerçeklikteki uyumdur. Gerçekçi yazım biçiminin bu olduğunu ileri sürer. Bu, aristocu ile aristocu olmayan sanat anlayışı arasındaki ayrımdır. Lukacs, büyük sanat yapıtının nihai anlamını arınmada (Katharsis) görür. (Özellikle, *Estetiğin Özgün Yapısı* üzerine hazırladığı büyük çalışmada ifade edil-

miştir.) Ancak, arınımsal etki toplumsal değil, ahlaksaldır. Brecht işte bu utandırma etkisine, psikolojik etkileşime güvenmez. O, «kendini tanı»ya ulaşmak istemez. Sanat yapıtının biçimine dek her yerinde duyumsama değil, uzaklık (distanz) arar. Sanat iyi ile kötü arasındaki çelişkiyi idealistçe gidermemeli, tersine ekonomik koşullar ile toplumun değişimini öğretmelidir. Lukacs'da yaşlılık döneminde, arınma teorisi çerçevesinde sürekli olarak yaşam eleştirisinden sözeder, toplum eleştirisinden sözetmez. Buradaki toplumbilimsel terminolojinin biyolojik terminolojiye, politik terminolojinin ruhbilimsel terminolojiye kayması olayı, Georg Lukacs'ın ethiğe dayalı klasik estetiği ile Bertolt Brecht'in gerçekliği sorgulayışı arasındaki uzaklığın tanımıdır.

Ernst Bloch ve Hans Eisler gibi teorisyenleri de kendisine çeken edebiyat teorisi üzerinde bu tartışma, Lukacs'ın yazı kurulunda da yer aldığı «Internationale Literatur» dergisinde yayınlanan *Dışavurumculuğun «Büyüklüğü ve Çöküşü»* yazısı ile başlamış ve bugün herkesçe bilinen «Dışavurumculuk Tartışması»nda doruğuna ulaşmıştır. ([65]) Bloch ile Lukacs arasındaki tartışma —dost, meslekdaş tartışması biçimini aşmasa da— sonuçsuz kalmıştır. Bloch hâlâ (1962 yılında) «Erbschaft dieser Zeit»da (Bu Zamanın Mirası) şunları söyler: «Her yerde Lukacs, kapalı ve bağlantılı gerçeklik önkoşulunu ileri sürer. Gerçi bu gerçeklikte idealizmin öznel faktörüne yer verilmez ama bunun yerine idealist sistemlerde ve tabi ki Klasik Alman Felsefesinde en iyi şekilde gelişmiş, kesintisiz «bütünsellik» görüşü konur». ([56])

Lukacs, *Roman Kuramı*'nın aynı yıl yayınlanan yeni baskısı için yazdığı Önsözde, Bloch'un görüşlerini sol ethik ile sağ bilgi kuramının karışımı olmakla suçlar. Bu sözler Bloch'a yanıt gibidir. ([67])

Ayrıca bu sözler, tartışmanın üzerinden yıllar geçtikten sonra kendi kendisiyle kurduğu diyaloğa benzer. Sol ethik ile sağ estetiği birleştirmeye çalışan Lukacs, sanki kendisiyle tartışmaktadır. 1930'ların ilk yılları genel olarak, kendisiy-

le kurduğu şifreli diyalog dönemi olarak anlaşılmalı, bu dönemin önemli yapıtları öyle değerlendirilmelidir.

«Linkskurve»nin son sayısında *Lassalle, Mehring ve Biz* başlığı ile yayınlanan bir yazıda, Willi Münzenberg'in aylık teori dergisi «Der Rote Aufbau»nun (Kızıl İnşa) 18. ve 19. sayılarında yer alan bir yazının tanıtımı yapılır. Bu yazı, Lukacs'ın Sovyet Edebiyat Ansiklopedisi için hazırladığı ve ilk kez burada yayınlanan *Lassalle'ın Edebiyat Teorisinin Eleştirisi* adlı yazıdır. Anılan yazı sanat alanındaki özerkliğin görece açık bir savunusu olduğu gibi, aynı açıklıkta, Stalinci politikaya bağlılık sözü, Lassalle'cı konumlardan ayrılışın duyurusudur. Lassalle yazısının ilk cümlesi, (68) Stalin' in «Proletarskaya Revoluziya» dergisi Yazı Kuruluna gönderdiği adı kötüye çıkmış ünlü mektubundan alınmıştır. Lukacs'ın, Stalin'in bu mektubundan Mehring Yazısında da sözetmesi bir raslantı değildir. Bu alıntılar, daha sonraları Lukac tarafından da alaya alınan alıntı görevinin yerine getirilmesi olarak da anlaşılmamalıdır. *(Bir düşünce, o dönem için yalnızca iki Stalin alıntısı arasında kurulan ilişkiydi.)* (69) Bunlar, hem birer itiraf hem de öz sorgulama olarak önemle değerlendirilmelidir. Lukacs'm *Aydınlanmış Despot* Stalin'e en azından başlangıçta duyduğu hayranlık görmezden gelinemez. O, bu konuda da, Napolyon'un ortaya çıkışını gözleyerek, evren ruhunu şimdi at sırtında gördüğünü söyleyen Hegel'in izinden ayrılmaz. Peki, daha sonra olan nedir?

Mehring yazısı, antifaşist mücadelenin doruğuna ulaştığı 1933 yılında yayınlanmıştır. Bundan önce, Wittfogel, 1929 yılında Thalheimer tarafından yayınlanan Mehring yapıtlarına dikkat çekmişti. (70) KPD geç de olsa —ama çok geç olmuştu— halk cephesi politikasını benimser. Bunun üzerine liberal burjuvazi arasında, sosyal faşist denilerek küfür edilen Sosyal Demokrat Partisi (SDP) içinde müttefik aranmaya başlanır. «Sol»a eleştiri artar. Stalin'in, «Proletarskaya Kultura» dergisi Yazı Kuruluna yönelik mektup tarzında kaleme aldığı, «Bolşevizmin Tarihiyle İlgili Birkaç Sorun Üze-

rine» adlı yazısı bu kampanyanın doruk noktasıdır. Adı geçen Stalin Mektubu ve içindeki sert Rosa Luxemburg eleştirisi, şaşmaz doğrular olarak yorumlanarak 1932 yılı Şubat ayında yapılan KPD Merkez Komitesi Toplantısında hiç tartışılmamış, aforoz belgeliğine yüceltilmiştir. Thalmann'ın yaptığı konuşma bu tavrın yalnızca bir uzantısıdır. Konuşmasında Rosa Luxemburg'a ve bütün Alman soluna —tabii Liebknecht ve Mehring'e de; yani KPD'nin üç kurucusuna da— sert saldırılarda bulunur.

Lukacs'm Sovyetler Birliği'nde basımına başlanan Mehring yapıtlarına Giriş olarak kaleme aldığı yazı, açıkca Stalin'in politikasındaki ideolojik açıkları kapatmayı amaçlar. Lukacs'm bu amacı, Mehring'i, Rosa Luxemburg'u ve bütün Alman solunu yanlış anlayışta oldukları ve *II. Enternasyonalin dünya-görüşsel, stratejik, taktik ve örgütsel opurtünizmine karşı teoride ve pratikte tutarlı, doğru ve haklı bir mücadele yürütmede* ([71]) beceriksiz kaldıkları için suçlarken kullandığı formülasyonlarda da sezilir. (Bu suçlamanın, Freiligrath'ın taraflılık kavramının açıklandığı son bölümde yer alması özellikle anlamlıdır.)

Bunlar neredeyse kelimesi kelimesine Stalin formülasyonlarıdır. Edebiyat alanında Mehring'in «kendiliğindencilik teorisi»ndeki merkeziyetçi olmayan politik anlayışın teşhir edilmesi sırasında da bu sözcüklerin kullanılması kasıtsız değildir. Mehring, bir başka tarihsel ilişki içinde, biraz da alay ederek «bir avuç ordusuz önder»den sözeder. Bu sözüyle köylü savaşlarının devrimci —ya da devrimci olmayan— potansiyeli hakkındaki tezi, yani Lassalle'ın tezini desteklemeye çalışır.

Lukacs, belirli ölçülerde de olsa Mehring'i kör Lassalle'cı durumuna düşürür. Ama Alman sosyalist hareketinin en azından Schweizer'den beri neredeyse isteri derecesinde tutkunu olduğu Anti-Lassalle'cı geleneği yazıya dökerken, proleter devrimini değil, plebyen demokrasisini savunan kendisinin, teoride Lassalle'ın politik ideolojisine Mehring'den

daha yakın olduğunu görmez. Mehring gerçi Lassalle'ın kişiliğine hayrandır ama onun tüm politikasını asla savunmamıştır.

Mehring romantikler içinde yalnızca Heinrich von Kleist ile yakından ilgilendi. Araştırmalarında, Alman Romantizminin, şiddete dönüşen Fransız Aydınlanmasına karşı feodal tepki olduğuna dikkat çekti. Tabii ki, burjuva toplumunun öğelerini de —örneğin, tarımda kapitalistleşmenin başlaması gibi— gördü. Feodal ideolojiye geçiş orada da gözünden kaçmadı. Bütün bunlara bağlı olarak, romantik okulu, bir yanda ortaçağın «ay ışığı altındaki tılsımlı gece»sine olan depreşmiş özlem, diğer yanda Napolyon karşıtı hareketin içinden çıkan ulusal yeniden doğuşun bir parçası olarak tanımladı.

Lukacs'ın, burjuvazinin gelişimindeki olumlu öğelerin küçümsenebileceği endişesi, (burjuvazi, artık halk cephesi politikasının ortağı olmakla politik olarak da meşrulaşmıştır) onu edebiyat tarihi alanında tahrifata zorladı. Tezlerini dayandırdığı dört Marks belgesinden yaptığı alıntılar ya tahrif edilmişti ya da içinde bulundukları bağlamlardan koparılmıştı. ([72]) Marks'ın görüşlerinin hiç birinden Lukacs'ın ileri sürdüğü gibi, romantizmin saf burjuva hareketi olduğu sonucu çıkmaz. Lukacs'ın savunmasını dayandırdığı temel çok açıktır ve açık olduğu kadar da tek yanlıdır. Ne tarihsel-politik ne estetik olarak hiçbir model tanımayan, yalnızca süreçleri ortaya sermek ve böylece b i r büyük süreci ileri götürmek isteyen diyalektikçi Mehring'in karşısındadır. Politik açıdan tehlikeli olduğu kabul edilen bu «sol radikalizm» teşhir edilir.

Lukacs, Mehring'in estetik görüşlerini ve ahlak kavramına bağlılığını da aynı ölçüde tehlikeli bulur. Bu kavram öyle bir kavramdır ki, yalnızca bireysel çift-değerlere olanak sağlamakla kalmayıp, estetik kategoriler arasına kendiliğindenciliği de ekler. Yani, «kural» dışıdır. Hans-Dietrich Sander bu konuda şunları söyler: «Mehring çalışması, Lukacs'ın yalnızca kültür politikası alanıyla sınırlı kalmayan karşıt

tavrını gizleyerek görülmez hale getirdi. Bu acemice kamuflajın nedenleri incelendiğinde, komünist sanat tartışmasının doğmalar tarihinden oluşan zemini önünde göze batan şey, Lukacs'ın Franz Mehring'de yargıladığı eğilimlerin aslında kendisini karakterize eden eğilimler olmasıdır. Mehring'in temel konumu, sözlü olarak değilse de edinsel olarak ifade edildiği biçimiyle sol ethik ile sağ bilgi teorisi arasındaki karşıtlıktır. Mehring'in «politik fizyonomisinden», «en iyi ve en kötü özelliklerinin birliği»nden, «parlak yeteneği»nden ve «onulmaz yanlışları»ndan söz edilirken, bunların kökenlerinin, onun «burjuva demokratik geçmişinde» yattığı anlatılmak istenir. Ancak, iyi ve kötü özelliklerinin birliği kadar, onulmazlığı da vurgulanır. Lukacs, özgünlüğün bir başka birliğini daha ortaya çıkarır. Bu, Mehring'in tüm yapıtlarında gözlenen, «Alman burjuvazisinin devrimci döneminin o büyük geleneğini ideolojik olarak kurtarma» denemesinin abartılması ve «tutuculara, belirli tinsel düzeydeki gericilere sürekli olarak ses çıkarmama» eğilimi ile «yükselen işçi sınıfının» sanat yaratılarına karşı şüpheci davranış arasındaki birliktir. 1931 yılından sonra Lukacs'ın kendisi de bu birleştirmeyi ısrarla kullanmak ister. Ama bunu gerçekleştirebilmek için Mehring'i suçlayarak, kendisinin de aynı şeyi yaptığı şüphesini üzerinden atmalıdır.» ([73])

YENİDEN SÜRGÜNDE

Bu dönemin yapıtları Sovyet yayınları için hazırlanmıştı. Lukacs 1933 yılında Sovyetler Birliği'ne sığındı. Artık hem köle dilinin kullanıldığı hem de «gizliden gizliye» karşı görüşler üretildiği bir dönem başlamıştı. Dolaylı ama oldukça açık bir biçimde Shadanov'un «sosyalist gerçekçilik» görüşünün karşısında yer alan «büyük gerçekçilik» anlayışı bu dönem içinde geliştirildi. Lukacs, Marks-Engels Enstitüsü olarak da bilinen Bilimler Akademisinin Felsefe Enstitüsünde görev aldı. İlk Rus devrimci hareketinin savaşçılarından, David Ryazanov takma adıyla tanınan David Goldenbach'ın anılan Enstitünün kurucusu ve müdürü olarak amacı, Marks ve Engels'in tüm yapıtlarını Rusça ve Almanca yayınlamaktı. Ryazanov çok sayıda teorik yazı da yayınladı. Marks-Engels yapıtlarının tamamlanmasından bir süre önce, 60 yaşındaki Ryazanov (1930 yılında) Stalin tarafından görevden alınarak taşradaki önemsiz bir kent kitaplığına atanmıştı. Ryazanov menşeviklikle suçlandı. Sürgündeki şüpheli ölümünden (1940) bugüne dek onuru geri verilmedi. Lukacs, Ryazanov'un Enstitüsünde çalışırken «Internationale Literatur» ve «Üy Hang» (Yeni Ses) adlarındaki sürgünde yayınlanan dergilerin redaktörlüğünü de yapıyordu. Artık bilimsel edebiyat teorisi üzerinde çalışacak olanağa kavuşmuştu. Dışavurumculuk tartışması ve sanki bunun bir uzantısı olan

Anna Seghers ile yazışmaları, (74) onun gerçekçilik teorisinin özenle sürekli olarak geliştirilmiş denemesel çerçevesine bir başlangıçtır. *Goethe ve Çağı* ile —1950 yılında Demokratik Almanya da yayınlanan bu yapıtın Önsözünde kendisinin de belirttiği gibi— bu yapıtın *organik uzantısı* olan Kleist, Eichendorff, Büchner, Heine, Keller, Raabe ve Fontane üzerine yazılmış denemeler bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bunlar daha sonra *19. Yüzyıl Alman Gerçekçileri* adı altında bir kitapta toplanır. Lukacs'ın çalışmalarında odaksal öneme sahiptirler. Ama Lukacs şu *Partizan Mücadelesi*'ne bir bilet daha alarak bir özeleştiri de *Tarih ve Sınıf Bilinci* için yapar. Ama bir yandan da, - hayır, bu işi bitirdikten sonra - büyük Hegel-Kitabına başlar. Bir öyküde, bu olaya şaşırmış arkadaşlarına şöyle söylediği anlatılır: «Evet ama Hegel'i geri almadım!» Buna rağmen kitabı yayın izni alamaz. Yazılışından 15 yıl sonra Doğu Berlin'deki Aufbau Yayınevi tarafından yayınlanır. Başka arkadaşlarının anlattığına göre, faşizme karşı militan mücadelenin gündemde olduğu bir dönemde «Hegel-ya da Sovyetler Birliği ile mücadele» seçeneğinin seçenek olmadığını Lukacs' da kavramıştır. Lukacs Moskova'da tek başına ve oldukça iletişimsiz yaşamış; daha doğrusu hayatta kalmaya çalışmıştır. Dostlarının anıları arasında ondan ya hiç söz edilmez, ya da şöyle bir değinilir. Örneğin, Ernst Fischer onu hiç anmaz. Lukacs da Moskova anılarını hiçbir zaman anlatmamıştır. Yurttaşı, dostu ve yoldaşı yazar Julius Hay'ın anıları arasında, (75) Lukacs'ın politikada adı kötüye çıkarılmış Andor Gabor'a nasıl «güç anlaşılır biçimde» yan çıktığını okuruz. Gabor'u karalayan seçkin bir Alman illegali idi. Bu kişi, Komintern Sekreterliği Almanya Sorumlusu Kurt Funk'tur. Funk'un gerçek adı Herbert Wehner'dir. Wehner'in —yayınlanmamış— anıları arasında da Lukacs'dan söz edilmez. Lukacs'ın 1941 yılında Moskova'da tutuklandığı henüz kanıtlanmamıştır. Julius Hay'ın tanıklığına göre: «Doğal olarak Georg Lukacs'm tutuklanışından hemen haberim oldu. Micky ile birlikte Gertrud'un yanındaydım. Onun tavrını çok beğendim. Gabor, Ba-

lazs ve diğerlerinin yaptığı gibi ben de Rakosi'ye giderek konuyla ilgilenmesini rica ettim. Rakosi elinden gelen herşeyi yapacağına söz verdi. Görüldüğü gibi sözünü de tuttu. Zaferden sonra Macaristan'a Lukacs'sız dönmek onun için çok kötü olurdu.

Ama yine de çok az şansımız vardı. Walter Ulbricht tutuklu Alman yoldaşlarına arka çıktığında (Böylesi durumlarda tutarlı bir görev bilincine sahip olduğunu sık sık duyardım.) kabaca terslendi. Bu terslenişte bir tehdit havası seziliyordu.

Eğer Togliatti ve Dimitrov kendisine arka çıkmasalardı, Lüks Otelinden Lubjanka Cezaevine götürülen Kurt Funk da ülkesine geri dönemeyecekti.

Büyük bir şans eseri Lukacs salıverildi. Tutuklanmasına neden olan şeyi sorduğumda bana şu yanıtı verdi: «Beşinci kol» ([76]) Georg Lukacs, faşizmden kaçarak Sovyetler Birliğine sığınan ve orada ortadan kaldırılan yüzlerce Alman ve diğer yabancı komünistin yazgısından kurtuldu.

1944 yılında Budapeşte'ye geri dönüşü hiç de zafer havasında değildi. Ama yapıtları ardı ardına yayınlanıyordu. Kısa bir süre sonra, yapıtlarını yayınlayan yayınevleri arasına, PDYB'den ve Moskova'daki sürgün günlerinden mücadele arkadaşı olan Johannes R. Becher'in Doğu Berlin'de kurduğu Aufbau Yayınevi de katıldı. Lukacs, gerçi Budapeşte Üniversitesinde Estetik Profesörü, parlamenter, Bilimler Akademisi ile bir dizi başka kurulun üyesi oldu; gerçi Karl Jaspers ile tartışmak için Cenevre'ye ya da Jean-Paul Sartre ile görüşmek için Paris'te yapılan Hegel Konferansına gitti; ama bütün bunlara rağmen, aradan hiç de öyle uzunca bir süre geçmemişken (1949 yılında) bu kez daha da sert yürütülen yeni saldırılarla karşılaştı. Lukacs'a karşı açılan cephede Kültür İşleri Sorumluları, Parti Yüksek Okulu Yöneticileri, Kültür Bakanının kendisi ve çok sayıda Yazı İşleri Müdürlerinden oluşan bir grup yer alıyordu. Politbüro üyesi Jozsef Revai kendisini Lukacs'ın öğrencisi olarak gör-

mesine rağmen bu saldırıları yönetti. Ernst Fischer bu garip ikili karakteri şöyle tanımlar:

«Kritik durumlarda içindeki gizli ben'in sesini bastırmak için onun yanına bir de parti sesi yerleştirmiş. Macar Halk Cumhuriyeti Kültür Bakanıyken bir Yazarlar Kongresi sırasında birlikte yediğimiz öğle yemeğinde, ondan «biçimciliğe» karşı verilen mücadelede ideolojik polis yöntemlerinden uzak kalmasını rica etmiştim. Bu konuda bana söz verdi. Ama daha sonra inançsızlığın yargılandığı bir duruşmada beni de şaşırtan suçlayıcı bir konuşma yaptı. Özel konuşmamız ile bu resmi suçlama arasındaki çelişki ikiyüzlülükten doğmamıştır. Bu, kişisel görüşlerine değil, partinin sesine kulak vermeyi kendine görev sayan kişinin çelişkisidir.» ([77])

Lukacs'ın gerçekten baştan savma ve kararsız yapılan ([78]) yeni özeleştirisi hiç kabul edilmedi. Tüm edebiyat teorisi —«plebyen demokrasisi» politik modeline; yani *Blum Tezlerine* indirgenerek— reddedildi. Sosyalist gerçekçilik ve yeni Sovyet edebiyatı yanında yer almadığı öne sürüldü. Gerçekten Lukacs Moskova'da yaşarken bile (Rusça konuşmaz, yazmaz, okumazdı) Sovyet edebiyatı ile ilgilenmedi. Bu konudaki en ayrıntılı yazısında Alexander I. Soljenitsin'i konu edindi. Aynı yazıda «klâsik» Sovyet yazar Alexander A. Fadayev'in («Genç Muhafızlar») *korkunç ölçüde sanattan yoksun* ([79]) olduğuna değindi. Ayrıca, Soljenitsin ile ilgilenmesi raslantı değildir. Bu denemesinde kullandığı sözcükler incelenecek olursa, bir çeşit Hegelci onay sözcükleri göze çarpar. Tepkilerin bütünselliği, birliğin birliği, nesnelerin bütünselliği gibi... Edebiyata «sınıfsal olmayan» bakışın işte bu şekli, eleştiri ve curnal karışımı içinde Lukacs'ın yüzüne vuruldu. Bu ateşli tartışmanın Alman ardılları —özellikle Demokratik Alman Edebiyat Bilimci Hans Koch— yargılarında daha dikkatli ve bilimseldir. Tartışma garip zikzaklar çizerek ilerledi. Özellikle, güç çözümlenebilir bir eş zamansızlığı ortaya çıkardı. Lukacs, 1951 yılında yapılan 1. Yazarlar Kongresinde Halk Eğitim Bakanı ve Yazarlar Birliği Baş-

kanı'nın kendisine yönelttiği ağır saldırıdan sonra politik yaşamdan tamamen geri çekilmişken; bıraktığı izler gazete, dergi ve toplantılarla silinmeye çalışılırken, kitapları Demokratik Alman Cumhuriyetinde —Becher'in patronluğunda— yüksek baskılar yapıyordu. Lukacs'ın Demokratik Almanya'da filozof, edebiyat bilimci ya da yazar olsun tüm savaş sonrası kuşağı üzerinde etkin olduğunu söylemek abartma değildir. Lukacs'dan alıntı yapılmamış seminer, bir önemli yazı ya da tarihsel çözümleme yoktur.

Bu etki yalnızca edebiyat tarihi ya da eleştirisi alanıyla sınırlı kalmaz. Lukacs'ın ideolojik yazıları ve felsefe tarihi ile ilgili çalışmaları da aynı ölçüde etkindir. Jean-Paul Sartre ve savaş sonrası varoluşçuluğuna karşı yürüttüğü polemik bunun güzel bir örneğidir. Lukacs'ın 1946/47 kışında yayınlanan birçok yazısında genellikle Sartre, Simone de Beauvoir ve —biraz daha hafif de olsa— Marksist «sapmacı» Maurice Merleau-Ponty'ye karşı sert polemik havası vardır. Yapıtın ([80]) Almanca baskısının Önsözünde, varoluşçuluğu karşı devrimin en önemli ideolojilerinden biri sayarak Sartre'ı edebiyat alanında emperyalizmin ajanı olmakla suçlar. Tito Çetesinden sözeder. Yergisinin dili çok kaba, yer yer de çok basittir. Sartre'ın başyapıtı, «Varlık ve Hiçlik» adlı 800 sayfalık koca kitabını *popüler bir broşür* olarak adlandırır. Ama saldırısı oldukça çelişkilidir. Ana hedefi, hem politik-toplumsal sistemlerin hem de ideoloji ve bilgi teorisinin «üçüncü yol»u olabilirliğidir. Lukacs'a göre idealizm ve marksizmden başka üçüncü bir yol olamaz. Ama bir yanda bunları söylerken, diğer yanda Sartre'cı düşünce sisteminin yargısızlığına, varoluşçu «özgürlüğün» sevilen şekliyle «atılmışlık» ya da «durum» sözcükleriyle ifade edilen keyfiliğine karşı çıkar. Eğer özgürlüğe mahkum edildiğimiz için —yani onu seçmemişizdir bile— h e r ş e y özgürlük ise, insan yargısızdır, seçeneksizdir; kısaca eylemsizdir.

Sartre'ın şemasındaki pratik alanının boşluğu Lukacs'a göre *en uç determinizm*dir. Kendisine özgü «partizan teorisi» geliştiren bir insan için bu kesinlikle kabul edilemez.

Sonuç ethik'siz düşünüş-ethik'i ona tarihsel bilinemezcilik ile aynı anlamda görünür. Sonuçları görülmeyen bir eylem —her iki anlamda da— eylem değildir. Lukacs varoluşçu varlıkbilimini her türlü somut toplumsallıktan mahrum ve tarihüstü olmakla suçlar. Biçim olarak neredeyse tam Stalinci bu tanıtlama, aslında Stalinizmin sonunun; yani, tarihsel süreçler ve toplumda bireyin rolü konusundaki o güne dek egemen, diyalektik olmayan anlayış üzerine yeniden düşünülmeye başlanıldığının habercisidir.

Raslantı olmayan iki şey vardır: Bir süre sonra Lukacs yeni bir kavram kullanacaktır: *Özgüllük*. Sartre bu kavramın Marksist düşünce malzemesi içinde yer almayışını eleştirmiştir. Sartre yıllar sonra Lukacs ile hesaplaşırken ([81]) onu, bir terörcü süreçte «özgüllüğü ortadan kaldırmakla» ([82]) suçlar. Lukacs'a Lukacs'la karşılık verir. Lukacs'ın savları «Moskova'dan önce» (XX. Kongreden önce) formüle edilmişti. Sartre ise «Budapeşte'den sonra» konuşur: «Burada yalnızca, Lukacs'ın bir belirleyici temel olgunun hesabını vermediğini saptamakla yetineceğiz. İki şeye a y n ı a n d a inanıyorduk. Birincisi, tarihin tek geçerli yorumunu tarihsel materyalizmin verdiğine; ikincisi, gerçekliğe ulaşmanın tek somut olanağını varoluşçuluğun sunduğuna inanmıştık. Bu sözlerle, yukarıdaki görüşler arasındaki çelişkiyi en küçük şekilde bile yadsımayı amaçlamıyorum. Amacım, Lukacs'ın bunu göremediğini saptamaktır. Birçok aydın ve birçok öğrenci bu çelişkinin gerilim alanında yaşadılar ve hâlâ da yaşıyorlar. Bu nereden kaynaklanıyor?. Lukacs'ın da çok iyi tanıdığı ama o dönemde üzerinde konuşamadığı koşullardan... Marksizm, ışığın pervaneyi çekmesi gibi bizi kendine çekerek bütün tasarımlarımızı değiştirdikten ve burjuva düşüncemizin bütün kategorilerini çözülme eşiğine getirdikten sonra aniden ortada bıraktı. Ulaşmış olduğumuz yeni alanda düşünsel ihtiyaçlarımızı gidermez oldu. Bize öğretecek yeni bir şeyi kalmamıştı. Çünkü, durgunluk dönemine girmişti». ([83])

Bunlar Lukacs'ın da yazabileceği cümlelerdir. Sartre

«Varoluşçuluk ya da Marksizm» tartışmasını Roger Garaudy karşısında da sürdürdü. Ama tartışma Garaudy'de «Marksizm ve Varoluşçuluk» biçimini almıştı. ([84]) Görüldüğü gibi bu «salt felsefi» değil, daha çok büyük bir politik tartışmaydı. Bu tartışmanın sonucu ikinci «raslantı olmayan»da ortaya çıktı:

Anılan temel sorun —tarihte rastlantının ve zorunluluğun rolü, toplumda bireyin işlevi— üzerinde Demokratik Almanya koşulları için önyargısız olarak yeniden düşündükten sonra, sosyalist ülkelerde yanlış anlaşılan Sartre ile tartışmaya girişen kişi Robert Havemann idi. 1965'de yazdığı, ama ancak 1971'de basılabilen «Evet, haksızdım» adlı ([85]) yazısında, Sartre'ın Marksizmin katılaşmasıyla ilgili sözcüklerini aynen alarak (Sartre'ın da önceden tahmin ettiği gibi) sosyalist eleştirmenlerin şiddetle saldırdıkları metinleri tanımadıklarını ve Sartre'ı hiç okumadıklarını onayladı. ([86])

Georg Lukacs'ın yaşamı ve etkisindeki bir çelişkiyi, eşzamansızlığı daha pek çok kez görmek mümkündür. Stalin döneminin Budapeşte'sindeki «gözden düşüş»ten zarar görmeyen ve resmen tanınmış bu etkinin aynı zamanda bir de «alt akıntı»sı vardır. Aydın muhalefeti karşıt kutuplar olan Lukacs ve Brecht'e göre (sanki aralarında hiç çelişki yokmuş gibi) yön saptamıştır. İki ciltlik Estetik'inin —Sartre'ın anılan başyapıtını irdeleyen— en önemli yazısı *Estetiğin Odak Kategorisi Olarak Özgül,* Macaristan'da değil, Doğu Berlin'de felsefe doçentlerinin ve Bloch'un öğrencisi Wolfgang Harich'in «Zeitschrift für Philosophie» (Felsefe Dergisi) adlı dergisinde yayınlandı. ([87]) Demokratik Almanya'da Ulbricht karşıtı aydın cephesinin başarılı teorisyeni, kışkırtıcı, revizyonist, partili ve parlak Marks yorumcusu Harich, kendisine 10 yıl hapis cezasına malolan muhalif «Plattform» dergisine yazdığı yazıda, bu iki kişiyi aynı düşüncenin taşıyıcıları olarak niteledi: «Bizim ideolojik gelişimimizi özellikle Yoldaş Georg Lukacs etkilemiştir. Bertolt Brecht ölümüne dek grubumuza yakınlık duydu...» ([88])

Bu, en azından üçlü kesişimdi: Macar ve Sovyet Sta-

lincileri tarafından burjuva demokrat ve Hegelci olmakla suçlandı; Demokratik Almanya'nın tüm —dogmacılar da dahil— marksist edebiyat bilimcileri tarafından marksist edebiyat teorisinin yol gösterici öğretmeni olarak kabul edildi; aydın muhalefeti tarafından da yön saptama yardımı ve «dogmasız diyalektik» için verilen mücadelenin yardımcısı olarak anlaşıldı. Bu düşüncelerin aynı kaynakta birleşmesi kesinlikle yanlış anlama sonucu değildir. Georg Lukacs bu özelliklerin tümünü taşıyordu. Garip bir ikili etkisi vardı. Bir yanda buzların çözülme süreci için düşünce üretirken öte yanda estetik kategoriler öğretisi ile çağdaş edebiyatın gelişimini frenliyordu. Bugüne dek Demokratik Alman edebiyatında elle tutulur bir düzyazı örneği verilmemiş olmasının bir nedeni de budur. Alman örnek 19. yüzyılın gerçekçiliği idi, Flaubert değil, Balzac idi. Lukacs'ın edebiyat galerisindeki en iyi korunan örnek tablo «Comédie Humaine» idi. Bu tablo, «büyük gerçekçiliğin» yaratıcısına rağmen —onun politik bilincine rağmen, demek istenir— kendisini kabul ettirdiğini gösterir. Kralcı Balzac, *kahramanlık döneminin* sonuna gelen, masa ardındaki gerçek ordu önderi aristokrasinin hile ve oyunlarının gerçekçi betimleyicisidir. Lukacs'ın çağdaş biçimler karşısında aldığı tavır tarihsel çözümlemelerinin yan ürünü olarak ortaya çıkmış öylesine bir değini değil, düzenlenmiş programdır. Balzac'ı çözümlerken John Dos Passos ile hesaplaşır. ([89]) 19. Yüzyıl, James Joyce'un karşısında, Thomas Mann'ın yanında tavır alışın aracıdır. *Soruyu edebiyat tarihi açısından formüle edecek olursak şu şekli alır: 19. yüzyılın en önemli ve tipik klasik yazarı Balzac mıdır yoksa Flaubert midir? Bu konudaki yargı yalnızca bir zevk sorunu değildir, bizi roman estetiğinin tüm odaksal sorunlarına götürür. Şu soru ortaya çıkar: sanatsal büyüklüğün, romanın her şeyi kavrayıcı gücünün toplumsal temeli iç ve dış dünya arasındaki birlik midir, ayrılık mıdır? Burjuva romanı Gide, Proust ve Joyce'la mı yücelir, yoksa daha önce mi — Balzac, Stendhal ve Tolstoy'da — düşünsel ve sanatsal doruğuna ulaşmış-*

tır. Bugün bu doruğa, akıntıya karşı savaşan yalnızca birkaç büyük sanatçı —örneğin, Thomas Mann— yaklaşmaktadır. (90)

Gerçekten Lukacs biçim olarak da yeni, sosyalist edebiyatın yolunu açmamış, açık biçimlerin «denenmesi» karşısındaki düşmanlığı nedeniyle —ister Erwin Piscator, John Heartfield ya da Wladimir W. Mayakovski, ister Hanns Eisler denesin— sanatsal kaliteyi bile reddetmiştir. Sosyalist eleştirmenlerin (91) haklı çıkış noktası burada yatar. Ama Lukacs'm Franz Kafka'ya ya da Laautréamont'ya lanet okuyuşuna onlar da katılır. Lukacs'm algılanışındaki çelişki o kadar artar ki, 1955 yılında 70. doğum günü nedeniyle Doğu Berlin'de yayınlanan Armağan'da Alexander Abusch, Johannes, R. Becher, Ernst Bloch, Hanns Eisler, Ernst Fischer, Henri Lefebvre, Wolfgang Harich, Hans Mayer, Thomas Mann ve Anna Seghers yazdıkları kutlama yazılarıyla bir araya gelirler. Bundan beş yıl sonra, Armağan'ı yayınlayan aynı Aufbau Yayınevi, —bu arada Lukacs'm tüm yapıtlarını geri toplamıştır— bu kez «karşıt kitap» yayınlar. Bu, Hans Koch tarafından derlenen yazılardan oluşan «Georg Lukacs ve Revizyonizm» adlı kitaptır. Yapıt nüktece zengindir. Çünkü, bu kitapta yazan beş Macar yazardan ikisi kısa bir süre öncesine dek tam tersi şeyler yazmışlardır. Şimdi Lukacs'a savaş açan Jozsef Szigéti, «Szabad Nép» adlı Macar parti gazetesinin 13 Nisan 1955 tarihli sayısında Lukacs'a övgü düzmüştür. Bela Fogarasi de —kendi güvencesi için— her iki kitapta da yer alır. 1955 yılında Lukacs'ın yapıtlarını «değerli», «gerekli», «çok anlamlı», «önemli», «tarihsel materyalizmin yaratıcı uygulanışının örnekleri» (92) olarak gören B.Fogarasi, 1959 yılında, adı geçen kişinin «...kendisine Marksist diyen» bir filozof olduğunu öğrenir. «Bu, Lukacs'ın revizyonizme ne kadar battığının, batıdaki burjuva ve revizyonist çevrelerin görüşleriyle ne kadar benzerlik gösterdiğinin işaretidir. Bir çok örneğinde görüldüğü gibi, revizyonizm insanı, kaçınılmaz olarak işçi sınıfı düşmanlarının yanına sürükler». (93)

Ama, bu «düşüncede dönüşüm» için geçen dört yıl boyunca başka şeylerde de dönüşüm olmuştur.

«Petöfi Çevresi» 1956 yılı Mart ayında Budapeşte'de kuruldu. Sanatçı ve bilim adamlarından oluşan bu gevşek birliğe 1849 yılında Schässburger Çatışmasında öldürülen Macar devrimci ozanı Sandor Petöfi'nin adı verilmişti. Birliğin yükü, genellikle Tibor Déry, Julius Hay ve Georg Lukacs'ın omuzundaydı. Lukacs, felsefe konusundaki tartışmaları yönetiyor, konuşmalar yapıyor ve bu konuşmalarda SBKP'nin XX. Kongresinde tartışılan konuları kamuoyu önünde ilk kez değerlendiriyordu. *Bugünkü Kültür İçindeki İlericilik ve Gericilik Arasındaki Mücadele* adlı gene ilk baskısı Demokratik Almanya'da yapılan yazısı da ([94]) özellikle bu amaca yönelikti. *Blum Tezleri* resmi olarak ilk kez yayınlanıyor ve —MKP Tarihi Araştırma Enstitüsünde yapılan tartışmalar sonunda— kabul ediliyordu. Lukacs inkarını inkar etti. Yazdığı yazılar, üniversitelerde verdiği dersler, katıldığı radyo söyleşileri ve tartışmalar sonucunda Macar «ayaklanması»nın aydın önderi durumuna geldi. 1956 yılı Ekim ayında Nagy Hükümetinin Halk Eğitim Bakanı oldu. Tam 37 yıl sonra bu göreve ikinci kez geliyordu. Gene bu görev ikinci kez yurtdışına çıkmasına neden olacaktı. Macaristan'ın Varşova Paktından ayrılışının vahim sonuçlar doğuracağını sezerek, Sovyetler Birliği'nin ülkesini işgal etmesinden bir gün önce Nagy Hükümetinden istifa etmesine rağmen, Imre Nagy ve öteki politikacılarla birlikte tutuklandı. Romanya'ya

sürüldü. Nagy öldürüldü, Lukacs 1957 yılı Nisan ayında Budapeşte'ye geri döndü. Bütün unvanları ve görevleri geri alınmıştı. Partiden atılmıştı. (95) Artık yalnızca bilim adamıydı. Belgrad Rıhtımı'nın Naphta'sını ziyaretçilerinden Hans Dieter Bahr şöyle anlatır: «Kapıyı ince yapılı bir adam açmıştı. Zayıf ve ilk bakışta yıkılıverecekmiş gibi duran bedeni ile canlı gözleri ve yüzünün ince, keskin çizgileri arasındaki karşıtlık beni büyülemişti. Birkaç saniye sonra izlediğim düzgün ve alışılmış hareketlerle bedeni canlılık kazandı. Ona şunları söyledim: «Ernst Bloch'un en içten selamlarını iletmek için geldim. Artık Proust ile barış imzalamalıymışsınız.»

Lukacs bir an bile duraksamadı. «Ha, siz Tubingen'den geliyorsunuz. Buyrun, içeri girin! Biliyor musunuz, Proust'a karşı hiçbir şeyim olmadı. Ama Ernst Bloch ile aramdaki ayrılık çok daha derindir!»

Lukacs hemen masasına oturdu. Arkasında, çok kullanıldıkları ama özenle korundukları belli olan kara ciltli kalın kitapların doldurduğu kitaplık vardı. Masasının üzerinde tanınmış Batı Alman gazeteleri, açık kitaplar ve notlar duruyordu. Koltuğunun yanında, üzerinde cam demlik ve zaman zaman özenle doldurduğu bir çay fincanı bulunan servis arabası yer alıyordu. Göze batmayan düzen içinde sanki dağınıkmış gibi halılar üzerinde duran koyu meşe mobilyalar büyük burjuvaca bir geri çekilişi yansıtıyordu. Burası, Tuna nehri üzerinden Buda Kalesini gören, yirminci yüzyıla geçiş dönemlerinden kalma salondu.» (96)

Georg Lukacs önceden kabullendiği bir durumda bulunmaktadır: *Dokuz yaşındayken İlyada destanının Macarca düzyazı çevirisini okumam en önemli çocukluk anılarımdan biridir. Hektor'un yazgısı, yani yenilgiye uğramış bir insanın haklı ve diğerlerinden daha kahraman olabileceği gerçeği benim tüm gelişimimin belirleyicisidir.* (97)

Gerçekten Lukacs'ın son dönemleri haklılık duygusu tarafından belirlenmiştir. Kendinden emin bir şekilde, şey-

tanca, *yetenek sağ sapmadır,* ([98]) der. Ya da fare meseli anlatarak dinleyenleri şaşırtır. Yüksek bir dağın tepesinden aşağı bakan fare fili küçük bir hayvan sanmış. Ama, geleceğin tek güvencesi parti doktirininin tepesinde otursalar da farelerin beyinleri küçüktür. Lukacs felsefe, politika ve estetik alanındaki düşüncelerini (daha önceleri hoşlanmadığı ve çok seyrek katıldığı, ama şimdi oldukça sık düzenlenen) söyleşilerde toparlar; hayır, daha doğrusu onların sınırlarını çizer. Söyleşiler zaman zaman kendi kendisiyle yaptığı konuşmalara, tek sözcüklü monologlara dönüşür. «Der Spiegel» dergisine sovyetler (şuralar) sisteminin kesin gerekli olduğunu ([99]) açıklıyorsa ya da Çek yazar Liehm'e «Literarni Novini» dergisinde ([100]) James Joyce'un yalnızca bir deneyci ve Samuel Beckett'in Maurice Maeterlinck gibi bir moda yazar olduğunu söylüyorsa; Heinrich Böll'ü *19. Yüzyılın Övvüsü*'nde ([101]) kutluyor ya da Batı Alman yazarları içinde özellikle Rolf Hochhuth'u tanıyorsa, Lukacs yaşamı boyunca edindiği deneyimleri ve ulaştığı düşünceleri toparlamaktadır. Yaptığı şey gözden geçirme değildir. Hans Heinz Holz, Leo Kofler ve Wolfgang Abendroth adlarındaki toplumbilimciler ile yaptığı uzun radyo söyleşilerinde bu durum özellikle belli olur: ([102]) İşçi sınıfına sınıf bilincinin dışardan götürülmesi gerektiğinden ve kitle hareketinin önkoşulu olarak bilinçli bir azınlığın yaratılmasını gösterirken Gramsci'nin adını üstüne basarak vurgular. Artık sosyalist gerçekçiliği, asla gerçekçi olmayan anlayış olarak gördüğü gibi devlet malı doğalcılık olarak tanımlar. Nasıl ki, Batlamyus gökbilimi yardımıyla da deniz yolculukları yapılabilmişse, *insanların çoğu kez büsbütün yanlış ideolojilere dayanarak doğru işler yaptıklarına* inanır. Ve herşeyden önce, o güne dek yaptığı araştırmalarının sonucu olan başyapıtı *Estetiğin Özgün Yapısı*'nı ([103]) yazar. Yapıtın başlığı henüz bir savdır. Bu oylumlu yapıtın «ana hücresi» *özgüllük* kavramıdır. Bu çalışma, estetikte Hegel'den bir kez daha yararlanmanın büyük denemesidir: *«Gerçekliğin birliği ve üretim kavramlarının bugün taşıdığı anlamlarda gerçeklik bütündür. Gerçekliğin*

bütün görüngüleri, —ister anorganik, organik ya da toplumsal olsun— bütünlükler içi ve bütünlükler arası karşılıklı etkileşimler ile belirli bütünlükler içinde belirli nedenler dizilerine uygun olarak birbirleriyle ilişki içindedirler. Bu özdeşlik vardır. Ama, Hegel Kitabımda da sergilemeye çalıştığım gibi, Hegel'in diyalektiğe kazandırdığı en önemli yeniliklerden birinin, diyalektiğin temel önermesi olan karşıtların birliği ilkesi değil, Hegel'in özdeşliğin ve özdeş-değillik' in özdeşliği olarak adlandırdığı şey olduğuna inanıyorum. Şimdi diyorum ki, gerçekliğin her türlü insan zorlamasından —birazdan bu konuya döneceğim— bağımsız olarak aktığı anlamında bir özdeşlik, bir bütünsel gerçeklik vardır. (104)

Ama Lukacs şimdi, öykünmeli yansısı sanat olan bu ilan edilmiş birlik içinde bir yeni kategori için yer açmaktadır. Bu kategoriye kimi kez *ethik enerji, mantıksal sonuç olarak pratik, eylemek,* kimi kez *deneyim* kimi kez de *eyleme dönüşmüş yansımaların yansıması* der. Bunların tümüyle anlatılmak istenen, yaratıcı birey ve onun eylemidir. Sanat, özgürlük ve çalışmadan oluşan üçüncü bir şeydir. *Çalışma sırasında ilk gerçek özne-nesne ilişkisi ortaya çıkar. Sözcüğün gerçek anlamıyla özne ancak böyle oluşur. Hegel'in de haklı olarak belirttiği gibi, salt isteğin ve onun salt uygulanışının dolaysız mesafesizliği (Distanzlosigkeit) sona ersin diye «özne, üretim aracında kendisi ile nesne arasında bir durak yapar. Bu durak, çalışmanın gerçek ussallığıdır... böylece insan tarafından yaratılan bir yapı ortaya çıkar. Ve bu yapı şu amaca hizmet eder: İç dünyasını ve çevresini yansıtma yoluyla insana kendisini açıklayarak, onu günlük yaşamda içinde bulunduğu durumun üstüne yükseltmek, kendi bilincine varmasına yardım etmek... İnsan, kendisi tarafından yansıtılan dünya içinde kendi dünyasını kurar ve bu dünyayı benimserse gerçekten kendisi olur.»* (105)

Theodor W. Adorno bir yerde Lukacs'ı şöyle tanımlar: «Umutsuzca zincirleriyle oynayan ve bunların çıkardığı sesin evren ruhunun yürüyüşü olduğunu sanan» birisi. (106) Bu tanım keşke kötü bir saldırı olsaydı! Ne yazık ki gerçeğe

uygundur, hatta gerçeği tanımlamada yetersiz bile kalır. Başlangıcından sonuna, soyluluk unvanını bırakışından Komünist Partisinden atılışına dek; önce Viyana'da sonra Moskova'da tutuklanışından Budapeşte'de tutuklanışına, 1919 yılının *Taktik ve Ethik*'inden 1970 yılının —bitmemiş— Ethik'ine ya da Batıda sonuna dek övüldüğü halde Doğuda sonuna dek sözü edilmeyen Frankfurt kenti Goethe Ödülünü alışına dek Lukacs'a bir ömür boyu takılan zincirler bir insana yapılabilecek eziyetlerin boyutunu oldukça aşmıştı. Bunların hepsi de ses veren zincirlerdi, evren ve ruhtu. Georg Lukacs'ın yaşamına ait son öykülerden biri bu zincirlere benzer bir ses verir:

1956 yılında Budapeşte'de bir geceyarısı ansızın tutuklanışın, kapalı otoyla bilinmeyen bir askeri havaalanına gidişin, ulusal arması olmayan bir uçakla gene bilinmeyen bir yere doğru kalkışın ve deniz manzaralı, gözalıcı, saray gibi bir villaya gelişin ardından, henüz nerede olduğunu bilmeden, yarı devlet konuğu yarı tutuklu olarak yaşarken Georg Lukacs şöyle der:

Kafka gerçekten gerçekçiymiş.

DİPNOTLAR

(1) **Yöntemsel Şüphe.** «Der Monat» dergisi, Nisan 1966, s. 95.
(2) Ehrhard Bahr: «Georg Lukacs». Berlin 1970, s. 7.
(3) **Tin ve Biçimler.** Neuwied 1971, s. 61.
(4) a.g.y. s. 81.
(5) **Tarih ve Sınıf Bilinci'ne** önsöz. Neuwied 1968, s. 11.
(6) Karl Marx: «Ekonomi Politiğin Eleştirisinin Temelleri» (Grundrisse) Berlin 1953, s. 31.
(7) a.g.y.
(8) **Tin ve Biçimler,** s. 36.
(9) Alberto Asor Rosa: «Genç Lukacs. Burjuva Sanatının Teorisyeni». «Alternative» dergisi, sayı 67/68 (1969), s. 186-187.
(10) Judith Tarr: «Georg Lukacs, Thomas Mann ve 'Venedik'te Ölüm'» «Die Weltwoche» 26 (2 Temmuz 1971).
(11) a.g.y.
(12) a.g.y.
(13) **İdeoloji ve Politika Üzerine,** Neuwied 1967, s. 324-325.
(14) Georg Simmel: «Rembrandt. Sanat Felsefesi Üzerine Bir Deneme». Leipzig 1916, s. 3.
(15) a.g.y. s. 73.
(16) Peter Ludz: «Marksizm ve Edebiyat. Georg Lukacs'ın Yapıtlarına Eleştirel Bir Giriş». **Edebiyat Sosyolojisi Üzerine** adlı derlemeden. Neuwied 1961, s. 32.
(17) Peter Ludz: «Georg Lukacs'ın Felsefesinde 'Demokratik Diktatörlük' Kavramı». **İdeoloji ve Politika Üzerine** adlı derlemeden. s. XXV.
(18) **Yöntemsel Şüphe.**
(19) Morris Watnick: «Görecilik ve Sınıf Bilinci - Georg Lukacs». Leopold Labedz'in «Revizyonizm» adlı derlemesinden. Köln 1965, s. 189-221.
(20) **Roman Kuramı. Büyük Epik Biçimleri Üzerine Tarih Felsefesi Denemesi** Neuwied 1963, s. 6d.
(21) a.g.y. s. 22, 28.
(22) **Tin ve Biçimler,** s. 16.
(23) **Roman Kuramı,** s. 145.

(24) **Marx'a Yolum. İdeoloji ve Politika Üzerine** adlı derlemeden, s. 325-326.

(25) Rudolf L. Tökes: «Bela Kun ve Macar Sovyet Cumhuriyeti» yapıtındaki alıntıdan. New York 1967, s. 197.

(26) a.g.y. s. 31.

(27) **İdeoloji ve Politika Üzerine**, s. 138.

(28) George Lichtheim: «Georg Lukacs» adlı yapıtındaki alıntıdan. Münih 1971 s. 47.

(29) **Parlamentarizm Sorunu Üzerine. İdeoloji ve Politika** Üzerine adlı derlemeden, s. 124.

(30) W.I. Lenin: «Komünizm. Komünist Enternasyonalin Güney Avrupa Ülkeleri Dergisi». «Yapıtları» cilt 31. Berlin 1970 s. 153-154.

(31) «Komünist Politika» yıl 2, sayı 15/16, Ağustos 1927, s. 3d.

(32) W.I. Lenin: «Kültür ve Sanat Üzerine». Berlin 1960, s. 489d.

(33) Anton Pannekoek: «Filozof Olarak Lenin. Eleştirel Felsefe İncelemesi». Frankfurt a.M. 1969. s. 121.

(34) a.g.y. s. 113-114.

(35) a.g.y. s. 135-136.

(36) **Taktik ve Ethik. İdeoloji ve Politika Üzerine** adlı derlemeden, s. 33.

(37) **Tarih ve Sınıf Bilinci**, s. 214.

(38) a.g.y. s. 215.

(39) a.g.y. s. 199.

(40) Peter Ludz: «Ethik Rigorizm ve Politik Taktik.» **İdeoloji ve Politika Üzerine** adlı derlemeden, s. XLIV-XLVI.

(41) **Tarih ve Sınıf Bilinci**, s. 17.

(42) a.g.y. s. 390.

(43) G. Sinovyev: «Aşırı Sol ve Teorik Revizyonizme Karşı Mücadele». **İdeoloji ve Politika Üzerine** adlı derlemeden. s. 720-721.

(44) Bahr. s. 23.

(45) a.g.y. s. 24.

(46) Thomas Mann: «Günün İstemi». Berlin 1930, s. 416.

(47) Hans Mayer: «Georg Lukacs Üzerine İki Görüş». «Günümüz Alman Edebiyatı Üzerine» adlı yapıtından. Reinbek 1967, s. 245.

(48) Thomas Mann: «Mektuplar 1937-1947», Frankfurt a.M. 1963, s. 579.

(49) Thomas Mann: «Doktor Faustus'un Ortaya Çıkışı». Frankfurt a.M. 1949. s. 126-127.

(50) «Thomas Mann ile Yazışmalar». «Sinn und Form» dergisi 7 (1955) s. 669.

(51) **Tarih ve Sınıf Bilinci,** s. 17.

(52) Hans-Dietrich Sander: «Marksist İdeoloji ve Genel Sanat Teorisi». Basel-Tübingen 1970, s. 220.

(53) **Parti Edebiyatı. İdeoloji ve Politika Üzerine** adlı derlemeden. s. 400.

(54) **Tarih ve Sınıf Bilinci. Gençlik Yazıları II** adlı yapıttan. Neuwied 1968, s. 710-711.

(55) «Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesinden Macar Komünist Partisi Üyelerine Açık Mektup» (1928). **İdeoloji ve Politika Üzerine** s. 734.

(56) **Tarih ve Sınıf Bilinci,** s. 32.

(57) **Tarih ve Sınıf Bilinci**'ne yazdığı önsözden (1967), s. 40. Lukacs, 1956 yılı yaz aylarında yapılan parti yöneticileri toplantısında şöyle demişti: «Blum Tezleri nedeniyle özeleştiri yaptığımı herkes bilir. (Protokole göre gülüşmeler olmuştur.) Bugün, çeyrek yüzyıl sonra, bu özeleştiriyi inanarak yapmadığımı söyleyebilirim. Çünkü, Kominternden atılma tehlikesiyle karşılaşmıştım. Başka konularla ilgili de olsalar, 1930 yılından beri edebiyat üzerine yaptığım çalışmalar, Blum Tezlerinin özünden vazgeçmediğimi kanıtlar.»

(58) Victor Serge: «Mesleği: Devrimci». Frankfurt a.M. 1967, s. 218.

(59) Bkz: **Tarih ve Sınıf Bilinci,** s. 39.

(60) Helga Gallas: «Marksist Edebiyat Teorisi. Proleter Devrimci Yazarlar Birliğindeki Tartışmalar». Neuwied 1971, s. 120-122.

(61) **Tarih ve Sınıf Bilinci,** s. 33.

(62) Werner Mittenzwei: «Brecht-Lukacs Tartışması». «Sinn und Form» 19/1967, Sayı 1, s. 235.

(63) Georgs Lukacs: 65. Dipnota bakınız.

(64) 65. Dipnota bakınız.

(65) **Dışavurumculuğun «Büyüklüğü ve Yıkılışı».** Georg Lukacs'ın bu yazısı 1934 yılında Moskova'da, «Internationale Literatur» dergisinin 1. sayısında yayınlanmıştır. **Yazgının Dönüşümü. Yeni Alman İdeolojisi Üzerine Yazılar** (Berlin 1948) yapıtıyla ilk kez bir kitapta yer alır. Bu yazı, marksist gerçekçilik teorisinin gelişim tarihinde doruk noktası olarak değerlendirilen bir tartışma başlatmıştı. «Das Wort» dergisinin 9. sayısında (1937)

yayınlanan Klaus Mann'ın «Gottfried Benn, Bir Yanılgının Tarihi» adlı yazısı tartışmayı açmıştı. (Aylık Edebiyat Dergisi «Das Wort», Temmuz 1936 - Mart 1939 tarihleri arasında Bertolt Brecht, Willi Bredel ve Lion Feuchtwanger tarafından çıkarılmıştır.) Derginin aynı sayısında, Bernhard Ziegler takma adı ardına gizlenen Alfred Kurella, «Artık bu miras tükendi...» başlığı ile başka bir Benn hesaplaşması yayınladı. Bu başlık, Gottfried Benn'in 1916 yılında Brüksel'de yaptığı bir konuşmadan alınmışı. Klaus Mann, «Gottfried Benn konusundaki şüpheleri», 1930 Sonbaharında Viyana'da yaptığı bir konuşmada dile getirmişti.

Klaus Mann, 9 Mayıs 1933 günü Le Lavandou'dan yazdığı bir mektupta, bir zamanlar değer verdiği Benn'i, naziler tarafından ele geçirildiği Thomas ve Heinrich Mann'ın ayrıldıkları, Sanatlar Akademisinde ve Almanya'da kaldığı için, nasyonal sosyalistlerle işbirliği yapmakla suçladı. Gottfried Benn, bu suçlamayı «Sürgündeki Edebiyatçılara» seslenen tanınmış açık mektubuyla yanıtladı. Mektubu 24 Mayıs 1933 günü radyoda okudu. Bir gün sonra da «Deutsche Allgemeine Zeitung» gazetesinde yayınladı. Klaus Mann'ın mektubu, ilk kez Gottfried Benn tarafından, oldukça hoşgörülü bir yorum eşliğinde, «Çift Yaşam» adlı özyaşam öyküsünde (1950) açıklandı. «Das Wort»daki bu yazıdan önce, Klaus Mann'ın «Gottfried Benn ya da Ruhun Aşağısanması» adlı bir yazısı, «Die Sammlung»un 1. sayısında (1933) yayınlandı. Klaus Mann'ın, edebiyattaki dışavurumculuk akımına karşı daha büyük bir eleştirisi hiçbir yerde yayınlanamadı. Eleştiri, Haziran-Temmuz 1934 tarihinde, Noordwijk-Zaanvoort'da yazılmıştı. Klaus Mann'ın burada sözü edilen bütün yazıları, Martin Gregor-Dellin tarafından yayımlanan «Sınavlar. Edebiyat Üzerine Yazılar» adlı kitapta toplanmıştır (Münih 1968).

Klaus Mann ve Kurella'nın anılan yazıları çok sert bir tartışma başlattı. Bu tartışmaya katılan onbeş yazar ve görsel sanatçı arasında yer alanlar ve yazıları şunlardır: Herwarth Walden: «İlkel Dışavurumculuk» («Das Wort» 2/1938); Gustav von Wangenheim: «Klasik Dışavurumculuk» («Das Wort» 3/1938); Heinrich Vogeler: «Bir Ressamın Deneyimleri» («Das Wort» 6/1938); Rudolf Leonard: «Bir Çağ» («Das Wort» 6/1938); Ernst Bloch: «Dışavurumculuk Üzerine Tartışmalar» («Das Wort»

6/1938); ayrıca tartışmaya, Hans Eisler ve Ernst Bloch «Die neue Weltbühne» (1938) dergisinin 1. sayısında yer alan «Sanattan Miras Almak» yazısıyla katılmışlardır. Lukacs, **Gerçekçilik Sözkonusudur** («Das Wort» 6/1938) yazısı ile bütün tartışmayı sona erdirmiştir. Bu yazıda Bloch'a yönelir, ama gerçekte Eisler ile tartışır. Kurella, bu tartışmayı bir «Sonsöz» ile özetler. Bu yazısında, «bütün söylenenler hınç duygularıyla dolu olduğu için», buna tartışma denemeyeceğini ileri sürer. Aynı suçlama tartışmayı başlatan kendi yazısı için de geçerlidir. Artık, kendi yazısındaki, dışavurumculuğun varacağı son noktanın faşizm olacağı savından ayrılır. «Şu adı kötüye çıkmış önerme yanlıştır», der. Brecht, **Eislers'e kalsın...** diye başlayan bir cümleyi karşısına alarak çok sert biçimde eleştirir. Brecht'in bu karşı yazısı, ilk kez «Tiyatro Üzerine Yazılar» yapıtının 3. cildinde (Frankfurt a.M. 1963) «Küçük bir Düzeltme» başlığı ile yayınlanmıştır.

Lukacs ise adı geçen yazısında düzeltmeler yapar. Gerçekçilik üzerine yazılarının gözden geçirilmiş yeni basımı 1955 yılında Berlin'de **Gerçekçiliğin Sorunları** adı altında yayımlanır. Bu yazıların bir kısmı 1948 yılında **Gerçekçilik Üzerine Denemeler** başlığıyla daha önce yayınlanmıştır.

Ernest Bloch'un anılan yazısı ise «Bu Zamanın Mirası» adlı yapıtında yer almıştır (Frankfurt a.M. genişletilmiş bası 1962). «Das Wort»un yayıncılarından Bertolt Brecht, Georg Lukacs'ın düşüncelerini yanlış bulduğu gibi, bütün tartışmanın politik açıdan yetersiz olduğunu savunur. Derginin Yazı İşleri Müdürü Willi Bredel'e yazdığı bir mektupta, Lukacs'ın kendisini yozlaşmış yazarlardan saymasından yakınarak, artık bu tartışmaya katılmayacağını bildirir. Önce, «Halkçılık ve Gerçekçilik» yazısı «Sinn und Form»un 4. sayısında (1958), daha sonra «Tiyatro Üzerine Yazılar» yapıtının 3. cildinde «Dramda Biçimcilik Sorunu» yazısı ile adı geçen «Hanns Eislers'i Savunmak İçin Küçük Bir Düzeltme» makalesi yayınlanır. Bu makaleye, daha önce «Dışavurumculuk Tartışması Üzerine Pratik Birkaç Söz» yazısında yer alan küçük bir bölüm daha eklenmiştir. Bu son yazı, bu konu üzerine yazılmış öteki yazılar gibi ilk kez Werner Heck'in hazırladığı «Edebiyat ve Sanat Üzerine» yapıtının 2. cildinde yayımlanmıştır. (Berlin-Weimar 1966).

Walter Benjamin 29 Temmuz 1938 tarihinde «Svendborg Notları»na şu cümleleri düşer: «Brecht bana Lukacs'la yaptığı tartışma ile ilgili «Das Wort»ta yayınlatmak istediği makale için hazırladığı taslaktan bazı bölümler okudu. Bunlar gizli ama oldukça sert saldırılardı. Brecht, yayımlanmaları konusunda benden bir öğüt istedi. Ama bana önceden Lukacs'ın orada iyi bir yeri olduğunu anlattığı için, ona hiçbir öğüt veremeyeceğimi söyledim. «Sorun, güç sorunudur. Bu konuda, orada olan birisi düşündüklerini açıklaması gerekirdi. Orada sizin de dostlarınız vardır.» Brecht: «Aslında, orada tek dostum yok. Moskovalıların bile dostları yok. Ölüler gibi...»

(66) Ernst Bloch: «Bu zamanın Mirası». Frankfurt a.M. 1969, s. 270.

(67) **Roman Kuramı**, Neuwied 1962, s. 18.

(68) Bu konuya Lukacs bir yıl önce **Marx/Engels ile Lassalle Arasında Sickingen Tartışması** yazısında bir kez daha değinmişti.

(69) Lukacs'ın 1960'larda yazılarında ve söyleşilerinde açıkladığı anti-Stalinist düşünceleri düzeltmeler olarak değerlendirilebilir. Bunlardan bazıları kara mizah unsurları taşır. Örneğin; Hegel diyalektiğindeki «tez, antitez, sentez» kavramları yerine Stalin'in «ihbar, karşı-ihbar, tasfiye» kavramları getirdiğini ileri sürer. Diğer düşünceleri ise partizan teorisi kavramı içinde, itiraf özellikleri gösterir: **«Bilimsel düşüncelerim için bir çeşit partizan savaşı yürütmek zorunda kaldım. Yani, Stalin'in görüşleriyle bağdaşmayan düşüncelerimi, o günkü tarihsel koşulların elverdiği ölçüde açık olarak dile getirdiğim yapıtlarımı birkaç Stalin alıntısıyla süsleyerek yayınlatmaya çalıştım. Tarihsel koşullar bazen susmamı gerektiriyordu.**

(70) «Die Rote Fahne», 20 Nisan 1930: «Mehring, Edebiyat Tarihi Üzerine»; «Der Rote Aufbau» sayı 3 (1932), s. 130-137, «Der Rote Aufbau» sayı 4 (1932), s. 180-187: «Edebiyat Bilimci Olarak Franz Mehring»; **Lassalle'ın Edebiyat Teorisinin Eleştirisi.** «Der Rote Aufbau»dan sayı 18, s. 851d ve sayı 19 s. 900d.
Ayrıca Sovyet Eleştirmen Franz P. Schiller, «Internationale Literatur» dergisinin 2. sayısında (1932 s. 77 d) «Franz Mehring ve Marksist Edebiyat Bilimi» adlı bir yazı yayınladı. Doruk noktasını oluşturan yapıtlar, Franz Sauerland'ın «Diyalektik Materyalizm» adlı kitabı ile

bu kitaba karşı yazılan, Julius Alpari'nin «Internationale Pressekorrespondenz»ın 96. sayısında yayınlanmış bir yazısıdır.

(71) **Franz Mehring. Estetiğin Tarihi Üzerine Yazılar'dan.** Berlin 1954.

(72) Burada konu edilenler, Bruno Bauer ya da Chateaubriand'la ilgili üç ayrı mektup alıntısı ile Gustav Hugos' un «Reinische Zeitung»da (1842) yayınlanmış doğal hukuk anlayışına yöneltilmiş eleştiridir.

(73) Sander, s. 222.

(74) Anna Seghers'in Georg Lukacs'a gönderdiği Haziran 1938 ve Şubat 1939 tarihli iki mektup «Internationale Literatur»un 5. sayısında (1939) yayınlanmıştır. Anna Seghers Paris'te, Lukacs Moskova'da yaşamaktadır. 28 Haziran 1938 tarihli mektubun ilk bölümü bundan sözeder. Mektuplar Lukacs'ın **Gerçekçilik Üzerine Denemeler'inde** (Berlin 1948) de yer alır. Bu yazışmalar büyük gerçekçilik tartışmasının temelini oluşturur. Bunlar, gerçekçiliğin bir yöntem mi, stil mi olduğu, yoksa Seghers'in sorduğu gibi, «içinde gerçekçiliğin özünün bulunmadığı, yani gerçekliği bilince çıkarma eğiliminin olmadığı gerçek bir sanat yapıtı var mıdır?» tartışmasının bir parçasıdır.

(75) «Eğer Lukacs'ın anlatımlarının güç anlaşılır olduğunu dost-düşman herkes bilmemiş olsaydı, diyalektiğinin bizi inandırması gerekirdi. Onu anlamaya çalışmak boş bir çaba olurdu.» Julius Hay'm «1900 Doğumlu» yapıtından. Reinbek 1971, s. 220.

(76) a.g.y. s. 277-278.

(77) Ernst Fischer: «Anılar ve Yansımalar». Reinbek 1969, s. 357.

(78) **Biçim ve içerik olarak, Macar aydınları ve yazarlarının o gün içinde yaşadıkları düşünce dünyasından yola çıktım...**

Bazı soruları doğru saptadığıma ve doğru yanıtlar verdiğime bugün de inanıyorum. Ancak, sonuç çıkarma konusunda o günkü ideolojik koşullara bağlı kaldığımı ve bu konuda fazla ileri gidemediğimi de kabul ediyorum... İdeolojik koşullara uyma konusundaki, özellikle kurtuluştan sonra ortaya çıkan bu aşırı çaba bazı olumsuz sonuçlar doğurdu... Sessiz bir direniş içindeki kararsız aydınların, kendi direnişlerini haklı göstermekte kullanıldı. Anlatım biçimim, varolan koşullara çok yakından bağlı

kaldığı için, böylesi yanlış ideolojik etkilemeler oldu.
Kaynak: «Tarsadalmi Szemlé» Ağustos/Eylül 1949 (Macarca).

(79) Soljenitsin. Neuwied 1970, s. 74.

(80) **Varoluşçuluk mu Marksizm mi?** Berlin 1951.

(81) Jean-Paul Sartre: «Question de méthode» «Critique de la raison dialectique» yapıtından. (1960) Yazı, ilk kez «Les Temps Modernes»de (1957/58) yayınlanmıştır.

(82) Jean-Paul Sartre: «Marksizm ve Varoluşçuluk. Yöntem Üzerine Deneme» Reinbek 1964, s. 26.

(83) a.g.y. s.21.

(84) «Marxisme et existentialisme. Controverse sur la dialectique.» Jean-Paul Sartre, Roger Garaudy ve diğerleri. Paris 1962.

(85) Robert Havemann: «Evet, haksızdım!» Havemann'ın «'Ölümsüz Gerçekler'in Yöneticilerine Karşı-yanıtlar» yapıtından. Münih 1971.
«Dogmasız Diyalektik» yapıtının (Batı Almanya'da) yayımından (1964) altı ay sonra Doğu Berlin dergisi «Forum» (2/1965), Havemann'ın daha önceki yapıtlarından parçalar yayınladı. Karşıt görüşler taşıyan bu yazıların yayınlanmasındaki amaç, Havemann konusunda kafa karıştırmaktı. Havemann'ın, yasal yolları zorlayarak yaptığı tekzip girişimleri sonuçsuz kaldı. Yanıtı, ancak Batı Alman gazetesi «Die Zeit»da basıldı. (Yıl 20, Sayı 19, 7 Mayıs 1965).

(86) Sartre'ın «Marksizm ve Varoluşçuluk» yapıtı ile karşılaştırınız. s. 34. «Buna neden, artık kendilerinden kolayca kurtulamamalarıdır. Karşı önermeyi (korku, kin ya da tembellik nedeniyle) **yadsıdıkları** an, önce ona inanmak isterler. Bu çelişki onların engelidir. Sözcüğün tam anlamıyla okuduklarının tek sözcüğünü bile anlamazlar. Bu anlaşılmaz durumu, burjuva nesnelliği adına falan değil, öz be öz Marksizm adına kınıyorum. Yadsıdıkları ve mahkûm ettikleri şeyi ne kadar iyi tanırlarsa, onu o kadar kesin yadsıyabilir ve o kadar başarıyla mahkûm edebilirler.»
Havemann: «Ölümsüz Gerçekler'in Yöneticilerine Karşı -yanıtlar» s. 62: «Sartre'in 'Kirli Eller'ini okumadım. Okumak istemedim. Bana yararı da olmazdı. Bugünlerde «Rowohlt Alman Ansiklopedisi»nde çıkan «Marksizm ve Varoluşçuluk» adı kitabını okudum. Bu kitapta değişik bir Sartre buldum. «Forum» ile «Spiegel»in makaleleri-

ne başlık olarak aldıkları ve Marksizmin Stalin'in etkisiyle dogmalara hapsedilmesini betimlemek için kullanılan «skleroz» (*) sözcüğü ona aittir.

Ama Sartre gerçekte ne diyordu? «Bizi doğru anlıyorlar. Bu katılaşma doğal yaşlılık belirtisi değildir. Dünyanın içinde bulunduğu özel bir durumun sonucudur. Henüz Marksizmin işi bitmiş değildir, hâlâ gençtir. Hâlâ emekleme dönemindedir. Henüz gelişmeye bile başlamamıştır. Yani, çağımızın felsefesi olmaya devam edecektir. Henüz aşılmış değildir. Çünkü, onu doğuran tarihsel koşullar hâlâ varlıklarını sürdürmektedir. Düşüncelerimizin tümü ancak bu toprakta yeşerebilir. Ya bu çerçeve içinde kalmak, ya boşlukta yok olmak ya da gerilemek zorundadırlar.»

(87) Sayı 2 (1956) s. 133-147.

(88) «Harich Gurubunun Politik Temeli». Eksiksiz basımı: Günther Hillmann, «Komünizmin Özeleştirisi. Muhalefetin Yazıları» Reinbek 1967 s. 189-197.

(89) **Yıkılan Hayaller, Balzac ve Fransız Gerçekçiliği** yapıtından, Berlin 1952 s. 55.

(90) **Balzac ve Fransız Gerçekçiliği,** s. 5.

(91) Hans Koch: «Politika, Edebiyat Bilimi ve Georg Lukacs'ın Yeri». «Georg Lukacs ve Revizyonizm». Berlin 1960, s. 92-93.

1920'lerin proleter devrimci edebiyatı «içeriğindeki gerçeklik» eksikliği nedeniyle reddedildi. (Üzerinde ayrıca duracağız.)

Proleter yazarlar tarafından yaratılan antifaşist edebiyat, ya burjuva antifaşist edebiyatı ile eşdeğerli tutuldu ya da ondan daha aşağıda görüldü.

Lukacs, antifaşist edebiyatın büyük yapıtları arasında toplumsal ayrım görmez. Johannes R. Becher'in (sosyalist görüş açısından yazılmış) Deutschland şiiri ile Thomas Mann'ın tanınmış Goethe romanındaki ideolojik içerik arasında tamamen mekanik bir paralellik kurar. Lukacs'ın övgülerine bakacak olursak, «Lotte Weimar'da» romanı antifaşist direniş edebiyatının en yetkin örneğidir. Thomas Mann, buyapıtta, «Almanların özgürlük ve ilerleme gücünü ortaya çıkaran temelleri atmıştır». Lukacs çok açık bir biçimde, faşizme karşı mücadelede işçi sınıfının «özgürlük ve ilerlemenin temel gücü» oldu-

---

(*) Skleroz: Katılaşma.

ğunu yadsır. Çünkü, Lukacs özgürlük ve ilerleme için verilen gerçek mücadelenin edebi biçim kazandığı yerde, —Anna Seghers'in «Yedinci Şafak» romanında— «mücadelenin (faşizme karşı mücadelenin. H.K.) derinlere işleyen niçin'inin burada da bir... perdenin ardına gizlenmiş» olduğunu savunur. Burada gene sosyalist edebiyatın yadsınması ya da burjuva edebiyatının altına yerleştirilmesinin politik nüvesi ortaya çıkmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak, Bredel'in «Smav»ı, Friedrich Wolf'un «Profesör Mamlock»u, Jan Petersen'in faşist Almanya'da yazılan «Sokağımız» romanı, Weinert'in antifaşist şiirleri ve İspanya Edebiyatı gibi bu bakış açısıyla yazılan yapıtlar neredeyse sözü bile edilmeyecek ölçüde değersizdir. Bunların hepsi ya «basın ürünü» denilerek, estetik olarak ya da «ilkel antifaşizm» damgası vurularak, politik olarak yadsınır.

(92) «Georg Lukacs'm yetmişinci Doğum Gününe». Berlin 1955, s. 75.

(93) Béle Fogarasi: «Bazı Felsefe Anlayışlarının Revizyonist Özelliği». «Georg Lukacs ve Revizyonizm» yapıtından, s. 321.

(94) «Aufbau» Yıl 12, sayı 9 (1956), s. 761-769. **İdeoloji ve Politika Üzerine** yapıtında yeniden basılmıştır.

(95) Lukacs 1969 yılında yeniden MKP'ye alınmıştır.

(96) Hans Dieter Bahr: «Umut Yerine Güven». «Der Monat» dergisinin 209. sayısından, Şubat 1966, s. 72.

(97) Hans Heinz Holz: «Varlık ve Bilinç». «Lukacs ile Konuşmalar»dan. Yayınlayan: Theo Pinkus, Reibek 1967, s. 25.

(98) Lukacs'm bu ünlü cümlesi için değişik kaynaklar gösterilmektedir. Alfred Kantorowicz günlüğünde şöyle yazar: «Dost-düşman Ernst Bloch - Georg Lukacs buluşması. Birbirlerini 20 yıldır görmemişlerdi. Gençlik dönemlerinde Heidelberg'de okurlarken, aralarında en yüksek tinsel düzeyde ayrılıklar çıkmıştı. Yanlarına eşlerini alarak karşılıklı oturmuşlardı. Ben de bir katalizör gibi ortalarında oturuyordum. İğneleyici sözcükler, kıvılcımlar içinde, ıslık çalarak masanın bir yanından diğer yanına gidip geliyordu o anda. Konuşmanın özü not edilse ne kadar iyi olacaktı! Şu an onu yeniden yaşatmak olası değil. Ancak Lukacs'm kuru bir tavırla söylediği sözler hâlâ kulağımda: 'Evet, yetenek aslında sağ sapmadır'. Bir yandan da gülümsüyordu. Ama, ülkesinde

tam eğitilmemiş küçük burjuva delikanlılarının ne yazılması ve ne şekilde «doğru düşünüleceği» konusunda karar verişlerini anlatırken, acı çektiği belliydi.»

Buna karşın, daha sonraları yapılan bir söyleşide («Sonntagsblatt», 11 Nisan 1965) Lukacs şöyle demiştir: **Adı geçen Yazarlar Birliğinde sosyalist gerçekçilik konusunda bir konuşma yapıldığı sırada, Rakosi döneminde bulunuyorduk. Konuşmayı izleyen tartışmada, konuşmacıya şöyle dedim: «Öyleyse size göre, yetenek, yalnızca sağ sapma olabilir.»**

(99) «Der Spiegel» 17 (1970), s. 153.

(100) «Literarni Noviny» sayı 3, 18 Ocak 1964.

(101) **19. Yüzyıla Övgü.** «Böll Konusunda» yapıtından. Yayımlayan: Marchel Reich-Ranicki. Köln 1968.

(102) Bütün alıntılar «Georg Lukacs ile Söyleşiler» yapıtındandır. Hans Heinz Holz, Leo Kofler, Wolfgang Abendroth. Hazırlayan: Tho Pinkus, Reinbek 1967, s. 32, 54, 69, 105, 118.

(103) **Estetik Bölüm 1: Estetiğin Özgün Yapısı** 1. ve 2. Cilt Neuwied 1963.

Kitapta aşağıdaki adama yer alır:

Burada, tek başına bütünlüğü olan birinci bölümünü gördüğünüz, ethik ve estetik anlayışlarım ile gelişimimin önemli sonuçlarını toparlamak istediğim bütün yapıtlarım, 40 yıllık ortak yaşam, düşünce, çalışma ve mücadeleye teşekkür olarak, 28 Nisan 1963 günü ölen eşim Gertrud Bortstieber-Lukacs'a adanacaktı. Şu anda, yalnızca anısına adıyabiliyorum.

(104) «Georg Lukacs ile Konuşmalar», s. 25.

(105) **Estetiğin Özgün Yapısı**, s. 477.

(106) Theodor W. Adorno: «Şantaj Sonucu Uzlaşma». Adorno'nun «Edebiyat Üzerine Notlar II» yapıtından. Frankfurt a.M. 1970, s. 185.

KRONOLOJİ

1885 13 Nisan: Budapeşte'de doğdu.

1904 Sandor Hevesi ve Laszlo Banoczy ile birlikte Budapeşte Thalia Tiyatrosunu kurdu. 1901'de kurulan «Toplumbilim Derneği»ne üye oldu.

1906'dan sonra «Huszadik Szazad» («Yirminci Yüzyıl») ve «Nyugat» («Batı») dergilerinde çalıştı. Toplumbilim Derneğinin yayın organı «Huszadik Szazad», radikal burjuva aydınlarının bağımsız dergisi olarak 1900 yılında yayın yaşamına girmişti. Dergide tinsel ve güncel-politik yaşamın sorunları tartışılıyordu. «Nyugat», ise 1908 yılında Hugo Veigelsberg (Ignotus), Ernö Osvath, Miksa Fengö ve Lajos Hatvany tarafından kuruldu. Döneminin radikal dergilerinden biriydi ve Macar edebiyatının yenileşmesinde etkisi çok oldu.

1908 1911 yılında yayınlanacak olan iki ciltlik kitabı **A modern drama fejlödésének története** (Çağdaş Tiyatronun Gelişimi Tarihi) Kisfaludy Derneğinin Krisztina ödülüne değer bulundu.

1909 Budapeşte Üniversitesinde doktorasını tamamladı.

1909/10 Berlin Üniversitesinde, özellikle Georg Simmel'in derslerini izledi. Ernst Bloch ile tanıştı.

1910'dan sonra Almanya, İtalya ve Fransa'yı kapsayan geziler yaptı.

1911 1910 yılında Macarca yayınlanan **Die Seele und die Formen** (Ruh ve Biçimler) Almanca yayınlandı. Berlin, Budapeşte ve İtalya'da (Floransa) kaldı. Paul Ernst ile yoğun yazışmalar yaptı.

1912 Berlin, Fransa ve İtalya'da bulundu.

1913 İtalya ve Budapeşte'de bir süre kaldıktan sonra Heidelberg'e yerleşti. Heidelberg'de Max Weber, Emil Lask, Stefan George, Friedrich Gundolf, Hörer von Heinrich Rickert ve Wilhelm Windelband ile tanıştı. Ethik ile tarih felsefesi arasındaki ilişki konusunda Dostoyevski örneği üzerinde doçentlik tezine başladı.

1914/15 Heidelberg'de kaldı. **Roman Kuramı**'nı yazdı.

1915/16 Budapeşte'ye geri döndü. Çürük çıktığı için savaşa alınmadı, mektup kontrolünde çalıştı.

1916 Yeniden Heidelberg'e döndü.

1916/17 Budapeşte'de yaşadı.

1917 Heidelberg'e döndü.

1917 sonları Kesin olarak Budapeşte'ye geri döndü. Karl Mannheim, Ervin Szabo, Bela Fogarasi ve Arnold Hauser'in kurdukları «Tinsel Bilimler Özgür Okulu»nda dersler verdi.

1918 Aralık: Bela Kun'un önderliğinde 21 Kasım 1918'de kurumlaşan Macaristan Komünist Partisine girdi. Ervin Szabo'nun sendikalizmi ile Henriette Roland-Holst ve Rosa Luxemburg düşüncelerinin etkisinde kaldı.

1919 Mart-Ağustos: Bela Kun'un Sovyet Cumhuriyeti'nde önce eğitim işlerinden sorumlu yardımcı halk komiserliği, sonra tek sorumlu halk komiserliği ve 5. Kızıl Tümen politik komiserliği yaptı. Laszlo Rudas'ın yazı işleri müdürlüğünü yaptığı MKP merkezi yayın organı «Vörös Vjsaj»a (Kızıl Gazete) yazılar yazdı. Macaristan'ın tinsel ve sanatsal yenileşmesi için başlatılan büyük çabanın çerçevesi içinde, Budapeşte «Tarihsel Materyalizm Araştırma Enstitüsü»nün kurucularından biri oldu.

Ağustos-Eylül: Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonra eski siyasi polis şefi Otto Korvin ile birlikte yeraltında çalıştı. O. Korvin 1919 yılı Ağustos ayında yakalandı ve 1920'de idam edildi.

Viyana'ya kaçtı.

Ekim: Viyana'da tutuklandı.

Kasım: «Georg Lukacs'ı Kurtarmak İçin» yapılan çağrıyı F. F. Baumgarten, R. Beer-Hofmann, R. Dehmel, P. Ernst, B. Frank, M. Harden, A. Kerr, H. Mann, Th. Mann, E. Preetorius ve K. Scheffler de imzaladılar.

1919 sonları Salıverildi.

1920'den sonra Viyana'da sürgünde çalışan MKP'nin (Komünist Enternasyonale üye) önder üyelerinden biriydi. Lukacs, 1920'li yıllar boyunca yapılan sayısız tartışmalarda Landler fraksiyonunda yer aldı.

1920/21 «Kommunismus»un yazı işleri müdürlüğünü yaptı.

1920 Aynı dergide yayınlanan «Parlamentarizm Sorunu Üzerine» yazısı nedeniyle Lenin'le arası açıldı.

Aralık: Komünist Gençlik Enternasyonalinin Viyana'daki 2. Güneydoğu Konferansında **Dünya Gericiliği ve Dünya Devrimi** üzerine bir konuşma yaptı.

1921 Moskova'da yapılan Komünist Enternasyonal III. Kongresine MKP delegesi (ve Bela Kun'a, karşı mücadele eden fraksiyonun üyesi) olarak katıldı. Lenin ile karşılaştı.

1922-1924 Bu yıllarda Viyana'da yaşadı.

1923 **Tarih ve Sınıf Bilinci** yayımlandı.

1924 Haziran-Temmuz: Komünist Enternasyonalin V. Genel Kongresinde Bucharin ile Sinovyev, Grazıadei, Bordiga, Korsch, Boris ve Lukacs'a saldırdılar. Bunun üzerine «Arbeiter-Literatur»da (İşçi Edebiyatı) **Tarih ve Sınıf Bilinci**'ne Rudas ve Deborin tarafından saldırılar yöneltildi. **Lenin. Düşüncelerinin Bağlantısı Üzerine İnceleme** yayımlandı.

1926 **Moses Hcss ve İdealist Diyalektiğin Sorunları** yayımlandı.

1928/29 Lukacs'ın, yeraltındaki MKP'nin 2. Kongresi için «Blum» takma adıyla yazdığı tezler (**Blum Tezleri**) yayılmaya başladı. Lukacs, bu tezlerinde Horthy yönetiminden proletarya diktatörlüğüne doğrudan geçişi olanaksız görüyor ve ilk kez **Demokratik Diktatörlük** anlayışını anlatıyordu.

1929 Gizli olarak üç ay Macaristan'da kaldı. «Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesinin Macaristan Komünist Partisi Üyelerine Açık Mektubu»nda Lukacs'a saldırıldı. «Sağ sapma» ile suçlandı. **Blum Tezleri** nedeniyle özeleştiri yaptı. Aktif parti çalışmasından çekildi.

1930/31 Moskova'da kaldı. Rjazanov başkanlığındaki Marks-Engels-Lenin Enstitüsünde çalıştı.

1931/1933 Berlin'de yaşadı. Geçici olarak Alman Yazarlar Dayanışma Birliği (muhalefetteki) Berlin grubunun 2. Başkanlığını yaptı. Birlik çalışmaları içinde konferanslar verdi. Proleter Devrimci Yazarlar Birliğine üye oldu. «'Proleter Devrimci Yazarlar Birliği' Programı İçin Taslak» (1931/32) hazırladı. Birliğin yayın organı «Die Linkskurve»de birçok yazısı yayınlandı. «Proleter Devrimci Edebiyatın Yaratıcı Yöntemleri» tartışmasındaki tavrının ilk yazılı belgeleri ortaya çıktı.

1933 Özyaşam öyküsel anlatımı **Marx'a Yolum**'u (ilk yayınlanışı 1955) yazdı.

1933-1944 Sovyetler Birliği'nde sürgün yaşamı.
Tarih ve Sınıf Bilinci için özeleştiri yaptı. (1933/34) İlk kez savaştan sonra Almanca yayınlanacak olan edebiyat tarihiyle ilgili büyük yapıtları üzerinde çalıştı. **Büyük Gerçekçilik** tasarımını geliştirdi.

1933-1938 Moskova'daki SSCB Bilimler Akademisi Felsefe Enstitüsünde çalıştı.

1942-1944 SSCB Bilimler Akademisi üyeliğinde bulundu (1934), Moskova'da yayınlanan «Internationale Literatur» ve «Uj Hang» (Yeni Ses) dergileri Yazı Kurullarının üyeliğini yaptı.

1944 Macaristan'a döndü. Macar Parlamentosu, Macar Bilimler Akademisi Başkanlık Kurulu, Yurtsever Halk Cephesi Eyalet Komitesi ve Dünya Barış Konseyi üyeliklerinde bulundu. Budapeşte Üniversitesinde Estetik ve Sanat Felsefesi profesörü oldu. Tanınmış edebiyat bilimi çalışmaları ardı ardına birçok dilde yayınlandı.

1946 «Rencontres internationales de Genève» çerçevesi içinde Karl Jaspers ile «L'Esprit européen» konusunu tartıştı, **La Vision aristocratique et démocratique du monde** üzerine bir konuşma yaptı. Lukacs bu konuşmasında, ideolojik ayrılıkları vurgulayarak, önceden **Blum Tezlerinde** dile getirdiği ve 1956'da yeniden kabul ettiği, ortak düşman faşizme karşı, sosyalizm ile demokrasi arasındaki birlik tezini formüle etti.

1947 **İrodalom és demokracia** Szikra yayınevi tarafından Budapeşte'de yayımlandı. Lukacs bu yapıtında Macar Halk Demokrasisinin kültür düzeyini tartıştı ve sosyalist-komünist kültürün gerçekleşmesi için geçilecek yolun çok uzun olduğunu ileri sürdü.

1948 **Genç Hegel** yayımlandı.

1949 Paris'te yapılan Hegel Konferansı «Les Nouveaux Problèmes de la recherche hégélienne»e katıldı. Dönemin Parti Yüksek Okulu yöneticisi L. Rudas, MEP (Macaristan Emekçi Partisi) Politbüro üyesi, Kültür Bakanı ve «Szabad Nép»in (Özgür Halk) Yazı İşleri Müdürü J. Révai ile Révai'nin Kültür Bakanlığındaki yardımcısı, «Szabad Nép»in Yazı Kurulu üyesi Marton oHrvarth tarafından Lukacs'a yeniden saldırıldı. «Sağ sapma» ile suçlandı. Lukacs özeleştiri yaptı.

1951 I. Macar Yazarlar Kongresinde, Macar Yazarlar Birliği Başkanı ve Eğitim Bakanı Jozsef Darvas, Lukacs'ı eleştirdi. Lukacs politik yaşamdan çekilmek zorunda kaldı.

1955 13 Nisan: «Szabad Nép»te 70. doğum günü nedeniyle Jozsef Szigéti'nin kendisini öven bir yazısı çıktı. Aufbau yayınevi «Georg Lukacs'ın yetmişinci doğum gününe» armağan yayımladı. Berlin'deki Alman Bilimler Akademisinin muhabir üyesi oldu.

1956 Mart ayında kurulan «Petöfi Çevresi» ve Nagy-Losonczy grubuna yakınlık duymaya başladı.
15 Haziran: Lukacs başkanlığındaki Petöfi Çevresinin felsefe üzerine tartışmalı toplantısı yapıldı. Toplantıda edebiyat biliminin ve üniversitelerde felsefe öğretiminin sorunları tartışıldı. Lukacs konuşmalarında ilk kez Stalinizme karşı açıkça tavır aldı. Bu konuşmalar aynı zamanda, SBKP'nin XX Kongre-

sinden sonra Macaristan'ın içinde bulunduğu durumun bilincine varıştı.

28 Haziran: Macar Emekçi Partisi Politik Akademisinde **Bugünkü Kültürde İlericilik Gericilik Mücadelesi** üzerine, tanınmış konuşmasını yaptı. **La Vision aristocratique et démocratique du monde** (1946) konulu konuşmasındaki görüşleri yeniden savunmaya başladı.

Haziran sonu: Parti Tarihi Enstitüsünde, resmi olarak ilk kez basılan **Blum Tezleri** üzerine tartışmalar yapıldı. **Blum Tezleri** MEP tarafından ana çizgileriyle kabul edildi. Lukacs önceden yapmış olduğu özeleştirinin bazı bölümlerini geri aldı.

Ekim-Kasım: MKP (MSZMP) Merkez Komite üyesi ve Nagy hükümetinde Eğitim Bakanı oldu. Devrimin başarısızlığa uğramasından sonra Romanya'ya sürüldü.

1957 10 Nisan: Budapeşte'ye geri döndü. Bundan sonra Lukacs, geri planda kalarak estetik ve ethik araştırmalarıyla ilgilendi.

1957/58 Dönemin Kültür Bakanı yardımcılığı yapan, eski öğrencilerinden J. Szigéti Lukacs'ı eleştirdi. Yeniden «sağ sapma» ile suçlandı.

1958 Ekim-Kasım: Budapeşte'deki Macar Bilimler Akademisi Felsefe Enstitüsünde Lukacs'ın felsefe yapıtları ve «Revizyonizm»i tartışıldı. Tartışmaya katılanlar arasında özellikle Béla Fogarasi, Laszlo Erdei, Georg Tamas, Jozsef Selmeczi, Wilhelm Sos, Georg Markus ve Maria Makai de bulunuyordu. Aynı dönemde Budapeşte Parti Yüksek Okulu Felsefe kürsüsü başkanı olan E. Balogh Lukacs'ı eleştirdi. Balogh'un eleştirisi ilk kez 1954 yılında Aufbau yayınları arasında çıkan **Aklın Yıkımı** yapıtına yönelikti. **Marx'a Yolum**'a yayınladığı ekte Stalin ile hesaplaştı.

1962 8 Şubat: «Nuovi Argomenti»nin yayıncısı Alberto Carocci'ye yazdığı mektupta Stalin dönemi ile hesaplaşmasını sürdürdü. Toplu Yapıtları 9. Kitap (**Aklın Yıkımı**) ile Luhcterhand Yayınevi tarafından yayınlanmaya başlandı.

1963 Nisan: Karısı Gertrud Bortstieber Lukacs öldü. Luchterhand yayınevinin yayınladığı toplu yapıtları arasında **Estetiğin** I. Bölümü çıktı.

1964 18 Ocak: Prag'da çıkan «Literarni Noviny» dergisinde Prag edebiyat tartışmalarıyla ilgili olarak bir konuşması yayınlandı. **Büyük** edebiyatın **gerçekçi** olduğu yolundaki eski görüşlerinde direndi.

1965 Şubat: İtalyan Parti Organı «Rinascita» gazetesinde (Yıl 22, Sayı 9) bir konuşması yayınlandı.

13 Nisan: 80. doğumgünü batıda ve doğunun bir bölümünde kutlandı. Luchterhand Yayınevi «Georg Lukacs'ın Sekseninci Doğumgününe Armağan» (Hazırlayan: Frank Benseler) yayınladı.

1966 Haziran: Branko Peitsch ile bir konuşması «Hid» adlı Macar gazetesinde yayınlandı.

Eylül: Hans Heinz Holz, Leo Kofler ve Wolfgang Abendorth Georg Lukacs ile konuşmalar yaptılar.

Estetik dört cilt olarak Grijalbo yayınevince İspanyolca yayımlandı. Lukacs'ın edebiyat ve sosyoloji üzerine (Peter Ludz'un derlediği ve Peninsula yayınları arasında Almanca yayınlanan) yazıları İspanyolcaya çevrildi.

1967 Orion Press, **Estetik Kategori Olarak Özgürlük Üzerine** yapıtını Japonca yayınladı. Rowohlt yaymevi cep kitapları dizisinden dört kitaplık Lukacs yapıtlarını yayınlamaya başladı.

1968 «Kürbiskern»de (sayı 1/1968) Lukacs'ın gerçekçilik anlayışına yöneltilen eleştirilere ilişkin olarak **Büyük Ekim 1917 ve Bugünkü Edebiyat** başlıklı bir yazı yayımlandı. **Estetik Olanın Özgül Yapısı** Keiso Sobo yayınları arasında Japonca yayımlandı. Ervin Gyertyan ile barış içinde birlikte yaşama konusunda yaptığı konuşma «Kortars»ın Mayıs 1968 sayısında yayımlandı. Lukacs «Böll Konusunda» seçkiye 19. Yüzyılın Övgüsü yazısıyla katıldı. **Örgüt ve Parti** adı altında Lukacs'ın eski yazılarının sosyalist basısı yapıldı. **Tarih ve Sınıf Bilinci** ile **Ruh ve Biçimler** yapıtlarının da izinsiz baskıları yapıldı. **Tarih ve Sınıf Bilinci** Luchterhand Toplu Yapıtlarının 2. kitabı olarak yeniden yayımlandı. **Roman Kuramı** WIW yayınları arasında Polonya'da yayımlandı.

1969 Lukacs'ın sanat kuramıyla ilgili yazıları arasından N. Tertullian'ın yaptığı derleme, Editura Pentru adlı Romen yayınevinin yayınları arasında yayımlandı. Macar Komünist Partisine yeniden kabul edildi. Zagrep Üniversitesi onur doktoru oldu.

1970 Moskova'da yayımlanan «Okjabr» adlı edebiyat dergisinin Ocak sayısında Lukacs'ın edebiyat kuramı eleştirildi. Benseler, Rühle, Brecht, Bloch, Adorno, Völker, Kettler, Kerényi, Steiner, Demetz ve Ludz'un Lukacs üzerine yazıları toplu olarak Japonca yayımlandı. Yapıtlarının İtalyanca baskısı cep kitabı biçiminde yapıldı.

Mart: Gent Üniversitesi onur doktoru oldu.

Lenin ve Gerçekçilik Üzerine Yazılar Einaudi yayınlarında çıktı. Georg Lukacs'ın **Lenin**'i New Left Books yayınları arasında İngilizce olarak yayımlandı.

Nisan: Georg Lukacs'ın Lenin üzerine yazdığı beş yazı, Lenin'in 100 doğumgünü nedeniyle Budapeşte Magvető Yayınevi tarafından yayımlandı.
10 Nisan: A. Reif ile yaptığı konuşmada şunu dedi: «En kötü sosyalizm en iyi kapitalizmden iyidir.»
Ağustos: Frankfurt kenti Goethe ödülü verildi.
Kasım: Kanser tanısı konuldu.
30 Aralık: Kendi eliyle son mektubunu Ernst Bloch'a yazdı. «Önümüzdeki aylarda «toplumsal varlığın bilimine giriş»i bitirebileceğimi sanıyorum. Daha sonra bunun devamını mı (insan türünün ölçülülüğünün gelişimi) yoksa genç dostlarımın çok istedikleri gibi bir aydın özyaşam öyküsü mü yazacağım şu anda belli değil.»

1971 Ocak: Özyaşamöyküsünü yazdırdı.
Nisan: Son konuşmasını Yvon Bourdet ile yaptı («L'Homme et la société», Sayı 20/1971).
4 Haziran günü öldü.

«Onun yaşamı, usun tahribini durdurma ve insanlığın kurtuluşu ve böylece gerçek insanlık tarihinin başlangıcının kuruluşu için araçlar sunma savaşımıydı.»
11 Haziran: Budapeşte Kerepesi mezarlığında toprağa verildi. Törene Macar İşçi Partisi Merkez Komitesini temsilen György Aczel de katıldı. Macar Bilimler Akademisinden Istvan Friss ve Tibor Déry mezarı başında birer konuşma yaptılar. «Yorulmak nedir bilmeksizin, hiç ara vermeden bütün yetileriyle insanı tanıtlamak için çabaladı.»
Temmuz: Geride bıraktığı şeyler arasında şu yazılar da bulundu: **Heidelberg Estetiği, Sanat Felsefesi, Varlıkbilime Giriş, Sovyetler Birliği, Sosyalizm ve Çekoslovakya.**
Eylül: Lukacs Arşivi kurulması kararlaştırıldı. Kurucu Kurul Başkanı, Lukacs'ın vasiyetnamesinde bütün mirasını bıraktığı üvey oğlu Ferenc Janossy idi.
Eylül: **Toplumsal Varlığın Bilimi**'nin 3. bölümü olan **Hegel'in Yanlış ve Gerçek Varlıkbilimi** cep kitabı biçiminde yayımlandı. «Sammlung Luchterhand» dizisi içinde Lukacs'ın bütün yapıtlarının cep kitabı baskılarının yapılmasına karar verildi.

TANIKLIKLAR (*)

THOMAS MANN

Georg Lukács'ın yetmişinci doğum yılı nedeniyle ona mutluluklar dilerken, yazacaklarımın kısa olması gerekiyor;— aşırı yükler taşımış yaşlı bir adamın doğum yıldönümü bu. Lukács'ın bir insan olarak gerek inançlarından ötürü katlandığı, gerekse bile bile omuzladığı güçlüklere bakarak, ona büyük saygı duyduğumu da belirtmek isterim. Aynı saygıyı, onun en eski çalışmalarından biri olan «Ruh ve Biçimler» başlıklı olağanüstü bir estetik duyarlılıkla kaleme alınmış deneme kitabı aracılığıyla ilk kez tanıma olanağı bulmuş olduğum düşünsel çalışmalarına da duymaktayım. O günden bu güne Lukács'ın eleştiri yapıtlarını büyük bir dikkat ve saygıyla, ama aynı zamanda bunlardan alabildiğine yararlanarak izleyegeldim. Yapıtlarına yalnızca yön vermekle kalmayıp aynı zamanda onların varlıklarının nedeni olan gelenek ve süreklilik anlayışına dayanmaları, yapıtlarının özellikle beğendiğim yanıdır. Çünkü Lukács'ın çözümlemeleri, özellikle geçmişin yazınsal ürünlerine yöneliktir; ve o, bu konuları en tutucu tarihçiler kadar iyi bilmekle kalmaz, bunları kendi dünyasının inancı ile ilintilemeye ve bu yeni dünyanın bilme ve bilgi edinme tutkusunu da bu yapıtlara yöneltmeye çalışır. Bu bağlamda, özellikle burjuva kültürünün başarılı ürünlerindeki toplumsal öğeleri araştırıp bulması ve göz önüne sermesi çok yerinde bir tutumdur ve yapıtlarının, —bugün hemen heryerde acımasız bir saygı yitimine uğramış bir düşünden (ideeden)—, eğitim ve yetişme düşününden esinlenen, çağlar ve ortamlar ile ilişki kuran aracı yapıtlar olmaları değerlerini benim gözümde azaltmaz.

Toplu Yapıtlar, cilt X, «Konuşmalar ve Makaleler 2», 1960

(*) Bu bölümü Veysel Atayman Türkçeleştirdi. (y.n.)

ANNA SEGHERS

Lukács'ın yazılarından ve kitaplarından yayılan çekme gücü— onu her ne denli ağır ağır, güçbela, felsefi düşünceyi iyice bilmeden ve bu konudaki yeteneksizliğimize karşın okumamıza, ona karşı çıkmamıza ve kendisinin de yanlışlar yapmış olmasına rağmen— bambaşka bir yerden geliyordu. Bu adamın bize ne sunmak istediğini duyumsamıştık. Devrimci gelişme süreci içindeki gerçeklikti bu.

Lukács'ı tanıdığımdan bu yana, onu okurken, ah şimdi çat kapı, girse de onunla kapışsam diye geçer içimden hep. Aramızdaki dostluk ve sevgi dolaylı yoldan, kulaktan kulağa bilgilerle doğmuştu; gene de kendisini okurken, işte az önce sözünü ettiğim o şiddetli tanışma isteğinden ötürü olacak, böylesine gözümde canlandırabildiğim, böylesine belirginleşen bir başka yazar tanımıyorum.

«Georg Lukács'ın Doğum Yıldönümü Münasebetiyle», 1955, Berlin

ARNOLD ZWEİG

İkinci Dünya Savaşı patlamak üzereyken, çevrelerimiz gene birbiriyle ilinti kurmuştu. «Uluslararası Edebiyat Dergisi»nin 1939 yılındaki üçüncü sayısında, Siz sevgili Lukács, benim romanımı ele almıştınız ve abonesi olduğum dergi sanırım o yılın yazında elime geçmiş, ben de yazıyı kendi kendime yüksek sesle okumuştum. 1927-1929 yılları arasında gazetelerde olsun dergilerde olsun benim «Çavuş Grischa» romanımla ilgili, beni yürekten sevindirici birçok inceleme çıkmış ve önde gelen Avrupa dillerindeki bu yazıları yine kendi kendime okumuştum. Ama Sizin yazınızda şunu ayrımsadım hemen: burada bir başka el, bir başka kafa işe el atmış; yeteneğimin temellerine değin inen bir sondaj; bir yazar içinde bulunduğum çevreyi en yerinde tümcelerle kesinlikle belirliyor. Vay anasını! diye düşündüm, gerçek yaşam ile ilişki kurmakla, gerçekten varolan, etken toplumsal güçlerden edindiğim bilgilerle birçok şey öğrenen ve düşüncesini zenginleştiren bir ben değilmişim meğerse. Bu eleştirmen de aynı durumdaymış.

«Georg Lukács'ın Yetmişinci Doğum Yılı Münasebetiyle», 1955, Berlin

ERNST BLOCH

Georg Lukács ivedi ve güncel sorunun düzeyine çıkabilmiş neredeyse tek kişidir. Başka herkes için kuramsal bir kargaşa olan an, burada bir karar uğrağı —bütünselliği kavrayıcı bakış uğrağı— düzeyine yükseliyor. Lukács'ın «Tarih ve Sınıf Bilinci» kitabı, Marx'ı Hegel'e öylesine geri götürüp bağlıyor ve Hegel'i kendi dışına öylesine anlamlı bir şekilde taşırıyor ki, burada da kendini anlamanın, bedenimizin kabuğunu kırmanın, kendi gerçekliğimize varmanın metafiziği o eğri büğrü süreçten çıkarak diyalektik döngülere doğru yol alıyor. Gerçi kitabın gerçek, iyi okurlarını bulması pek kolay olmayacak. Sözgelimi felsefi tavır takınan, ama bilgisiz kişiler gibi düşünen Ruslar bu yapıtın içinde, bir kopmanın kokusunu alacaklardır. Revizyonistlerden çok farklı olmakla birlikte, onlara hemen hemen benzer bir biçimde, gerçek felsefe mirasının uzağına sürüklenmişlerdir onlar da; ve aralarından kimileri, Marx Hegel'i, Lukács Marx'ı gene tepesi üstü diksin diye ayakları üstüne dikmedi diyeceklerdir. Öte yandan şu bildiğimiz felsefe bilginlerine gelince, bunlar da tamamen yansız, salt izleyici tutumlarını terkedip de bu biricik geçerli Hegel-Rönesans'ma giremeyecek lerdir. Lask'ın, çoğu Lukács'm ortaya attığı sorunlarla ilgili derin incelemeleri, bırakıldıkları yerden öteye götürülmüş değillerdir. Tek tek bilimlerin yöntemlerine ve oluşturdukları fraksiyonlara sürekli bakış, üstüne üstlük somut bir toplu bakışın dile getirilmesini kısmen engelleyen kısmen, de bu toplu bakışın kusurlarını gizleyen bilgi kuramı biçimciliği — fiili olarak geçerli olan bu tembellik — öncelikle Klasik Alman Felsefesinin temel sorunu olan özne-nesne ilişkisi sorununa bir kısıtlılık ve darlık getirmiştir; işte Lukács'ın kitabı, bu kısıtlılıktan kurtulma belirtileri gösteren ilk kitaptır.

Öyleyse bu kitap, çağımızın dağınık düşüncelerini dar bir alanda toplaması ve bu çağın iki düşünürünün oluşturdukları karşıtlık içindeki o derin ve önemli uyumunu bize göstermesi bakımından yeterince önemlidir.

«Nesnel Düşlem Gücüne İlişkin Felsefesi Yazılar», 1969

HANS MAYER

Yirminci yüzyılın düşünce dünyasına sonuçları kestirilemeyecek etkilerdir bunlar: İlk denemelerden, odağında «estetik

olanın özgünlüğü» sorunu duran büyük klasikgerçekçilik sorununu ele alan yaşlılık dönemi yapıtlarına değin uzanır bu etki. Bu adamın birçok çalışmaları, oldukça düşündürücüdür; özellikle Alman edebiyat tarihi alanındakiler. Lukács, Alman edebiyat biliminde birçok yanlış anlayışı yıkmıştır; günün birinde resmi Alman betikbilimcileri bile bu olguyu kabullenmek zorunda kalacaklardır. Ama öteyandan savaştan sonra, Leipzig'deki, Dresden'deki, Jena ve Rostock'daki genç insanların gözlerini, Kleist'a, Alman romantizmine, Kafka'ya, dışavurumculuğun önemine, Brecht'e ve hele Joyce'tan, Faulkner'den, Sartre ve Beckett'e değin uzanagelen çağcıl edebiyata çevirmelerini önlemiştir. Goethe, Balzac ve Thomas Mann'ı örnek alınacak yazarlar olarak seçmekle ve görünürde «ortodoks bir marksizme» sığınmakla üstesinden gelinecek iş değildir bu. Seksen yaşındaki bu kişiye, bugün birçok düşünce yönünden karşı çıkılabilir. Ama birşey olanaksızdır: onu görmemezlikten, bilmemezlikten gelmek, onu göz önüne almamak. Özellikle Alman edebiyat biliminin ve çağcıl estetik düşüncenin geleceği, bu adamın tüm yapıtlarıyla bir hesaplaşmanın göze alınmasına, böylece yapıtlarının bir bütün olarak ve aynı zamanda ayrıntılarıyla şu bildik «Hegel-tarzında» aşılmasına bakar. Bu da şu demektir: Koruma, geçersizleştirme ve daha üst düzeye yükseltme.

«Günün Alman Edebiyatı Üzerine», Reinbek, 1967

THEODOR VON ADORNO

Lukács'ın Eliot ve Joyce gibi yazarlarda bıkmadan usanmadan vurguladığı eksiklik, —dünyanın bilinemezliği tavrı—, bir gücüne karşı konamayan ve özümlenemeyen nesne dünyası ile bundan edinilen cılız deneyim arasındaki, kopuşun kavranma uğrağına dönüşebilir aslında. Lukács, sanat ile bilgi'nin diyalektik birliğini çıplak bir özdeşliğe indirgiyor: sanki sanat yapıtları, derinlikleriyle daha ileride toplum bilimlerinin yakalayacağı birşeyin bir bölümünü önceden kestirmektedir.

«Edebiyat üzerine düşünceler II», 1970

PETER DEMETZ

Lukács'ın çalışmaları edebiyata ilişkin haklı görüşler yönünden zengindir. Walter Scott'un romanlarına yönelttiği ince-

leme, Tolstoy ve Thomas Mann'ın yapıtlarındaki zaman yapısını yorumlayışı, Schiller ve Mehring'in estetiğine uyguladığı zeki çözümleme, inatçı, eleştirel bir kafanın gerçek başarılarıdır. İçinde çağcıl yazın kuramının en geniş olanaklarından birinin geliştirildiği —kırmızı yazılarının altında Alman felsefe geleneğinin altın harflerinin sönmez bir pırıltıyla ikide birde ışıldadığı toplu yapıtlarını— önceki bir yazının üstüne yeni bir yazının yazıldığı eski parşömen yazıları gibi okumak yerinde olur.

Marx, Engels ve Ozanlar, Stuttgart 1959

ERNST FİSCHER

Sanki ruhu, yeryüzünün nimetlerinden ancak gerektiği kadarını harcamak ve geri kalan herşeyi aklının hizmetine sunmak için, bu yumuşak ama dirençli vücuda alabildiğine eli sıkı davranmış. Onun varlığı yaşanmış düşünceydi. «Biliyor musun, feci ilginç bu» diye başlardı konuşmasına çoğunlukla. Ardından, konuşurken, sanki yazıyormuş gibi, saatlerce felsefi olsun, siyasal olsun, yazınsal olsun, herhangi bir konuyu değişik yönlerden, canlı, renkli, görkemli bir biçimde sunmayı becerirdi. Lukács, çağımızın en önemli marksistlerinden biridir, çok soylu bir insandır, onu öğretmen olarak sayıyor, insan olarak seviyor ve estetik görüşlerinin birçoğuna karşı çıkıyorum.

Anılar ve Düşünceler, Reinbek 1969

WOLFGANG HARICH

Çok kez seçtiğiniz temayı aşan, ayraçlar içine yerleştirmeye alıştığınız küçük değinmelerinizin ne kadar içerikli ve yönlendirici olduklarını, başka sözcüklerle size anımsatmak, hem de okuyucularınızın dikkatini bu noktaya çekmek istiyorum. Ve bununla bir bütün olarak eserinizi, elbette çok yüksek bir düzeyde, son ikiyüz yılın kapsamlı bir felsefe ve edebiyat tarihi diye niteleyebileceğimizi söylemek istiyorum — kitaplarınızın başlıklarının ve önsözlerdeki alçak gönüllü uyarılarınızın yarattığı izlenimin çok ötesinde... Konular arasına serpiştirdiğiniz, 'şimdi bunu tartışmanın yeri burası değil' biçimindeki açıklamalarınız, edebiyat ve felsefe tarihi eserinizin, ancak küçük bir bölümü denizin yüzeyinde görülebilen bir buzdağına benzediğini gös-

teriyor her keresinde. Gerçekte, deneme biçimini yeğleyerek yazdığınız ve akademik betikbilimden alabildiğine uzak çalışmalarınızın görünüşte gevşek olan dokusunun ardında, Avrupa düşüncesinin (Geist) tarihi, 17 ve 18. yüzyılın burjuva aydınlanmasından Sovyet edebiyatına dek uzanan, oranları çok iyi ayarlanmış, özenle düşünülmüş bir tarih durmaktadır.

Bugün hiçbir marksist düşünür ve edebiyat tarihçisinin 'öncüsü' olduğunuz söylenemez elbette. Ama insan öncüler arayabilir ve aramalıdır da. Ve bunu ciddi olarak yapan kişi, sizin öğrenciniz olmadan kalamaz. Çokları bunu şimdiden gururla söyleme durumunda, ve bunlar, sizi ne denli gayretle öğrenmeye çalışırsa, ve ne kadar örtülü olursa olsun kanıtlarınızın peşinden inatla gitmeyi sürdürürse, zengin, çok yönlü, geniş kapsamlı bir marksist felsefe tarihi ve edebiyat bilimi o ölçüde çabuk doğacaktır. Ve siz de bu gelişmenin başlangıcında yer alacak ve çığır açmış olacaksınız.

«Georg Lukács'ın Yetmişinci Yıldönümü Dolayısıyla»
Berlin, 1955

LUKÁCS'IN YAPITLARI

Die Seele und die Formen. Essays. Berlin 1911. 375 S.

Die Theorie des Romans. Ein geschichtsphilosophischer Versuch über die Formen der groben Epik. Berlin 1920. 168 S.

Geschichte und Klassenbewubtsein. Studien über marxistische Dialektik. Berlin 1923. 344 S. (=Kleine revolutionare Bibliothek. 9).

Lenin Studie über den Zusammenhang seiner Gedanken. Wien 1924. 77 S.

Moses Hess und die Probleme der idealistischen Dialektik. Leipzig 1926. 51 S.

Gottfried Keller. Kiew 1940. 111 S.

Deutsche Literatur wahrend des Imperialismus. Eine Übersicht ihrer Hauptströmungen. Berlin 1945. 70 S.

Fortschritt und Reaktion in der deutschen Literatur. Berlin 1945. 119 S.

Goethe und seine Zeit. Bern 1947. 207 S.

Der junge Hegel. Über die Beziehungen von Dialektik und Ökonomie. Zürich - Wien 1948. 720 S.

Essays über Realismus. Berlin 1948. 265 S.

Schicksalswende. Beitrage zu einer neuen deutschen Ideologie. Berlin 1948. 356 S.
Karl Marx und Friedrich Engels als Literaturhistoriker. Berlin 1948. 248 S.
Der russische Realismus in der Weltliteratur. Berlin 1949. 293 S.
Thomas Mann. Berlin 1949. 113 S.
Existentialismus oder Marxismus? Berlin 1951. 183 S.
Deutsche Realisten des 19. Jahrhunderts. Berlin 1951. 307 S.
Balzac und der franzosische Realismus. Berlin 1952. 103 S.
Puschkin - Gorki. (Zwei Essays.) Leipzig 1952. 158 S.
Skizze einer Geschichte der neueren deutschen Literatur. Berlin 1953. 163 S.
Die Zerstörung der Vernunft. Berlin 1954. 692 S.
Beitrage zur Geschichte der Asthetik. Berlin 1954. 438 S.
Der Historische Roman. Berlin 1955. 396 S.
Wider den mibverstandenen Realismus. Hamburg 1958. 156 S.
Der junge Marx. Seine philosophische Entwicklung von 1840 bis 1844. Pfullingen 1965. 71 S.
Zur Ontologie des gesellschaftlichen Seins. Hegels falsche und echte Ontologie. Neuwied - Berlin 1971. 132 S. (=Sammlung Luchterhand. 49)
Ontologie. Marx, 1972.
Ontologie. Arbeit. 1973.

TÜRKÇEDE LUKÁCS

a.Kitaplar

Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı, çev. Cevat Çapan, Payel y., 1969, İstanbul. 2. baskı.

Avrupa Gerçekçiliği, çev. Mehmet H. Doğan, Payel y. 1977, İst.

Estetik I, çev. Ahmet Cemal, Payel y., 1978, İst.

Birey ve Toplum, çev. Veysel Atayman, (İçindeki yazılar: Marx'a Yolum, Gerçekçilik Üzerine, Gerçekçilik Sorunları,

Özgür ya da Güdümlü Sanat, Marx'a Yoluma Ek, Birey ve Toplum) Günebakan y. 1978, İst.

Lenin'in Düşüncesi çev. Mehmet R. Zaralı, Belge Yayınları, 1979.

Estetik II, çev. Ahmet Cemal, Payel y., 1981.

Ruh ve Biçimler, çev. Veysel Atayman, Payel y. (yakında çıkıyor).

b. Lukács'ın Eserlerinden Parçalar ve Makaleler

Kurtarıcı (M. Gorki Üzerine), Yeni Dergi, Sayı 47, s. 95, 1968.

Dostoyevski, Yeni Dergi, Sayı 74, s. 330, 1970.

Romanda Koşullanma ve Tarihsel-Düşünsel Anlam, Türk Dili Eleştiri Özel Sayısı, s. 555, 1971.

Kapalı Uygarlıklar, Felsefe Dergisi, Sayı 2, s. 3, 1978.

Puşkin, Yeni Dergi, Sayı 68, s. 339, 1970.

Epik ile Tiyatro, Yeni Dergi, Sayı 75, s. 398, 1970.

Taktik ve Ahlak, Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi, cilt II, S. 838, Bilgi Y. Ankara 1976.

c. Lukács ile Konuşmalar ve Hakkında Yazılar

Georg Lukács'a Sorular (Antonin Liehm), Yeni Dergi, Sayı 44, s. 358, 1968.

G. Lukács'ın İlk Yazılarına Giriş (Lucien Goldmann), Felsefe Dergisi, Sayı 2, s. 16, 1978.

Varlık ve Bilinç — Lukács'la Söyleşi (Hans Heinz Holz), Felsefe Dergisi, Sayı 3, s. 33, 1978. a

Bilimsel Siyaset Üzerine Belirlemeler (Wolfgang Abendroth), Felsefe Dergisi, Sayı 5, s. 12, 1978. (Devamı 6 ve 7. sayılarda.)

Birey ve Toplum (Leo Kofler), Felsefe Dergisi Sayı 4, s. 16, 1978.

Genel Değerlendirme (Lukâcs/Abendroth/Holz), Felsefe Dergisi, Sayı 8, 9, 10, 1979 - 1980.

Babası, soylu giysileriyle, 1896

Annesi, 1896

Georg Lise öğrencisi, 1896

Kızkardeşi Maria, 1896

Wolfgang Abendroth ve Han Heinz Holz ile birlikte

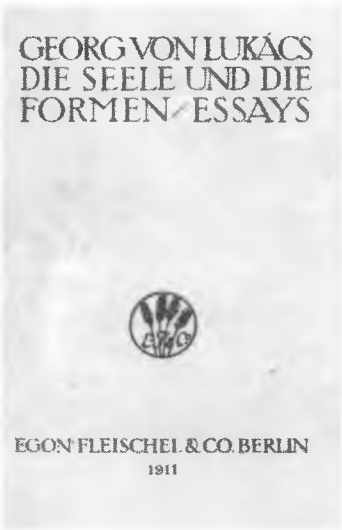
Adorno

Lukacs

Berlin, üniversite

"Ruh ve Biçim"in ilk basımı

Max Weber

Thomas Mann

Sören Kierkegaard

Georg Simmel

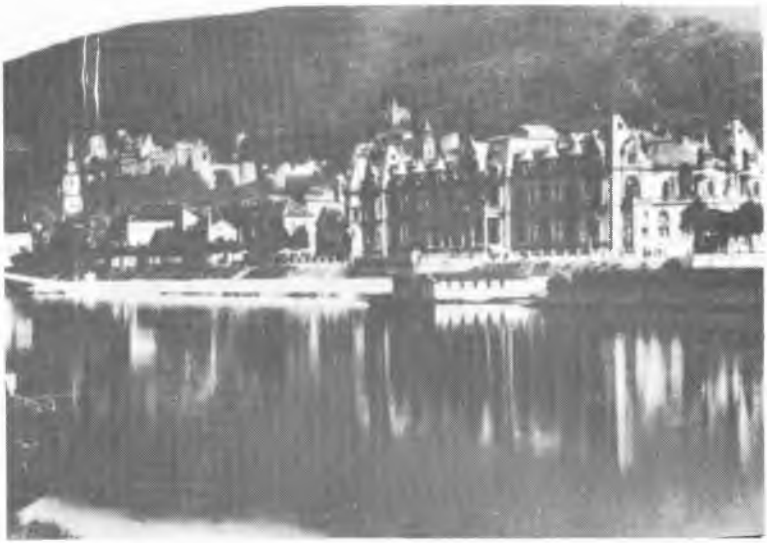
Ernst Bloch

Georg Lukâcs, tahminen Floransa'da, 1912.

Kimlik kartı .1917

Heidelberg

Georg Lukács, 1915'de

Béla Kun

Budapeşte'de parlamento binası

"Tarih ve Sınıf Bilinci"nin ilk basımı

Lukács Viyana'da 1920

Antonio Gramsci

Amiral Horthy

Rosa Luxemburg

Bolşevik önderler (Montaj)

Nikolay Buharin

Grigori Zinovyev

Viyana, Stephan Katedrali

"Eski ve yeni kültür"

Johannes R. Becher

Hegel

Brecht ve Dessau

Ernst Thaelmann 1926'da

Ernst Fischer

Weimar. 1954

Leo Troçki

James Joyce

Franz Mehring

David Riazanov

Moskova

Macaristan'da 1956 Ayaklanması

Tibor Déry

Imre Nagy

Frankfurt belediye başkanı Walter Möller Lukács'a Goethe ödülünü verirken (31.Ağustos 1970)

Lukacs ve eşinin birlikte çekilen son resmi

LUKACS

Lukács, sanat ile bilginin diyalektik birliğini çıplak bir özdeşliğe indirgiyor: sanki sanat yapıtları, derinlikleriyle daha ileride toplum bilimlerinin yakalayacağı birşeyin bir bölümünü önceden kestirmektedir.

Adorno

Georg Lukács ivedi ve güncel sorunun düzeyine çıkabilmiş neredeyse tek kişidir. Başka herkes için kuramsal bir kargaşa olan an, burada bir karar uğrağı - bütünselliği kavrayıcı bakış uğrağı - düzeyine yükseliyor.

Ernst Bloch

Lukács'ın yazılarından ve kitaplarından yayılan çekme gücü -onu güçbela, felsefi düşünceyi iyice bilmeden ve bu konudaki yeteneksizliğimize karşın okumamıza, kendisine karşı çıkmamıza ve kendisinin de yanlışlar yapmış olmasına rağmen- bambaşka bir yerden geliyordu. Bu adamın bize ne sunmak istediğini duyumsamıştık. Toplumsal dönüşümün gelişme süreci içindeki gerçeklikti bu.

Anna Seghers

YAŞAM İNCELEMELE DİZİSİ 3/24

alan yayıncılık

300 TL.